

**T.C.**  
**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TARİH ANA BİLİM DALI**

**MİLLÎ MÜCADELE KOMUTANLARINDAN ÇOLAK**  
**İBRAHİM BEY'İN ASKERİ VE SİYASİ HAYATI**  
**(1881-1944)**

**FATMA SAPMAZ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN**  
**PROF. DR. OSMAN AKANDERE**

**KONYA-2022**



	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	
---	--	---

### BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Ö ğ r e n c i n i n	Adı Soyadı	Fatma SAPMAZ		
	Numarası	2081501004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	MİLLÎ MÜCADELE KOMUTANLARINDAN ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN ASKERİ VE SİYASİ HAYATI (1881-1944)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı  
İmzası  
Fatma SAPMAZ

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Ö ğ r e n c i n i n	Adı Soyadı	Fatma SAPMAZ		
	Numarası	2081501004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Osman AKANDERE		
Tezin Adı	MİLLÎ MÜCADELE KOMUTANLARINDAN ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN ASKERİ VE SİYASİ HAYATI (1881-1944)			

## ÖZET

Millî Mücadele, Türk Milleti için her zaman önemli olacaktır. Çünkü Millî Mücadele'nin kazanılması ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temelleri de atıldı. Nitekim Millî Mücadele'nin kazanılması Millî Mücadele komutanlarının özverili bir şekilde çalışması ile mümkün oldu. Bu özverili çalışmayı icra eden Millî Mücadele komutanlarının hayatları, Millî Mücadele ruhunu yansıttığı gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerine de ışık tutmaktadır. Bu sebeple Millî Mücadele komutanlarını tanımak önemlidir.

Millî Mücadele komutanlarından Çolak İbrahim Bey'in hayatı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerini oluşturan önemli olay ve durumları anlamak, doğru değerlendirmek, bu konuda bilgi sahibi olmak açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle Çolak İbrahim Bey'in hayatı incelendi. Bu inceleme yapılırken Çolak İbrahim Bey'in İttihat ve Terakki Cemiyet'inde ve Teşkilat-ı Mahsusa'daki rolleri gözler önüne serildi. Ayrıca Millî Mücadele döneminde 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı olan Çolak İbrahim Bey'in Düzcce ve Yozgat isyanlarının bastırılmasında, icra ettiği faaliyetler ayrıntılı olarak açıklandı. Akabinde 3. Süvari Tümeni Komutanı olan Çolak İbrahim Bey'in II. İnönü Muharebesi, Kütahya Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi, Sakarya Zaferi'nden sonra yapılan takip harekâtı ve Büyük Taarruz'a katılması ve faaliyetleri ayrıca değerlendirildi. Neticede Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerini oluşturan önemli olay ve durumlar, Çolak İbrahim Bey'in hayatı araştırılırken tekrar incelendi.

Millî Mücadele komutanlarından Çolak İbrahim Bey'in 1881 tarihinde Bursa'da başlayan 24 Şubat 1944 tarihinde İstanbul'da sona eren hayatı araştırıldı. Çolak İbrahim Bey'in ailesi hakkında ayrıntılı bilgiler verildi. Ayrıca Harp Okulu'ndaki başarılı ve başarısız olduğu dersler ele alınıp incelendi. Akabinde askeri ve siyasi hayatı hakkında elde edilen bilgilere yer verildi. Amacımız, askeri ve siyasi açıdan önemli faaliyetler icra eden Çolak İbrahim Bey'in hayatını incelemektir.

**Anahtar Kelimeler:** olak İbrahim Bey, 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi, 3. Süvari Tümeni, Millî Mücadele.



 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

A u t h o r , s	Name and Surname	Fatma SAPMAZ		
	Student Number	2081501004		
	Department	History / History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Osman AKANDERE		
Title of the Thesis/Dissertation	Military and Political Life Of Mr. Çolak İbrahim, One Of the Commanders Of The National Struggle (1881-1944)			

### ABSTRACT

The National Struggle will always be important for the Turkish Nation. Because with the victory of the National Struggle, the foundations of the Republic of Turkey were laid. As a matter of fact, the victory of the National Struggle was possible with the selfless work of the commanders of the National Struggle. The lives of the Commanders of the National Struggle, who performed this selfless work, not only reflect the spirit of the National Struggle, but also shed light on the foundations of the Republic of Turkey. For this reason, it is important to know the commanders of the National Struggle.

The life of Çolak İbrahim Bey, one of the Commanders of the National Struggle, is important in terms of understanding the important events and situations that form the foundations of the Republic of Turkey, evaluating them correctly, and having information on this subject. For this reason, the life of Çolak İbrahim Bey was examined. While making this study, the roles of Çolak İbrahim Bey in the Committee of Union and Progress and the Special Organization were revealed. In addition, the activities performed by Çolak İbrahim Bey, who was the 2nd Commander of the Naval Forces during the National Struggle, in suppressing the Düzcce and Yozgat rebellions, were explained in detail. Afterwards, Çolak İbrahim Bey, who was the Commander of the 3rd Cavalry Division, was sent to II. Battle of İnönü, Battle of Kütahya Eskişehir, Sakarya The Pitched Battle, the follow-up operation after the Sakarya Victory, his participation in the Great Offensive and his activities were also evaluated. As a result, important events and situations that formed the foundations of the Republic of Turkey were re-examined while investigating the life of Çolak İbrahim Bey.

The life of Çolak İbrahim Bey, one of the commanders of the National Struggle, which started in Bursa in 1881 and ended in Istanbul on February 24, 1944, was investigated. Detailed information was given about Çolak İbrahim Bey's family. In addition, the successful and unsuccessful courses in the Military Academy were discussed and examined. Subsequently,

**information about his military and political life was given. Our aim is to examine the life of Çolak İbrahim Bey, who carried out important military and political activities.**

**Keywords:** Çolak İbrahim Bey, 2nd Kuva-yı Mobile Detachment, 3rd Cavalry Division, National Struggle.



## İÇİNDEKİLER

<b>BİLİMSEL ETİK SAYFASI</b> .....	<b>i</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>ii</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>iv</b>
<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>viii</b>
<b>ÖN SÖZ</b> .....	<b>ix</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN AİLESİ VE EĞİTİMİ

1.1. Çolak İbrahim Bey'in Ailesi .....	13
1.2. Çolak İbrahim Bey'in Eğitimi.....	13

### İKİNCİ BÖLÜM

#### ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN ASKERİ HAYATI

2.1. Askeri Hayatında İlk Yıllar (1901-1917).....	16
2.1.1. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Üyesi Çolak İbrahim Bey .....	17
2.1.2. Çolak İbrahim Bey ve Teşkilat-ı Mahsusa .....	21
2.2. Askeri Hayatında Ara Dönem (1917-Ocak 1921) .....	23
2.2.1. Çolak İbrahim Bey ve Millî Mücadele.....	27
2.2.2. İkinci Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey (Nisan 1920-Ocak 1921).....	29
2.2.2.1. Birinci Düzce İsyanı (13 Nisan- 31 Mayıs 1920).....	30
2.2.2.1.1. Taraklı Çarpışması .....	32
2.2.2.1.2. Mudurnu Çarpışması.....	34
2.2.2.2. Birinci Yozgat İsyanı (15 Mayıs-27 Ağustos 1920).....	37
2.2.2.3. İkinci Düzce İsyanı (8 Ağustos- 23 Eylül 1920) .....	42
2.2.2.4. İkinci Yozgat İsyanı (5 Eylül- 30 Aralık 1920).....	45
2.3. 3. Süvari Tümeni Komutanı Çolak İbrahim Bey (Ocak 1921-17 Aralık 1922) .....	48
2.3.1. I. İnönü Muharebesi (6-11 Ocak 1921) .....	48
2.3.2. II. İnönü Muharebesi (23 Mart-4 Nisan 1921) .....	49
2.3.3. Kütahya Eskişehir Muharebeleri (10-24 Temmuz 1921).....	55

2.3.4. Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos 1921-13 Eylül 1921) .....	56
2.3.5. Büyük Taarruz (26 Ağustos- 9 Eylül 1922) .....	57

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN SİYASİ HAYATI (1923-1944)

3.1. Bilecik Milletvekili Çolak İbrahim Bey.....	62
3.2. Çolak İbrahim Bey ve Bozüyük Kereste Fabrikası.....	64
3.3. Çolak İbrahim Bey ve Alpullu Şeker Fabrikası .....	69
3.4. Çolak İbrahim Bey'in Vefatı (24 Ocak 1944).....	71
<b>SONUÇ .....</b>	<b>72</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>75</b>
<b>EKLER .....</b>	<b>90</b>

**KISALTMALAR**

<b>ATBD</b>	: Askeri Tarih Belgeleri Dergisi
<b>ATASE</b>	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı
<b>a.g.e.</b>	: Adı geçen eser
<b>a.g.m.</b>	: Adı geçen makale
<b>a.g.t.</b>	: Adı geçen tez
<b>BEO</b>	: Bâbîâli Evrak Odası
<b>Bk.</b>	: Bakınız
<b>BOA</b>	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
<b>BCA</b>	: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
<b>DH. EUM. AYŞ.</b>	: Dâhiliye Nezareti Asayiş Şubesi
<b>DH. ŞFR.</b>	: Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi
<b>HTBD</b>	: Harp Tarihi Belgeleri Dergisi
<b>HTVD</b>	: Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
<b>MSB KHO</b>	: Milli Savunma Bakanlığı Kara Harp Okulu
<b>s.</b>	: Sayfa
<b>ss.</b>	: Sayfa Sayıları
<b>TBMM</b>	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
<b>T.C.</b>	: Türkiye Cumhuriyeti
<b>TFR.I. MN..</b>	: Teftişat-1 Rumeli Evrakı Manastır Evrakı

## ÖN SÖZ

“Millî Mücadele Komutanlarından Çolak İbrahim Bey’in Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1944)” isimli yüksek lisans tezinde Çolak İbrahim Bey’in hayat hikâyesinin ortaya çıkarılmasına çalışıldı; Çolak İbrahim Bey’in İttihat ve Terakki, Teşkilat-ı Mahsusa, Millî Mücadele ve sonrasında üstlendiği vazifeler detaylı bir şekilde ele alındı.

Çolak İbrahim Bey, 1881 ile 1944 tarihleri arasında pek çok görev üstlendi. Bu görevlerden biri İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne girmesi ve cemiyetin Manastır Fedai Şubesi’nde görev almasıdır. Çolak İbrahim Bey, Kruşova bölgesinde hem eşkıya takibinde hem de İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin teşkilatlanması vazifesinde başarılı oldu. Aynı zamanda bir fedai olarak Polis Müfettişi Sami Bey’e suikast düzenledi. Bu suikast teşebbüsünde başarılı olan Çolak İbrahim Bey, suikast esnasında aldığı kurşun yarası sebebiyle çolak kaldı. Zaman içerisinde Çolak İbrahim Bey olarak anıldı. Soyadı Kanunu ile de kendisi “Çolak” soyadını kabul etti. Çolak İbrahim Bey, aynı zamanda Teşkilat-ı Mahsusa’nın üyesi idi. Teşkilat-ı Mahsusa’nın, Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettiş-i Umumisi görevini üstlendi. Bu görevde iken Sırlara karşı başarılı çete müsademeleri gerçekleştirdi.

Millî Mücadele döneminde Çolak İbrahim Bey, 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi’nin Kumandanlığına getirildi. Bu görevde iken iç isyanların bastırılması için özverili bir şekilde çalıştı. 1921 başında, Çolak İbrahim Bey’in emrindeki 2. Kuva-yı Seyyare, “3. Süvari Tümeni” adını alarak Batı Cephesi Komutanlığına nakledildi. 3. Süvari Tümeni Komutanı olarak Çolak İbrahim Bey, sırasıyla II. İnönü Muharebesi, Kütahya Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi, Sakarya Zaferi’nden sonra yapılan takip harekâtı ve Büyük Taarruz’a katıldı.

Çolak İbrahim Bey, TBMM’de; 2. Dönem Ertuğrul Mebusu ve 3. 4. 5. Dönem Bilecik Mebusu olarak görev aldı. Çolak İbrahim Bey, Bozüyük Hususi Orman Şirketini kurdu. Ayrıca Alpullu Şeker Fabrikası’nın kurulmasına öncülük edenler arasında yer aldı. Askeri ve siyasi hayatı başarılarla dolu olan Çolak İbrahim Bey, 24 Şubat 1944 tarihinde İstanbul’da vefat etti.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Çolak İbrahim Bey'in ailesi ve eğitimi hakkında; ikinci bölümde ise Çolak İbrahim Bey'in askeri hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Nitekim askeri hayatı alt başlıklarla desteklenerek açıklandı. Tezin üçüncü bölümü ise Çolak İbrahim Bey'in, siyasi hayatı hakkında bilgiler içermektedir.

Çolak İbrahim Bey'in siyasi ve askeri hayatına odaklanan bu yüksek lisans tez çalışmasının her aşamasına destek veren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Osman AKANDERE'ye teşekkür ederim. Ayrıca süreç boyunca benden desteğini esirgemeyen aileme de teşekkür ederim.

Fatma SAPMAZ

Konya, 2022

## GİRİŞ

### Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, askeri ve siyasi olarak Türk Milletine önemli hizmetler yapmış olan Çolak İbrahim Bey'in hayatıdır. Çolak İbrahim Bey, 1881 tarihinde Bursa'da dünyaya geldi. Bursa'nın Şeker Hoca Mahallesi'nde doğan Çolak İbrahim Bey'in babası bahçıvanlık mesleğine sahip olan Mustafa Bey, annesi ise Veliye Hanımdır. Çolak İbrahim Bey, Bursa Askeri Rüşdiyesi'nin ardından yine Bursa'da bulunan Işıklar Askeri İdadisi'ni bitirdi.

13 Mart 1898'de Harp Okulu'na giren Çolak İbrahim Bey, 2 Ocak 1901'de Mülazım-ı Sani (Teğmen) rütbesiyle Harp Okulu'nu bitirdi. Akabinde Balkan Savaşı sonrasında I. Dünya Savaşı'na katılıp önemli görevlerde yer aldı. 2. Meşrutiyet öncesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne giren Çolak İbrahim Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Manastır Fedai Şubesi'nde görev aldı. Bir fedai olarak Çolak İbrahim Bey'in 7 Haziran 1908 günü Manastır Polis Müfettişi Sami Bey'e Kruşova'da düzenlediği suikast, II. Meşrutiyet'in ilanını hazırlayan sürecin başlangıcını teşkil etti. Çolak İbrahim Bey, bu suikast olayında başarılı olsa da sağ eline aldığı kurşun yarası sebebiyle çolak kaldı. Bu nedenle "Çolak İbrahim Bey" olarak anıldı. Kruşova Takip Müfrezesi Kumandanı olarak Çolak İbrahim Bey, Bulgar çetelerini takip etme fırsatı buldu, gerilla savaşını ve küçük hücrelerde nasıl örgütlenileceğini öğrendi. Ayrıca İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir fedaisi olarak cemiyetin gelişimine katkı sağladı. Aynı zamanda komitacı olarak Çolak İbrahim Bey, Batı Trakya Cumhuriyeti mücadelesinde yer aldı. Bu mücadelede Çolak İbrahim Bey'in amacı Sırlara karşı esir olmuş Türkler ile Bulgarların kurtarılmasına dair faaliyette bulunarak Sırları ve Yunanlıları zor duruma düşürmek idi.

Çolak İbrahim Bey, Teşkilat-ı Mahsusa'ya üye idi. Nitekim Teşkilat-ı Mahsusa'nın Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettiş-i Umumisi görevini aldı. Bu görevde iken Çolak İbrahim Bey, bir yandan istihbarat toplayarak diğer yandan Makedonya ve Trakya Türk çetelerinin çatışmalarını koordine ederek faaliyetlerini sürdürdü. Çolak İbrahim Bey, Teşkilat-ı Mahsusa'daki hizmet ve gayreti nedeniyle Harp Madalyası ile ödüllendirildi.

Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918) ile İtilaf Devletleri, Anadolu'yu yer yer işgal etmeye başladı. Akabinde İttihat ve Terakki üyelerinin İtilaf Devletleri'nce tutuklanması gerçekleşti. Nitekim İttihat ve Terakki üyelerinden olan Çolak İbrahim Bey'de tutuklandı. İki gün tutuklu kalan Çolak İbrahim Bey, bu süreçten sonra daha dikkatli oldu. Ayrıca Yahya Kaptan ile Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan Halil Paşa ile Küçük Talat Bey'in kaçırılmasına yardım etti. Karakol Cemiyeti'nin faaliyeti olan bu kaçırılma olayı Çolak İbrahim Bey'in Karakol Cemiyeti ile olan ilişkisini gözler önüne sermekte idi. 27 Aralık 1919 günü Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, ilk iş olarak Anadolu Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ni faaliyete geçirdi. Akabinde ilerleyen süreçte, Çolak İbrahim Bey'de Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ne üye oldu.

2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi, iç isyanların bastırılması için Ali Fuat Paşa'nın teşviki ile Eskişehir'de teşkil edildi. Nitekim Ali Fuat Paşa'nın isteği üzerine Çolak İbrahim Bey, 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nin Kumandanlığına getirildi. Ayrıca Çerkez Ethem'in 1. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nden ayırt edilebilmesi için Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine "2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi" ismi verildi. 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey, Düzce ve Yozgat isyanlarının bastırılmasında görev aldı.

Düzenli orduya geçilmesi ile 1921 başında Çolak İbrahim Bey'in emrinde ki 2. Kuva-yı Seyyare, "3. Süvari Tümeni" adını alarak Batı Cephesi Komutanlığına nakledildi. 3. Süvari Tümeni'nin, İnönü mevkiine intikalinden sonra Çolak İbrahim Bey, sırasıyla II. İnönü Muharebesi, Kütahya Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi, Sakarya Zaferi sonrası gerçekleştirilen takip harekâtı ve Büyük Taarruz'a katıldı. Bu savaşların her birinde Çolak İbrahim Bey, Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması için özverili bir şekilde gayret gösterdi. Nitekim Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra 13 Eylül 1921'de Yarbay rütbesini; Büyük Taarruz'dan sonra ise 12 Eylül 1922'de Albay rütbesini aldı. Çolak İbrahim Bey, 17 Aralık 1922'de tümenin lağvedilmesi üzerine kendi isteğiyle 6. dereceden malulen emekliye ayrıldı.

Emekliye ayrılan Çolak İbrahim Bey, TBMM 2. Dönem (1923-1927) seçimlerinde; 397 oy alarak 11 Ağustos 1923'te Ertuğrul Milletvekili olarak Meclis'e

girdi. Akabinde 1927, 1931, 1935’de yapılan seçimle III, IV, V. Dönem Bilecik Milletvekili olarak görev yapan Çolak İbrahim Bey, Mecliste önemli hizmetler icra etti. Ayrıca Anadolu’nun ekonomik olarak kalkınabilmesi için kurulan Alpullu Şeker Fabrikası’nın ve Bozüyük Kereste Fabrikaları’nın kuruluşunda yer aldı.

Çolak İbrahim Bey, 24 Şubat 1944 günü İstanbul’da vefat etti. Önce İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığı’na gömüldü. Akabinde Gazi Mustafa Kemal’in yakın silah arkadaşı ve İstiklal Savaşı’ndaki yararlıkları sebebiyle kabri İstiklal Harbi Komutanlarının naaşlarının Devlet Mezarlığı’na taşınmasını öngören “2549 Sayılı Devlet Mezarlığı Hakkında Kanun” gereği, 1988 tarihinde Ankara’da bulunan Devlet Mezarlığı’na nakledildi.

### **Araştırmanın Amaç ve Önemi**

Millî Mücadele dönemi (1919-1921) Türk Milleti için dönüm noktalarından biri idi. Çünkü bu dönem vatanın kurtuluşu için topyekûn bir mücadeleyi gerektirmekte idi. Bu mücadele hem İtilaf Devletleri’ne hem de Millî Mücadele karşıtlarına karşı gerçekleştirildi. Millî Mücadele komutanlarının vermiş oldukları mücadele, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşunu anlamak ve kuruluşunda meydana gelen her bir olayı aydınlatmak açısından önemlidir. Unutulmamalıdır ki her bir komutanın hayatı Millî Mücadele ruhunu yansıtmaktadır. Bu nedenle araştırmanın amacı askeri ve siyasi açıdan önemli faaliyetler üstlenmiş olan Çolak İbrahim Bey’in hayatını incelemektir.

Millî Mücadele dönemi, birden fazla kahramanın varlığını gözler önüne serdi. Ancak bazı kahramanların hayatı araştırılmayı beklemektedir. Bu kahramanlardan biri de Çolak İbrahim Bey’dir. Nitekim araştırmalar sırasında, daha önce Çolak İbrahim Bey’in hayatını ele alan tetkik eserin olmaması bu konunun aydınlatılmasını öncelikli kıldı. Çünkü katıldığı savaşlar ile Osmanlı Devleti’nce çeşitli nişan ve madalyalarla, TBMM tarafından da İstiklal Madalyası ile ödüllendirilen Çolak İbrahim Bey’i Türk milleti tanınmalıdır. Bu sebeple bu çalışma önemlidir.

### **Araştırmanın Yöntemi**

“Millî Mücadele Komutanlarından Çolak İbrahim Bey’in Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1944)” isimli tez çalışmasında Nitel Araştırma yöntemi (modeli)

kullanıldı. Nitel araştırma yönteminde amaç bilgiyi yorumlama, bilgiyi oluşturma, örüntülerin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Çolak İbrahim Bey'in hayatı ile ilgili elde edilen bilgiler kronolojiye uygun olarak yorumlandı. Akabinde yorumlanan bilgiler bir araya getirilerek hayatının yazılmasına çalışıldı.

### **Evren ve Örneklem**

Tez çalışmasında Nitel araştırma yöntemi (modeli) kullanıldı. Nitel araştırma desenlerinden tarihi araştırmalar deseni kullanıldı. Çünkü tarihi araştırmalar deseni geçmişten haber verir; olayların oluş, gelişim ve sonuç süreçlerini anlamamızı sağlar. Bu nedenle Çolak İbrahim Bey'in hayatını tutarlı bir şekilde anlatabilmek için tarihi araştırmalar deseni kullanıldı.

### **Veri Toplama Araçları**

Tarihi araştırmalar deseninde veri toplama araçları birincil kaynaklar (olay zamanında gerçekleşen), ikincil kaynaklar (sonradan oluşturulan), tarihsel haritalar, nüfus sayımı verileri olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır. Ayrıca birincil kaynaklar şu şekilde sınıflandırılır: Yayınlanmış belgeler, yayınlanmamış belgeler, görsel yapıtlar, sözel kayıtlar. İkincil kaynaklar ise şu şekilde sınıflandırılır: Kitaplar, dergi makaleleri. Neticede Çolak İbrahim Bey'in hayatı ile ilgili veri toplanırken yukarıda bahsi geçen veri toplama araçlarından yararlanıldı.

### **Veri Analizi**

Tarihi araştırmalar deseninde kullanılan veri toplama araçları ile elde edilen belgeler, resmi yayınlar, kitap ve makaleler analiz edilip sentezlenerek özetlenir ve yorumlanır. Verilerin analizi hem süreç içinde hem de süreç sonunda yapılabilir. Nitel veri analizinin üç temel aşaması bulunmaktadır:

1) Verilerin düzenlenmesi: Elde edilen dokümanlar okunarak araştırma konusu ile ilgili olan bölümler belirlenir.

2) Verilerin özetlenmesi: Düzenlenen verilerin özetlenmesi gerekir. Bu aşamada yazardan okuduğu kaynakları içerik olarak sıralaması beklenir.

3) Verilerin yorumlanması: Yazar dokümanlardan elde ettiği bulguları tümevarım yolu ile yorumlar.

“Millî Mücadele Komutanlarından Çolak İbrahim Bey’in Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1944)” isimli tez çalışmasında elde edilen bilgiler verilerin düzenlenmesi, özetlenmesi ve yorumlanması aşamalarından geçerek bir bütün haline getirildi.

### **Araştırmanın Kapsamı**

Araştırma, Çolak İbrahim Bey’in 1881 tarihinde Bursa’da doğumundan itibaren 24 Şubat 1944 tarihinde İstanbul’da vefat ettiği güne kadar olan süreçteki olay ve durumları kapsamaktadır. Bu kapsamda, Çolak İbrahim Bey’in ailesi ve eğitimi hakkında bilgiler verildi. Ayrıca askeri ve siyasi hayatı incelendi.

### **Araştırmanın Problematığı**

Çalışmada, Öncelikle Çolak İbrahim Bey’in ailesi ve eğitimi incelendi. Akabinde Çolak İbrahim Bey’in; İttihat ve Terakki Cemiyeti, Teşkilat-ı Mahsusa ile olan ilişkileri ele alınıp irdelendi. Millî Mücadele döneminde, Çolak İbrahim Bey’in faaliyetleri araştırıldı. Nitekim 2. Kuva-yı Seyyare Komutanı olarak iç isyanları bastırmadaki rolü açıklandı. Düzenli orduya geçilmesi ile 3. Süvari Tümeni Komutanı olarak katıldığı savaşlar ele alındı. Askeri hayatının akabinde Bilecik Milletvekili olarak yapmış olduğu siyasi faaliyetler araştırıldı. Bu araştırmalardan yola çıkarak Çolak İbrahim Bey’in İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin üyesi olarak icra ettiği faaliyetler nelerdir? Çolak İbrahim Bey’in Teşkilat-ı Mahsusa’nın üyesi olarak icra ettiği faaliyetler nelerdir? 2. Kuva-yı Seyyare Komutanı olarak Çolak İbrahim Bey’in Millî Mücadele’ye olan katkıları nelerdir? 3. Süvari Tümeni Komutanı olarak Çolak İbrahim Bey’in faaliyetleri nelerdir? Çolak İbrahim Bey’in siyasi olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne katkıları nelerdir? Vb. sorulara cevaplar arandı. Araştırmada tüm bu sorulara açıklık getirildi.

### **Araştırmanın Konusu ile İlgili Kaynaklar**

Araştırmanın konusu ile ilgili kaynak taramasına başlamadan önce Çolak İbrahim Bey’in icra ettiği faaliyetler belirlendi. Akabinde bu faaliyetler hakkında bilgi verebilecek başlıca eserler tespit edilerek incelendi. Çolak İbrahim Bey’in ailesi, eğitimi ve askeri hayatı hakkında bilgi bulabilmek için Genelkurmay Basımevi’nin 1989 tarihinde yayınladığı “Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve

Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri” isimli eser incelendi. Ayrıca Çolak İbrahim Bey’in hayatı hakkında bilgiler veren diğer önemli iki eser; 1994 tarihinde TBMM Basımevi Müdürlüğü tarafından yayınlanan “TBMM Albümü (1920-1991)” isimli eser ile Azmi Süslü ve Mustafa Balcıoğlu’nun 1999 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan “Atatürk’ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri” isimli eserdir. Ayrıca “Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası” aracılığıyla ailesine ve kendisine ait bilgiler elde edildi. Çolak İbrahim Bey’in eğitimi hakkında “MSB KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi”, askeri hayatında aldığı görevler için ise “Milli Savunma Bakanlığı, İbrahim Çolak Şahsi Dosyası” incelendi.

2. Meşrutiyet öncesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne giren Çolak İbrahim Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Manastır Fedai Şubesi’nde bir fedai olarak görev aldı. Bu görev sebebiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilgili kaynaklar incelendi. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Manastır şubesinin teşekkülünde ilk temeli atan kişiler Enver Paşa ve Kazım Karabekir idi. Bu sebeple 1991 tarihinde İletişim Yayınları tarafından yayınlanan “Enver Paşa’nın Anıları (1881-1908)” isimli eser ile Kazım Karabekir’in 1982 tarihinde TÜRDAV Ofset Tesisleri tarafından yayınlanan “İttihat ve Terakki Cemiyeti (1896-1909)” isimli eseri incelendi. Her iki eserde de İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Manastır şubesi hakkında ayrıntılı bilgiler elde edildi. Ayrıca Şubat 2004 tarihinde Alternatif Yayınları tarafından basılan “Bahaddin Şakir Bey’in Bıraktığı Vesikalara Göre İttihat ve Terakki” isimli eserden Fedai şubeleri hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşıldı.

Çolak İbrahim Bey’in, çolak kalmasına neden olan Manastır Polis Müfettişi Sami Bey’e Kruşova’da düzenlediği suikast olayı hakkında en kapsamlı bilgiler, Mustafa Ragıp’ın Kasım 2007 tarihinde Bengi Yayınlar tarafından yayınlanan “İttihat ve Terakki’nin Son Günleri” isimli eserinden elde edildi. Ayrıca Şubat 2017 tarihinde Panama Yayıncılık tarafından yayınlanan “Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Hatıratı” isimli eser ile Süleyman Kani İrtem’in 1999 tarihinde Temel Yayınları tarafından yayınlanan “Yıldız ve Jön Türkler (İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Gizli Tarihi)” isimli eserinden de Çolak İbrahim Bey’in düzenlediği suikast olayı hakkında bilgilere ulaşıldı.

Ahmet Bedevi Kuran'ın, 1945 tarihinde Tan Matbaası tarafından yayınlanan “İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler” isimli eseri, Galip Vardar'ın 1960 tarihinde İnkılap Kitabevi tarafından yayınlanan “İttihat ve Terakki İçinde Dönerler” isimli eseri ve Sina Akşin'in 1987 tarihinde Remzi Kitabevi tarafından yayınlanan “Jön Türkler ve İttihat ve Terakki” isimli eseri İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tarihi süreçteki gelişimini gözler önüne sermektedir. Bu gelişimi dile getiren diğer önemli bir eser ise Yusuf Hikmet Bayur'un 1963 tarihinde Türk Tarih Kurumu Basımevi tarafından yayınlanan “Türk İnkılabı Tarihi” isimli eserdir.

İttihat ve Terakki'nin Manastır Şubesi ile ilgili bilgiler elde etmek için Talha Burak Ünlü'nün 2021 tarihinde Timaş Yayınları tarafından yayınlanan “İttihatçı Bir Fedai Mülazım Atıf Kamçıl” isimli eseri ve Kazım Nami Duru'nun 2017 tarihinde Altınordu Yayınları tarafından yayınlanan “Hatıralar-İttihat ve Terakki/ Cumhuriyet Devri / Makedonya” isimli eseri incelendi. Ayrıca Gül Tokay'ın 1996 tarihinde Afa Yayınları tarafından yayınlanan “Makedonya Sorunu- Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)” isimli eserinden de cemiyetin Manastır şubesi hakkında bilgilere ulaşıldı.

Çolak İbrahim Bey, Teşkilatı Mahsusa'ya dâhil olup Teşkilatı Mahsusa'nın Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettiş-i Umumisi görevini aldı. Bu sebeple Nurettin Şimşek'in 2018 tarihinde Altınordu Yayınları tarafından yayınlanan “Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi Süleyman Askeri Bey- Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri” isimli eseri, Mustafa Balcıoğlu'nun 2001 tarihinde Nobel Yayınları tarafından yayınlanan “Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete” isimli eseri ve Ergun Hiçyılmaz'ın 1996 tarihinde Kamer Yayınları tarafından yayınlanan “Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri” isimli eseri incelendi. Çünkü bu eserler Teşkilat-ı Mahsusa'nın temel özelliklerini gözler önüne sermektedir.

Çolak İbrahim Bey'in, Teşkilat-ı Mahsusa'nın, Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettiş-i Umumisi görevinde iken yapmış olduğu faaliyetleri hakkında en kapsamlı bilgilere, Arif Cemil'in 1997 tarihinde Arba Yayınları tarafından yayınlanan “1. Dünya Savaşı'nda Teşkilatı Mahsusa” isimli eserinden ulaşıldı. Ayrıca, Hüsamettin Ertürk'e ait olan 1996 tarihinde Sebil Yayınevi tarafından yayınlanan “İki Devrin Perde Arkası” isimli eserinde ve 1998 tarihinde Arma

Yayımları tarafından yayınlanan “İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan’ın Hatıraları” isimli eserinden de Teşkilat-ı Mahsusa’nın Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettiş-i Umumisi Çolak İbrahim Bey hakkında bilgiler elde edildi.

Mehmet Temel’e ait 1998 tarihinde T.C. Kültür Bakanlığı Yayını tarafından yayınlanan “İşgal Yıllarında İstanbul’un Sosyal Durumu” isimli eseri; Mehmet Akif Bal’ın 2003 tarihinde Özgü Yayınları tarafından yayınlanan “Milli Mücadele Döneminde Bekirağa ve Malta Anıları (1919-1921)” isimli eseri ve Taylan Sorgun’un Kamer Yayınları tarafından yayınlanan “Halil Paşa-İttihat ve Terakki’den Cumhuriyet’e Bitmeyen Savaş” isimli eseri Çolak İbrahim Bey tarafından Bekirağa Bölüğünde tutuklu bulunan Halil Paşa ile Küçük Talat Bey’in kaçırılma hadisesine açıklık getirmektedir. Bu konu hakkında bilgi veren önemli iki eser Şener Aksu’nun 2007 tarihinde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları tarafından yayınlanan “Bireyin Tarihteki Rolü Açısından Yahya Kaptan” isimli eseri ve Emel Akal’ın 2002 tarihinde Türkiye Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı Yayını tarafından yayınlanan “Millî Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal İttihat Terakki ve Bolşevizm” isimli eseridir.

2. Kuva-yı Seyyare Komutanı Çolak İbrahim Bey, Millî Mücadele’de önemli hizmetler yaptı. Bu sebeple Millî Mücadele döneminde ki iç isyanları ele alan çeşitli eserler incelendi. Bu eserlerden en önemlisi, Çolak İbrahim Bey’e ait olan “Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım” adlı eserdir. Eser, 1996 tarihinde Emre yayınları tarafından yayımlandı. Ayrıca 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi içerisinde yer alan kişilere ait hatırat türü eserler önemli kaynak teşkil etti. Bu kaynaklardan biri olan Bulgar Sadık’ın 1944 tarihinde yayınlanan “Yakın Tarihin En Esrarlı Çehresi” isimli eserinde ve Yüzbaşı Cemal’in 1996 tarihinde yayınlanan “Yüzbaşı Cemal’in Anıları” isimli eserinde 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi’nin faaliyetleri müfrezeye dâhil olan kişilerce anlatılmaktadır. Ayrıca İç isyanların bastırılmasında görev alan Çerkes Ethem’in hatıralarını anlattığı “Çerkez Ethem’in Ele Geçen Hatıratları” isimli eser Şirin Gürkan tarafından derlenerek 2020 tarihinde Dorlion Yayını aracılığı ile yayımlandı. Eserde, Yozgat ve Düzce isyanlarının bastırılması için verilen mücadele kapsamlı bir şekilde anlatılmaktadır.

İhsan İdikut'un 1952 tarihinde yayınladığı "İdeal Komutanlarımızdan 4. Fırka Kumandanı Miralay Şehit Nazım Bey" adlı eserinde ve Mehmet Arif'in 1992 tarihinde Arba Araştırma Basım Yayını tarafından yayınlanan "Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)" isimli eserinde Millî Mücadele dönemi hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Ayrıca Ali Fuat Cebesoy'un 2000 tarihinde Temel Yayınları tarafından basılan "Millî Mücadele Hatıraları" isimli eserden yararlanıldı. Eserde Ali Fuat Paşa'nın Milli Mücadele döneminde ki askeri faaliyetlerine yer verilmektedir. Ayrıca eser, iç isyanların bastırılması için yapılan özverili çalışmaları gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu özverili çalışmaları gün yüzüne çıkaran diğer bir eser ise Şerif Güralp'in anılarını anlattığı ve Polatlı Belediyesi tarafından 2007 tarihinde yayınlanan "İstiklal Savaşı'nın İçyüzü" isimli eserdir. Selim Sarıbay'ın hatırat tarzında yazdığı ve 2016 tarihinde Mudurnular Derneği Yayını olarak yayınlanan "İstiklal Savaşı'nda Mudurnu, Bolu, Düzce" isimli eseri incelendi. Eser, iç isyanlarda Mudurnu, Bolu ve Düzce bölgelerinin ahvali hakkında farklı bir bakış açısı getirmektedir. İncelenen diğer bir eser, Hüseyin Sarı'nın 1995 tarihinde Kemal Matbaacılık tarafından yayınlanan "Millî Mücadele'de Bolu" isimli eseridir. Eser, okuyucuya Millî Mücadele'de Bolu bölgesinde meydana gelen faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu bilgileri destekleyen diğer bir eser M. Zekai Konpara'nın 1964 tarihinde Bolu Vilayet Matbaası tarafından yayınlanan "Bolu Tarihi" isimli eseridir.

Rahmi Apak tarafından kaleme alınan ve 1988 tarihinde Türk Tarih Kurumu Basımevi tarafından yayınlanan "İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?" isimli eseri, Millî Mücadele ruhunu anlatarak Kuva-yı Milliye'nin teşekkülünün altındaki sebepleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Buna ek olarak incelenen Rahmi Apak'ın 1990 tarihinde Türk Tarih Kurumu Basımevi tarafından yayınlanan "Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları" isimli eseri de İç isyanların bastırılmasında 2. Kuvay-ı Seyyare Müfrezesi'nin faaliyetleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu bilgileri destekleyip açıklayan diğer bir eser de Genelkurmay Basımevinin altıncı cilt olarak yayınladığı "Türk İstiklal Harbi" isimli eserdir. Ayrıca Kenan Esengin'in 1998 tarihinde Kamer Yayınları tarafından yayınlanan "Milli Mücadelede Ayaklanmalar" isimli eseri, Cemal Bardakçı'nın 1940 tarihinde Koşkun Basımevi

tarafından yayınlanan “Anadolu İsyancıları” isimli eseri; iç isyanların bastırılması hakkında kapsamlı bilgiler vermektedir. Ayrıca bölgesel olarak bilgi veren diğer bir eser ise Adnan Sofuoğlu’nun 1994 tarihinde Ankara Genelkurmay Basımeviden yayınladığı “Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)” isimli eseridir. Buna ek olarak incelenen Adnan Sofuoğlu’nun 2006 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan “Milli Mücadele Döneminde Kocaeli” isimli eseri de bölgesel olarak 2. Kuva-yı Seyyare’nin faaliyetlerini ele almaktadır.

Düzenli orduya geçilmesi ile Çolak İbrahim Bey’in emrinde ki 2. Kuvay-ı Seyyare, “3. Süvari Tümeni” adını alarak Batı Cephesi Komutanlığına nakledildi. İsmet Görgülü’ nün 1993 tarihinde Türk Tarih Kurumu Yayınları tarafından yayınlanan “On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922” isimli eseri, Çolak İbrahim Bey’in 3. Süvari Tümeni ile katıldığı savaşlar hakkında bilgiler vermektedir. Bu savaşlar hakkında ayrıntılı bilgiler ise 1994 tarihinde Genelkurmay ATASE Başkanlığı tarafından ikinci cilt olarak yayınlanan “Türk İstiklal Harbi-Batı Cephesi” isimli eserden elde edildi. Ayrıca Mustafa Kemal’in 2016 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi Yayını tarafında yayınlanan “Nutuk” isimli eserinden de Çolak İbrahim Bey’in askeri hayatına ait bilgiler elde edildi.

İsmet Görgülü’ nün, 1992 tarihinde Ankara Genelkurmay Basımevi tarafından yayınlanan “Büyük Taarruz” isimli eseri, İbrahim Artuç’ un 1986 tarihinde Kastaş A.Ş Yayınları tarafından yayınlanan “Büyük Taarruz Başkomutan Meydan Muharebesi” isimli eseri ve Fahri Belen’in 1962 tarihinde Doğu Ltd. Şirket Matbaası tarafından yayınlanan “Büyük Türk Zaferi: Afyon’dan İzmir’e: İstiklal Harbi Hatıraları, Tenkitler, Tahliller” isimli eseri Büyük Taarruz hakkında önemli bilgiler içermektedir. İ. Hakkı Tümerdem’in 1944 tarihinde Yd. Sb. Okulu Matbaası tarafından yayınlanan “Türk İstiklal Savaşı- Yunan Cephesi” isimli eseri incelendi. Eserde Türk İstiklal Savaşı, tüm yönleri ile ele alınıp açıklanmaktadır. Türk İstiklal Savaşı’nı tüm yönleri ile ele alan diğer bir eser; Suat Ener’in 1938 tarihinde Harp Okulu Basımevi tarafından basılan “Türk İstiklal Harbinin Ana Hatları” isimli eseridir.

Genelkurmay Basımevinin, 1970 tarihinde yayınladığı “30 Ağustos Zaferi” isimli eseri incelendi. Eserde 30 Ağustos Zaferi, tüm yönleri ile ele alınıp

incelenmektedir. İzzettin Çalışlar'ın 2007 tarihinde, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt başkanlığı Yayınları tarafından yayınlanan "Sakarya'dan İzmir'e kadar 1. Kolordu" isimli eseri incelendi. Eser, 3. Süvari Tümeni Komutanı Çolak İbrahim Bey'in faaliyetleri hakkında bilgiler vermektedir. Ancak bu bilgilere en çok Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Harp Tarihi Belgeleri Dergisi ve Harp Tarihi Vesikaları Dergisi aracılığı ile elde ettik. Her bir arşiv belgesinde 3. Süvari Tümeni ile Çolak İbrahim Bey'in faaliyetleri açığa çıktı.

TBMM Arşivi, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihali; 3. 4. 5. Dönem Bilecik Mebusu İbrahim Çolak Tercümeihal dosyaları incelendi. Bu arşiv belgeleri ile Çolak İbrahim Bey'in siyasi hayatı hakkında bilgilere ulaşıldı. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları tarafından yayınlanan "Türk Parlamento Tarihi (1931- 1935)" Cilt: II, "Türk Parlamento Tarihi (1935-1937)" Cilt: II ve "Türk Parlamento Tarihi (1927-1931)" Cilt: III, isimli eserler incelendi. Her bir eserde, Çolak İbrahim Bey'in siyasi açıdan faaliyetleri hakkında bilgiler elde edildi. Ayrıca siyasi faaliyetleri hakkında bizlere bilgiler sunan diğer bir kaynak ise, 1985 tarihinde cilt: IV olarak Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayınlanan "TBMM Gizli Celse Zabıtları" isimli eserdir. Cemal Avcı'nın 2000 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi Yayını tarafından yayınlanan "III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)" isimli eseri incelendi. Ayrıca Işıl Çakan'ın 1999 tarihinde Çağdaş Yayınları tarafından yayınlanan "Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis" isimli eseri incelendi. Bu eserlerden Çolak İbrahim Bey'in dönemselsel olarak siyasi faaliyetleri hakkında bilgiler elde edildi. Ayrıca Ahmet Demirel'in 2013 tarihinde İletişim yayınları tarafından yayınlanan "Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset" isimli eseri incelendi.

Çolak İbrahim Bey, siyasi yaşamının yanında ekonomik olarak Bozüyük Kereste Fabrikası'nın kurulmasında öncülük etti. Nitekim Çolak İbrahim Bey'in ekonomiye olan katkılarını gözler önüne seren eser, Cantürk Gümüş'ün 2018 tarihinde Türkiye Ormancılar Derneği Yayını tarafından yayınlanan "Türk Orman Devrimi" adlı eseridir. Ayrıca Erhan Kılıç ve Cantürk Gümüş'ün ortak eseri olup 2020 tarihinde Ogemvak Yayınlarından yayınlanan "Bozüyük Ormancılık Tarihi" isimli eserde de Çolak İbrahim Bey'in ekonomiye ve Bozüyük'e olan katkıları gün

yüzüne çıkmaktadır. Kurulay Yılmaz'ın 2004 tarihinde Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları tarafından yayınlanan "Geçmişten Günümüze Bozüyük" isimli eser incelendi. Bu eser, Bozüyük tarihini ele alırken Çolak İbrahim Bey'in Bozüyük'e olan katkılarına da değinmektedir. Edhem Eldem'in 1999 tarihinde Osmanlı Bankası Tarih Araştırma Merkezi Yayını tarafından yayınlanan "Osmanlı Bankası Tarihi" isimli eseri Bozüyük Kereste Fabrikası'nın kuruluşu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Mehmet Önder'in 1975 tarihinde Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayınlanan "Atatürk'ün Yurt Gezileri" isimli eserinde 20 Mayıs 1926 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Bozüyük Kereste Fabrikası'na yapmış olduğu ziyaret anlatılmaktadır.

Çolak İbrahim Bey'in askeri ve siyasi hayatı ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) ve Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nden de (BCA) araştırmalar yapıldı. Elde edilen tüm vesikalar, Çolak İbrahim Bey hakkında yeni bilgiler elde etmemizi sağladı. Bu araştırmalara ek olarak Millî Kütüphane arşivinden döneme ait gazeteler incelendi. Ayrıca Çolak İbrahim Bey'in askeri ve siyasi hayatı ile ilgili konularda makale ve tez türü eserler de incelendi.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN AİLESİ VE EĞİTİMİ

#### 1.1. Çolak İbrahim Bey'in Ailesi

1881 tarihinde<sup>1</sup> Bursa'nın Şükrü Hoca Mahallesi'nde doğan Çolak İbrahim Bey'in<sup>2</sup> babası bahçıvan olan Mustafa Bey<sup>3</sup>, annesi ise Veliye Hanımdır. Çolak İbrahim Bey, Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda evlendi. Eşi 1899 tarihinde Manastır'da doğan, Âdem Bey ve Emine Hanım'ın kızı İsmet Hanımdır.<sup>4</sup> Çolak İbrahim Bey'in tek çocuğu olan Ertuğrul Çolak, 1919 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi.<sup>5</sup> Ertuğrul Çolak, Sivrihisar'ın köklü ailelerinden birinin kızı olan Sabahat Hanım<sup>6</sup> ile evlendi; Nurhan, Beyhan ve İbrahim<sup>7</sup> olmak üzere üç çocukları dünyaya geldi.

#### 1.2. Çolak İbrahim Bey'in Eğitimi

Çolak İbrahim Bey, Bursa Askerî Rüştiye'sinin ardından Bursa Işıklar Askerî İdadisi'ni bitirdi. 13 Mart 1898'de Harp Okuluna girdi.<sup>8</sup> Çolak İbrahim Bey, Harp Okulu'nda birinci sınıfta bulunduğu 1898-1899 eğitim-öğretim tarihinde toplamda 12 dersten eğitim gördü. Bu derslerden 4 tanesinin üst sınırı 20 iken diğer 10 dersin üst sınırı 45'ti. Nitekim Çolak İbrahim Bey'in birinci sınıfta başarılı olduğu dersleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Hikmet-i Tabiiyye (Fizik Bilgisi), Talim Nazariyatı (Eğitim Teorisi), Terbiye-i Askeriyye, Harita Tersimi (Harita Çizimi), Hendese-i Resmîyye Eşkâli (Tasarı Geometrisi Çeşitleri), Topoğrafya Ameliyyatı

<sup>1</sup> <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/126218> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.) **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, İkinci Baskı, Ankara Genel Kurmay Basımevi, 1989, s. 141. Bir kaynakta Çolak İbrahim Bey'in doğum tarihi 1878 olarak verilmektedir. Bk. **TBMM Albümü (1920-1991)**, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara, 1994. s.56. Bir diğer kaynakta ise Çolak İbrahim Bey'in doğum tarihi 1880 olarak ifade edilmektedir. Bk. **TBMM Arşivi**, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihali; 3.4.5. Dönem Bilecik Mebusu İbrahim Çolak Tercümeihal Dosyaları.

<sup>2</sup> Çolak İbrahim Bey'in fotoğrafı için Bk. Ek: 1-2-3-4.

<sup>3</sup> **MSB KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi**, 27 Nolu Künye Defteri, s. 44.

<sup>4</sup> <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halil-ibrahim-colak/> , (Erişim tarihi: 30.08.2022.)

<sup>5</sup> **TBMM Albümü (1920-1991)**, s. 252. Ertuğrul Bey'in fotoğrafı için Bk. Ek: 4.

<sup>6</sup> Sabahat Hanımın fotoğrafı için Bk. Ek: 10-11.

<sup>7</sup> Nurhan, Beyhan ve İbrahim Çolak'ın fotoğrafı için Bk. Ek: 11.

<sup>8</sup> <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halil-ibrahim-colak/> , (Erişim tarihi: 30.08.2022.)

(Topoğrafya uygulamaları), Talim Ameliyyatı (Eğitim Uygulamaları). Ayrıca Çolak İbrahim Bey'in birincisi sınıfta başarısız olduğu dersleri de şu şekilde sıralamak mümkündür: Coğrafya, Hendese-i Resmîyye, Kitabet (Yazı Yazma), Lisan-ı Fransevi, Lisan-ı Alman. Neticede Çolak İbrahim Bey, birinci sınıfta toplam 12 dersin 7'sinde başarılı olarak ikinci sınıfa geçti.

Çolak İbrahim Bey, Harp Okulu'nda ikinci sınıfta bulunduğu 1899-1900 eğitim-öğretim tarihinde toplamda 14 dersten eğitim gördü. Bu derslerden 4 tanesinin üst sınırı 20 iken diğer 10 dersin üst sınırı 45'ti. Nitekim Çolak İbrahim Bey'in ikinci sınıfta başarılı olduğu dersleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Aka'id-i Dinîyye (Din Kuralları), Hidemat-ı Seferiyye (Muharebe Hizmetleri), Dâhiliye Kununname-i Humayun, Fenni Mimari, Ferdiyet Nazariyatı, Talim Nazariyatı (Eğitim teorisi), Muamalat-ı Dinîye, Harita Tersimi (Harita Çizimi), Topoğrafya Ameliyyatı (Topoğrafya uygulamaları), Talim Ameliyyatı (Eğitim Uygulamaları), Ceza Kanunname-i Humayunu. Ayrıca Çolak İbrahim Bey'in ikinci sınıfta başarısız olduğu dersleri de şu şekilde sıralamak mümkündür: Lisan-ı Fransevi, Kılıç Talimi, Alman Lisanı. Neticede Çolak İbrahim Bey, ikinci sınıfta toplam 14 dersin 11'inde başarılı olarak üçüncü sınıfa geçti.

Çolak İbrahim Bey, Harp Okulu'nda üçüncü sınıfta bulunduğu 1900-1901 eğitim-öğretim tarihinde toplamda 14 dersten eğitim gördü. Bu derslerden 4 tanesinin üst sınırı 20 iken diğer 10 dersin üst sınırı 45'ti. Nitekim Çolak İbrahim Bey'in üçüncü sınıfta başarılı olduğu dersleri şu şekilde sıralamak mümkündür: İstihkamat-ı Hafife, Fenn-i Esliha, Hıfz-ı Sıhha-ı Askeri, Coğrafya-i Askeri, Devlet-i Aliyye Ordu Teşkilatı, Talim Nazariyatı (Eğitim teorisi), Malumat ve Terbiye-i Askeriyye, İstikşafat-ı Askeriyye (Askeri Keşifler), İstihkâm Eşkâli, Talim Ameliyyatı (Eğitim Uygulamaları), Tabiye Tatbikatı. Ayrıca Çolak İbrahim Bey'in üçüncü sınıfta başarısız olduğu dersleri de şu şekilde sıralamak mümkündür: Harita Tekniği, Lisan-ı Fransevi, Lisan-ı Alman. Neticede Çolak İbrahim Bey, üçüncü sınıfta toplam 14 dersin 11'inde başarılı olarak 2 Ocak 1901'de Mülazım-ı Sani (Teğmen) rütbesiyle Harp Okulu'nu bitirdi.

Tablo 1. Çolak İbrahim Bey'in Harp Okulu'nda Aldığı Dersler ve Notlar

KARA HARP OKULU 1. SINIF <sup>9</sup>			KARA HARP OKULU 2. SINIF <sup>10</sup>			KARA HARP OKULU 3. SINIF <sup>11</sup>		
Dersler	Notu	En Üst Not	Dersler	Notu	En Üst Not	Dersler	Notu	En Üst Not
Coğrafya	29	45	Aka'id-i Diniyye (Din Kuralları)	33	45	Harita Tekniği	25	45
Hendese-i Resmîyye	28	45	Hidemat-ı Seferiyye (Muharebe Hizmetleri)	34	45	İstihkamat-ı Hafife	33	45
Hikmet-i Tabiiyye (Fizik Bilgisi)	38	45	Dâhiliye Kununname-i Humayun	40	45	Fenn-i Esliha	36	45
Kitabet (Yazı Yazma)	24	45	Fenni Mimari	34	45	Hıfz-ı Sıhha-ı Askeri	29	45
Talim Nazariyatı (Eğitim Teorisi)	39	45	Ferdiyet Nazariyatı	45	45	Coğrafya-i Askeri	29	45
Terbiye-i Askeriyye	40	45	Lisan-ı Fransevi	16	45	Devlet-i Aliyye Ordu Teşkilatı	37	45
Lisan-ı Fransevi	20	45	Talim Nazariyatı (Eğitim teorisi)	37	45	Talim Nazariyatı (Eğitim teorisi)	39	45
Harita Tersimi (Harita Çizimi)	18	20	Muamalat-ı Diniye	41	45	Malumat ve Terbiye-i Askeriyye	38	45
Hendese-i Resmîyye Eşkâli (Tasarı Geometrisi Çeşitleri)	20	20	Kılıç Talimi	9	20	Lisan-ı Fransevi	9	45
Topoğrafya Ameliyyatı (Topoğrafya uygulamaları)	16	20	Harita Tersimi (Harita Çizimi)	16	20	İstikşafat-ı Askeriyye (Askeri Keşifler)	17	20
Talim Ameliyyatı (Eğitim Uygulamaları)	19	20	Topoğrafya Ameliyyatı (Topoğrafya uygulamaları)	14	20	İstihkâm Eşkâli	17	20
Lisan-ı Alman	22	45	Talim Ameliyyatı (Eğitim Uygulamaları)	18	20	Talim Ameliyyatı (Eğitim Uygulamaları)	20	20
			Ceza Kanunname-i Humayunu	37	45	Tabiye Tatbikatı	17	20
			Alman Lisanı	10	45	Lisan-ı Alman	11	45

<sup>9</sup> MSÜ KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi, 18 Nolu Numara Defteri, s. 25.

<sup>10</sup> MSÜ KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi, 18 Nolu Numara Defteri, s. 52.

<sup>11</sup> MSÜ KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi, 18 Nolu Numara Defteri, s. 80.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN ASKERİ HAYATI

#### 2.1. Askeri Hayatında İlk Yıllar (1901-1917)

Askeri künye numarası 1316-P.157 olan Çolak İbrahim Bey, ilk olarak 2 Ocak 1901'de I. Ordu emrine verildi. Akabinde 1 Mart 1901'de 5. Ordu emrine verilen Çolak İbrahim Bey, 9 Kasım 1901'de ise 36. Alay 3. Tabur 4. Bölük Takım Komutanı olarak görevlendirildi. 25 Nisan 1904'te, Üsteğmenliğe atanması ile Çolak İbrahim Bey'in aldığı görevler sırasıyla şu şekilde ifade edilebilir: 25 Nisan 1904'te 3. Ordu 45. Redif Alayı 1. Tabur 2. Bölük'te Takım Komutanı olarak görevlendirildi, 21 Mayıs 1904'te 6. Tümen 3. Nizamiye Taburu 1. Bölük Takım Komutanı olarak göreve başladı.<sup>12</sup>

24 Şubat 1908'de Yüzbaşılığa atanması ile Çolak İbrahim Bey'in aldığı görevler şu şekilde ifade edilebilir: 24 Şubat 1908'de 3. Ordu 6. Nişancı Taburunda Bölük Komutanı olarak göreve başladı, 31 Temmuz 1909'da 3. Ordu açığa alındı, 7 Haziran 1910'da 68. Alay 3. Tabur 12. Bölük Komutanı olarak göreve başladı, 12 Şubat 1914'te Genelkurmay emrine alınıp Beylerbeyi Saray Muhafızlığına görevlendirildi, 14 Mart 1914'te Jandarma sınıfına geçirildiyse de itirazı üzerine 10 Ekim 1914'te 1. Ordu emrinde kaldı. Çolak İbrahim Bey, 2 Aralık 1916'da Binbaşılığa atandığı gün 177. Alay Mürettep Köprülü Müfrezesi Komutanlığı'na da ataması gerçekleşti.<sup>13</sup> Çolak İbrahim Bey, 10 Mayıs 1917'de kendi isteği ile 1681 kuruluş ile malulen emekli oldu.<sup>14</sup>

<sup>12</sup> Milli Savunma Bakanlığı, İbrahim Çolak Şahsi Dosyası. **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, s. 141-142. Azmi Süslü- Mustafa Balcıoğlu, **Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 85.

<sup>13</sup> Milli Savunma Bakanlığı, İbrahim Çolak Şahsi Dosyası. **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, s. 142. Süslü, a.g.e., s. 85-86

<sup>14</sup> Milli Savunma Bakanlığı, İbrahim Çolak Şahsi Dosyası.

### 2.1.1. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Üyesi Çolak İbrahim Bey

İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1892 tarihinde Askeri Tıbbiye Mektebi öğrencileri tarafından kuruldu. Süreç içerisinde 1908-1918 tarihleri arasında yönetimde birinci derecede rol alan siyasi cemiyet olarak tarihe damgasını vurdu. 1908 İhtilalinden önce cemiyetin asıl maksadı; 1876 Kanun-ı Esasi'nin yeniden yürürlüğe konulmasını sağlayarak Abdülhamid idaresini devirebilmek, Hürriyet ilanını sağlayarak halkın hâkimiyetine dayanan meşruti idareyi tesis etmek ve milli iradeyi temsil eden Osmanlı Meclisi Mebusanı'nın açılmasını sağlamak idi.<sup>15</sup> Bu amaçlarını elde edebilmek için İttihat ve Terakki Cemiyeti, şu üç önemli çalışma alanları ile faaliyetlerini devam ettirdi: 1) Tahlif Heyetleri (yemin ettiren heyetler), 2) Fedai Şubeleri, 3) Usul-i Muhakemât ve Mücazat Faslı (yargılama ve cezalandırma bölümü).<sup>16</sup>

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Manastır şubesinde teşekkülünde ilk temeli atan kişiler Enver Paşa ve Kazım Karabekir idi.<sup>17</sup> Çolak İbrahim Bey, 2. Meşrutiyet öncesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldı.<sup>18</sup> İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Manastır Fedai Şubesi'nde görev aldı. Nitekim süreç içerisinde Manastır Fedai şubesinin en güvenilen fedailerinden biri oldu.<sup>19</sup>

Fedailer; neye mal olursa olsun, cemiyet gayeleri uğrunda en son çare olarak “ölmek ve öldürmek” prensibine riayet edeceklerine dair yemin etmiş şahsiyetler idi. Nitekim Fedai şubesi, son derece gizli bir yapılanma olup buradaki üyelerin

<sup>15</sup> Ahmet Bedevi Kuran, **İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler**, Tan Matbaası, İstanbul, 1945, s. 30. M. Şükrü Hanioglu, “İttihat ve Terakki Cemiyeti”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 23, s. 476. Galip Vardar, **İttihat ve Terakki İçinde Dönemler**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1960, s. 49. Celal Bayar, **Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Gidiş**, Cilt: 1, Baha Matbaası-İstanbul-1965, s. 126.

<sup>16</sup> Bayar, **a.g.e.**, s. 128.

<sup>17</sup> **Enver Paşa'nın Anıları (1881-1908)**, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, Yayına Hazırlayan: Halil Erdoğan Cengiz, s. 61-62. Gül Tokay, **Makedonya Sorunu- Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)**, Afa yayınları, İstanbul, Ocak 1996, s. 150. Kazım Karabekir, Manastır şubesinin teşekkülü hakkında şu bilgileri vermektedir: “8 Şubat 1907'de Enver, ben, bir de Enver Bey'in çok güvendiği icabında nüfuzundan memleketinde istifade edebileceğimiz; eski İttihat ve Terakki mensuplarından Kolonya eşrafından ve Mülkiye mektebi mezunlarından Hüseyin Bey ilk merkezi teşkil ettik.” Bk. Kazım Karabekir, **İttihat ve Terakki Cemiyeti (1896-1909)**, TÜRDAV Ofset Tesisleri, İstanbul, 1982, s. 181.

<sup>18</sup> <https://www.bozuyuksehirmuzesi.com/albay-ibrahim-colak-kosku.php>, (Erişim tarihi: 30.08.2022.)

<sup>19</sup> **Enver Paşa'nın Anıları (1881-1908)**, s.76. Kazım Karabekir, **a.g.e.**, s.195.

isimlerini merkez heyeti dışında başka hiçbir kurum ve kişi bilmemekte idi.<sup>20</sup> Ayrıca fedailiğe yazılmak bir zorunluluk değildi. “Çünkü fedailikten maksat, hep birden bir ihtilal hareketi yapmak değil, icabında cemiyetin, vatan haini saydığı, ölümüne karar verdiği kimseleri, öteki dünyaya göndermekti.”<sup>21</sup>

Makedonya, üç Osmanlı vilayetini (Kosova, Selanik, Manastır) kapsayan ve birçok ulustan insanın yaşam alanı olan bir bölge idi. Bu sebeple İttihat ve Terakki Cemiyeti, Makedonya bölgesinde daha fazla gelişim gösterdi. Nitekim 3. Ordu’da görev yapan genç subayların hemen tamamı İttihat ve Terakki Cemiyeti lehine kazanılmış durumdaydı.<sup>22</sup> Bu gelişmeler akabinde dış politikada yaşanan Reval Mülakatı, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1908 İhtilaline neden olan faaliyetlerini gün yüzüne çıkardı.<sup>23</sup> Nitekim bu faaliyetlerin başlangıcı ise Çolak İbrahim Bey’in 7 Haziran 1908 günü, Manastır Polis Müfettişi Sami Bey’e Kruşova’da<sup>24</sup> düzenlediği suikast olayı idi.

Polis Müfettişi Sami Bey, Müfettiş-i Umumi Hilmi Paşa tarafından Mabeynin arzusu ile Bulgar ahalisine yapılan zulüm ve işkenceleri görüp tespit etmek amacıyla

<sup>20</sup> Mustafa Ragıp, **İttihat ve Terakki’nin Son Günleri**, Birinci Basım, Bengi Yayınlar, Kasım 2007, Hazırlayan: İsmail Dervişoğlu, s. 49. Talha Burak Ünlü, **İttihatçı Bir Fedai Mülazım Atıf Kamçıl**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2021, s. 68. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin ilk teşkilatına ait olan dâhili nizamnamesinin 48-55. maddeleri Fedai Şubeleri hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bk. **Bahaddin Şakir Bey’in Bıraktığı Vesikalara Göre İttihat ve Terakki**, 1. Baskı, Alternatif Yayınları, Ankara, Şubat 2004, Hazırlayan: Erdal Aydoğan- İsmail Eyyüpoğlu, s. 19-20.

<sup>21</sup> Kazım Nami Duru, **Hatıralar -İttihat ve Terakki/ Cumhuriyet Devri / Makedonya**, 1.Baskı Altınordu Yayınları, Ankara, 2017, s. 25-26

<sup>22</sup> Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 49. Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, Cilt: 1, Kısım: 1, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1963, s. 430. Galip Vardar, İttihat ve Terakki Cemiyetinde Makedonya’nın önemini şu cümleler ile dile getirmektedir: “Biz şuna kaniiz ki, İttihad ve Terakkinin hakiki bünyesi Makedonya’da kurulmuş, en mühim şahsiyetleri burada ortaya çıkmış, cemiyete hedefini tayin etmek kudretini, burada bulunmuş, İttihat ve Terakki ancak burada mana inkisap etmiştir.” Bk. Vardar, **a.g.e.**, s. 26.

<sup>23</sup> “6 Haziran 1908 de Reval (Estonya) şehrinde, İngiltere Kralı VII: Edward ile Rus İmparatoru II. Nicolas arasında bir mülakat vukua geldi. Bu hadise, halk arasında şiddetli heyecan uyandırdı. Hükümet, evvelce büyük devletlerin ıslahat namı altında Makedonya işlerine müdahalesini kabul etmişti. Bu Emperyalist devletlerin, ıslahat projesini daha ileri götürmüş olmaları, Rumeli’deki üç vilayetimizin elimizden alacakları endişesini yarattı. Cemiyet, halkın bu milli heyecanından faydalanmayı bildi. Teşkilatı genişletti. Tehlikeyi önlemek için ihtilal hareketini hızlandırdı.” Bk. Celal Bayar, **a.g.e.**, s. 131.

<sup>24</sup> Süleyman Kani İrtem, **Yıldız ve Jön Türkler (İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Gizli Tarihi)**, Temel Yayınları, İstanbul, 1999, Yayına Hazırlayan: Osman Selim Kocahanoğlu, s. 405. Yuriy Aşatoviç Petrosyan, **Sosyalist Açıdan Jöntürk Hareketi**, Birinci Basım, Yordam Kitap, Aralık, 2015, s. 321.

Manastır bölgesine gönderildi.<sup>25</sup> Ancak asıl gizli görevi Cemiyetin Manastır'daki teşkilatını açığa çıkarıp teşkilatta görevli olan kişileri tespit etmek idi.<sup>26</sup> Bu gizli görevi öğrenen İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden Mümtaz Kolağası Servet Bey, cemiyete ihbar etti.<sup>27</sup> Bu ihbar ve Polis Müfettişi Sami Bey'in takibat yapılması için Görice Mutasarrıflığına yazdığı yazı<sup>28</sup> cemiyeti telaşlandırdı. Çünkü cemiyet henüz açığa çıkma koşullarına sahip değildi.

Polis Müfettişi Sami Bey'in, tahkikat için Kruşova bölgesine gittiği haberi alındı.<sup>29</sup> Akabinde vilayet tercüme kalemi şefi ve hey'eti merkeziyeden aza Fahri Bey ile polis komiseri Abdül'ün Müfettiş Sami'nin yazı masasında cemiyet hakkında önemli bilgiler içeren hafiyeye raporlarını bulmaları, Polis Müfettişi Sami Bey'in ölümüne karar kılınmasına sebep oldu.<sup>30</sup> Bu kararın akabinde Kruşova bölgesinde bulunan fedailer, Polis Müfettişi Sami Bey'in ölümü için hazırlıklara başladılar. Bu fırsatı yakalayan Kruşova Takip Müfrezesi Kumandanı Çolak İbrahim Bey'in amacı istibdadı yıkmak, hükümeti devirerek Meşrutiyeti ilan etmek idi.<sup>31</sup> Nitekim bu amaç ile Çolak İbrahim Bey, Polis Müfettişi Sami Bey'e suikast düzenledi.

Bu suikast olayını, kaynaklar iki farklı bakış açısıyla ele almaktadır. Bazı kaynaklar; Çolak İbrahim Bey'in gıra tüfeği ile "soluk su" adı verilen bölgede, bir pusu kurarak Manastır Polis Müfettişi Sami Bey'in ölümüne neden olduğunu dile getirmektedir.<sup>32</sup> Diğer kaynaklar ise; Çolak İbrahim Bey'in Manastır Polis Müfettişi Sami Bey ile yüz yüze görüşüp kasaba civarında gezintiye davet etmesi suretiyle suikast olayını gerçekleştirdiğini dile getirmektedir. Yapılan gezinti sırasında Manastır Polis Müfettişi Sami Bey'in Çolak İbrahim Bey'den şüphe etmemesi daha büyük ihtimaldi.<sup>33</sup> Çünkü Müfrezeye Komutanı olan Çolak İbrahim Bey'in görevi;

<sup>25</sup> Karabekir, **a.g.e.**, s. 530.

<sup>26</sup> **Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Hatıratı**, Birinci Baskı, Panama Yayıncılık, Şubat 2017, s. 58.

<sup>27</sup> Karabekir, **a.g.e.**, s. 531.

<sup>28</sup> **BOA**, TFR.I.. MN.. / 160-15960.

<sup>29</sup> **Enver Paşa'nın Anıları (1981-1908)**, s. 85.

<sup>30</sup> Karabekir, **a.g.e.**, s. 531.

<sup>31</sup> Mustafa Ragıp, **a.g.e.**, s. 91-92.

<sup>32</sup> Karabekir, **a.g.e.**, s. 532.

<sup>33</sup> Mustafa Ragıp, **a.g.e.**, s. 94.

asayışı ve intizamı temin etmekte. Bu görevi sebebiyle, Manastır Polis Müfettişi Sami Bey ile görüşmesinde bir engel yoktu.

Kasaba civarında yapılacak olan gezintiye Çolak İbrahim Bey, kendisi gibi bir fedai olan müfrezesinde ki mülazımlardan Selahaddin Bey'i de yanına alarak gitti. Bu gezintide yaşananları Mustafa Ragıp, şu ifadelerle dile getirmektedir:

*“Üçü birden kasabadan ayrıldılar ve dağa doğru çıktılar. Sami ve İbrahim Beyler arasında çıkan bir lisan münakaşası hararetlenince İbrahim Bey de silahını çekmeye fırsat buldu. Manastır Polis Müdürü, İbrahim Bey'in silaha davrandığının farkına vardı. O da tabancasını çekerek mukabele etmeye kalkıştı. Fakat İttihat ve Terakki'nin bu hararetli genç uzvu, atacağı kurşun ile istibdat binasının temel taşından birinin daha yerinden söküleceğine inanarak elindeki tabancayı güzel kullandı ve istibdadın manastır vilayeti içinde en ileri gelen mesnetlerin biri olan Manastır Polis Müdürü de cansız olarak yere yuvarlandı. İbrahim Bey silahını boşalttığı zaman kurşunun hedefe ulaşmaması ihtimalini düşünen Selahattin Bey de ateş etmişti. Fakat kurşun Sami Bey'e isabet edeceği yerde İbrahim Bey'e rast geldi.”<sup>34</sup>*

Çolak İbrahim Bey, hükümet takibinden korunmak için Kruşova bölgesine dönmeyerek bir köyde saklanmayı tercih etti. Ancak Çolak İbrahim Bey'in sağ eli köyde ki sağlık koşullarının yetersizliğinden dolayı tedavi edilemediği için çolak kaldı. Zaman içerisinde tedavi edilemeyerek çolak kalan eli sebebiyle “Çolak İbrahim” adıyla anıldı.<sup>35</sup> Çolak İbrahim Bey'in gerçekleştirdiği bu suikast tarihi bir öneme sahipti. Çünkü Manastır Polis Müfettişi Sami Bey'in ölümü, 1908 İhtilalini hızlandıran faaliyetlerin başlangıcını teşkil etti. Bu suikast sonrası fedailer, birden fazla suikast gerçekleştirerek 2. Meşrutiyet'in ilanını hızlandırdılar. Nitekim Meşrutiyetin ilan edildiği gün Çolak İbrahim Bey, elinin yarası sebebiyle Manastır Hastanesi'nde tedavi altındaydı.<sup>36</sup>

<sup>34</sup> Mustafa Ragıp, a.g.e., s. 95.

<sup>35</sup> Selim Sarıbay, **İstiklal Savaşın da Mudurnu, Bolu, Düzce**, 2. Baskı, Mudurnulular Derneği Yayını, Mayıs 2016, s. 83.

<sup>36</sup> Arif Cemil, **1. Dünya Savaşı'nda Teşkilatı Mahsusa**, Birinci Baskı, Arba Yayınları, İstanbul, Kasım 1997, s. 290.

Manastır'da görevli olan genç subaylar gibi Çolak İbrahim Bey de devamlı olarak Bulgar çetelerini takip etme fırsatı buldu; gerilla savaşını ve küçük hücrelerde nasıl örgütlenileceğini öğrendi.<sup>37</sup> Kruşova bölgesinde görevli olan takip alayının nişancı taburunun birinci bölüğü Yüzbaşı Çolak İbrahim Bey'in kumandasında bulunuyordu.<sup>38</sup> Nitekim Çolak İbrahim Bey, Kruşova bölgesinde hem eşkıya takibinde hem de cemiyetin teşkilatını yapmakta başarılı oldu.

“Komitacı vatan davası karşılığında, her şeyini hatta canını dahi feda eden, gözünü budaktan sakınmayan, tepeden tırnağa feragat kesilmiş insandır.”<sup>39</sup> Bu insanlardan biri olan Çolak İbrahim Bey, Batı Trakya Cumhuriyeti mücadelesinde yer aldı. Sırlara ve Yunanlılara karşı, Osmanlı-Bulgar müşterek mücadele çalışma esaslarına göre<sup>40</sup> Türk Batı Trakya Komitesi tarafından Sırp bölgesinde faaliyet için Çolak İbrahim Bey ve Bulgarlardan Cavlef görevlendirildi. Görevlerinin amacı: Sırbistan üzerine çete teşkilatına ve Sırlara karşı esir olmuş Türkler ile Bulgarların kurtarılmasına dair faaliyette bulunmak ve bunun için çeteler kurup Sırları ve Yunanlıları zor duruma düşürmek idi.<sup>41</sup> Bu amaçları gerçekleştirmek için Çolak İbrahim Bey, özverili bir şekilde çalıştı.

### 2.1.2. Çolak İbrahim Bey ve Teşkilat-ı Mahsusa

Teşkilat-ı Mahsusa, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasının hemen öncesinde Enver Paşa tarafından Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde sürüp giden ayrılıkçı hareketleri önlemek amacıyla kurulup desteklendi.<sup>42</sup> Kısacası Teşkilat-ı Mahsusa, “İttihat ve Terakki'nin, Batı Trakya'ya ilişkin kararlarını uygulamakla görevli bir örgütün büyüüp gelişmesiyle meydana geldi.”<sup>43</sup> Bu genişlemeyle beraber Teşkilat-ı

<sup>37</sup> Tokay, **a.g.e.**, s. 150.

<sup>38</sup> Mustafa Ragıp, **a.g.e.**, s. 597.

<sup>39</sup> **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları**, 1. Baskı, Arma Yayınları, İstanbul, 1998, Yayına Hazırlayan: Metin Mart'ı, s. 10.

<sup>40</sup> Nurettin Şimşek, **Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi Süleyman Askeri Bey- Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, 1. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara, 2018, s. 120.

<sup>41</sup> **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları**, s. 12. Şimşek, **a.g.e.**, s. 121.

<sup>42</sup> Şimşek, **a.g.e.**, s. 126. Mustafa Balcıoğlu, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete**, 1. Baskı, NOBEL Yayınları, Ankara, Mayıs 2001, s. 4. Ergun Hiçyılmaz, **Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1996, s. 102.

<sup>43</sup> Gönül Güneş, “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 85, Mart 2013, s. 114.

Mahsusa'nın amacı ve görevi şu şekilde ifade edilebilir: Türk ve İslam âleminde var olan dağınıklığı gidererek İslami bir ruh etrafında birleştirmek; batılı ülkelerin planlarını bozmak ve işgallerine mani olmak.<sup>44</sup> Harbiye Nezaretine bağlı olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın insan kaynağını İttihat ve Terakki'nin fedai grubu oluşturdu.<sup>45</sup> Bu fedai grupları; “ordunun vazifesini kolaylaştıracak yolları açacak, düşmanı içinden, gerisinden vuracak ve birçok bilgiler toplayacaktı.”<sup>46</sup>

Çolak İbrahim Bey, 12 Şubat 1914'te Genelkurmay emrine alınıp Beylerbeyi Saray Muhafızlığında görevlendirilmesinin<sup>47</sup> akabinde Teşkilat-ı Mahsusa'ya girdi. Kendisi, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettiş-i Umumisi görevini aldı. Bu göreve getirilmesi Çolak İbrahim Bey'in meşrutiyete kadar Manastır'da bulunduğu zamanlarda, Makedonya çetelerini takip etmesindeki başarısından ve o coğrafyayı iyi tanimasından kaynaklanmakta idi.<sup>48</sup> Nitekim bu görevde de Sırlara karşı başarılı çete müsademeleri gerçekleştirerek başarısını devam ettirdi.

Çolak İbrahim Bey, merkezi Ustrumca'da<sup>49</sup> bir yandan istihbarat toplayarak diğer yandan Makedonya ve Trakya Türk çetelerinin müsademelerini koordine ederek faaliyetlerini sürdürdü. Nitekim Valandova müsademesi ile Vardar köprüsü tahrip edildi. Vardar köprüsünün tahrip edilmesindeki amaç; Rusların Odesa tersanesinde yapıp bitirdikleri 30 bin tonluk İmparatoriçe zırhlısını, İngiltere'den gelmesini beklediği büyük toplarından mahrum etmektir.<sup>50</sup> Bu amacı gerçekleştirmesi

<sup>44</sup> Şimşek, **a.g.e.**, s.134-135.

<sup>45</sup> Çağdaş Yüksel, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Denizli, Mart 2019, s. 32. Çağdaş Yüksel, “Teşkilat-ı Mahsusa ve Çete Savaşı”, **Ulakbilge**, Cilt: 6, Sayı: 31, 2018, s. 1743.

<sup>46</sup> Vardar, **a.g.e.**, s. 275.

<sup>47</sup> **Milli Savunma Bakanlığı**, İbrahim Çolak Şahsi Dosyası.

<sup>48</sup> Arif Cemil, **a.g.e.**, s. 275-290.

<sup>49</sup> Arif Cemil, **a.g.e.**, s. 275.

<sup>50</sup> **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları**, s. 13.

için Enver Paşa tarafından Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettişi Umumisi Çolak İbrahim Bey görevlendirildi.<sup>51</sup>

Valandova müsademesi hakkında Arif Cemil şu bilgileri vermektedir: *“Vardar Köprüsü civarındaki müsademe sekiz saat devam etmişti. Bu müsademe esnasında umumi mevcudu yedi yüz elli iken Bulgarların çekilmesi üzerine beş yüz elliye inen Türk çetelerinden 31 kişi şehit olmuş ve 30 kişi yaralanmıştı. Bu yaralılarda çetelerle beraber Ustrumca’ya naklediliyordu. Bu zayıata mukabil Sırların yedi yüz kişiden fazla zayıat verdikleri tahmin olunmuştur.”*<sup>52</sup> Neticede zorlu bir müsademe ile Çolak İbrahim Bey, Sırp muhafızlarının çoğunu imha ederek köprüyü uzun zaman işe yarar bir hale getirilemeyecek şekilde tahrip edilmesini sağladı.<sup>53</sup>

Valandova müsademesi gibi birçok müsademede Sırlara karşı mücadele eden Çolak İbrahim Bey’in bu faaliyetleri Sırbistan’ın Bulgaristan’a savaş ilan etmesinde etkili oldu.<sup>54</sup> Bu süreçten sonra ise Bulgaristan Almanya ve müttefiklerinin yanında savaşa dâhil oldu. Neticede Çolak İbrahim Bey, Teşkilat-ı Mahsusa’daki hizmet ve gayreti nedeniyle Harp Madalyası ile ödüllendirildi.<sup>55</sup>

## 2.2. Askeri Hayatında Ara Dönem (1917-Ocak 1921)

İlk olarak Balkan Savaşı akabinde 1. Dünya Savaşı, Anadolu halkını maddi ve manevi yönden olumsuz etkiledi. Ayrıca Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918) ile İtilaf Devletleri’nin Anadolu’yu yer yer işgal etmeye başlaması<sup>56</sup> İttihat ve

<sup>51</sup> Hüsamettin Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, Birinci Basım, Sebil Yayinevi, İstanbul, 1996, Hatıratı Kaleme Alan: Samih Nafiz Tansu, s. 118. **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan’ın Hatıraları**, s. 13.

<sup>52</sup> Arif Cemil, **a.g.e.**, s. 299.

<sup>53</sup> **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan’ın Hatıraları**, s. 13.

<sup>54</sup> Ertürk, **a.g.e.**, s. 119.

<sup>55</sup> <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halil-ibrahim-colak/>, (Erişim tarihi: 30.08.2022.)

<sup>56</sup> “İtilaf Devletlerinin giriştikleri bu işgal hareketlerinde en büyük dayanak noktaları Mondros Mütarekesi’nin 7. Maddesi olmuştur. Bu madde ile İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit eden herhangi bir stratejik noktayı ele geçirme hakkına sahip olmuşlardır.” Bk. Osman Akandere – Hasan Ali Polat, **Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Millî Mücadele Karşısı Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2011, s. 3. Rahmi Apak Anadolu’nun işgalinde yaşananları şu ifadelerle dile getirmektedir: *“Mondros Mütarekesi sonucunda memleketin en mühim merkezleri düşman orduları tarafından işgal ediliyor. Yenilmiş ordumuzun bütün silahları düşmanlara teslim*

Terakki Hükümeti'ne karşı tepkileri arttırdı. Yaşanan mağlubiyet sebebiyle İttihat ve Terakki, artık iktidar mevkiinde kalmayarak dağıldı. Ancak bu dağılma İttihat ve Terakki üyelerinin İtilaf Devletleri'nce tutuklanmalarını engelleyemedi. Nitekim İttihat ve Terakki üyelerinden olan Çolak İbrahim Bey de İngilizlerin evinde arama yaptığı sırada bulunan silahlar yüzünden tutuklanıp Divan-ı Harbe verildi. Akabinde iki gün tutuklu kalıp yapılan tahkikatın sonucunda, Divan-ı Harp tarafından çağırıldıkça gelmek üzere serbest bırakıldı. Tekrar tutuklanmamak için çok dikkatli davranan Çolak İbrahim Bey, vaktinin büyük bir kısmını kayınvalidesinin ya da Eczacı Ethem'in evinde geçirdi.<sup>57</sup>

Bu günlerde İstanbul, birden fazla tutuklamaya şahitlik etmek idi. Nitekim İtilaf Devletleri'nin isteği üzerine önde gelen şahsiyetler, umumi harp suçlusu veya Ermeni Tehciri gibi suçlar sebebiyle tutuklanmakta idi. 1919 Ocak ayında başlayan tutuklamalar şubat ve mart aylarında hızını arttırarak devam ettirdi. Öncelikle amaç İttihat ve Terakki üyelerinin tutuklanması idi. Tutuklananlar, birkaç gün karakollarda tutulduktan sonra Bekirağa Bölüğüne gönderilmekte idi.<sup>58</sup>

Çolak İbrahim Bey, bir gün Bekirağa Bölüğünde tutuklu olan arkadaşlarını ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında tutuklulardan Fethi Bey, Ermeni Tehciri gerekçesiyle idama mahkûm edilen Boğazlayan Kaymakamı Kemal Bey'i kaçırmasını teklif etti. Çolak İbrahim Bey, bu idama gönlü razı olmadığı için teklifi kabul ederek hazırlıklara başladı. Ancak Çolak İbrahim Bey, Kaymakam Kemal

---

*ediliyor. Halk, İttihatçı ve itilafçı denilen ve birbirini sevmeyen iki gruba ayrılıyor. Devlet merkezi olan kozmopolit İstanbul'da ahmak ve hain bir padişah, Türklüğü dünya haritasından silmek gayretini güden İngiliz emperyalistleri ile iş birliği ediyor. Bütün Ermeni ve Rum halkı memleketi istila eden düşmanlara yardım ediyor.*" Bk. Rahmi Apak, **Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 189.

<sup>57</sup> İbrahim Çolak, **Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım**, Emre Yayınları, İstanbul, Eylül 1996, s. 18-19-20-21.

<sup>58</sup> Adnan Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)**, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1994, s. 152. Serpil Sürmeli, "Malta Sürgünlerinin Yurda Dönüşü", **Atatürk Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 4, Yıl: 2003, s. 63. Ercan Haytoğlu, "Bekirağa Bölüğünden Malta'ya: Limni Sürgünleri", **Route Educational and Social Science Journal**, Sayı: 17, Ağustos 2017, s. 101. "Bekirağa bölüğü diye anılan yer şimdiki İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Tıp Fakülteleri binası avlusundaki askeri hapisane idi. Burası Osmanlı yönetiminde siyasi tutukluların toplandığı ve kendilerine işkence yapıldığı yerdir. 1908'den önce bu hapisaneyi yöneten Bekir Ağa isimdeki bir memurun adı verilmiştir. Buraya getirilenlere yapılan işkenceler sebebiyle bu hapisane bir zamanlar çok meşhur olmuştu. Meşrutiyetten sonra tutuklanan politikacılar ve İttihat ve Terakki mensupları buraya getirilmiş, bir süre kaldıktan sonra Malta'ya sürgün edilmişlerdi." Bk. Mithat Şükrü Bleda, **İmparatorluğun Çöküşü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979, s. 126-127.

Bey'in Divan-ı Harp'de yaptığı müdafasının çok kuvvetli olduğu gerekçesiyle idam edilmeyeceği istihbaratını alması<sup>59</sup> üzerine, kaçış planını uygulamadı. Ancak Kaymakam Kemal Bey'in 10 Nisan 1919 günü, Beyazıt Meydanı'nda idam edilmesi ile alınan istihbaratın yanlışlığı gün yüzüne çıktı.

İlerleyen zamanlarda tutuklanacak kişilerin listesinde kendi isminin yazılı olduğunu haber alan Çolak İbrahim Bey, yanında beş tüfekle iki sandık cephaneye ile Bozüyük'teki Kozpınar köyüne giderek orada bir süre ikamet etti. Bu yolculuğunda Çolak İbrahim Bey'e Teşkilat-ı Mahsusa'nın Nevrekop cephesine memur edilen Halil ile polis komiserliğinden müteakıt Manastırlı Abdullah eşlik etti. Ancak iki hafta sonra bu halden sıkılan Çolak İbrahim Bey, Kozpınar'a geldiğinin on beşinci günü oradan hareketle yine İstanbul'a geldi.<sup>60</sup>

Çolak İbrahim Bey, bir gün evinde otururken Sabık İstanbul Mebusu olan Ali Rıza Bey evine gelerek kendisinden Bekirağa Bölüğünde tutuklu bulunan Halil Paşa (Halil Kut) ile İttihat ve Terakki genel merkezi üyelerinden Küçük Talat Bey'in (Talat Muşkara) kaçırılmasına yardım etmesini istedi. Ali Rıza Bey, ilk kaçırma girişimlerinin başarısız olduğunu ve Yahya Kaptan'ın tekrar ikna edilmesi gerektiğini dile getirdi.<sup>61</sup> Yahya Kaptan'ı ikna eden Çolak İbrahim Bey, Yahya Kaptan'ın yanı sıra Yüzbaşı Celal, Muhacir Ali, Avni ve Demircilli Abdullah beyleri de alarak 7 Ağustos 1919 günü Halil Paşa ve Küçük Talat Paşa'yı kaçırmak için harekete geçti. Ayrıca Halil Paşa'ya Bekirağa Bölüğü tevkifhanesinden kaçması sırasında refakat edecekler arasında Şadi, Ziya ve Reşat vardı.<sup>62</sup>

Çolak İbrahim Bey, kaçırma hadisesini şu ifadelerle dile getirmektedir: *“Salacak iskelesi civarından ayrılarak Kadıköy'üne doğru yürümeye başladık. Fakat henüz yüz metre uzaklaşmışken bir sandalın uzaktan Salacak'a doğru gelmekte*

<sup>59</sup> Çolak, a.g.e., s. 22-23.

<sup>60</sup> Çolak, a.g.e., s. 23-24. İbrahim Çolak'ın Bozüyük bölgesine ilk gidişi milli mücadele öncesinde gerçekleşti. Bundan sonraki süreçte Bozüyük, İbrahim Çolak'ın hayatında önemli bir yere sahip olacaktır. Bk. <https://www.trtizle.com/belgesel/tarihin-ruhu/tarihin-ruhu-or-ataturkun-bozuyuk-ziyareti-or-76-bolum-4416647>, (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<sup>61</sup> Çolak, a.g.e., s. 24-25.

<sup>62</sup> Turgut Özel, Kocaeli Yarımadası'nda Milli Mücadele ve Yahya Kaptan, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, İstanbul, 1996, s. 39. Mehmet Temel, **İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu**, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1998, s. 212. Mehmet Akif Bal, **Milli Mücadele Döneminde Bekirağa ve Malta Anıları (1919-1921)**, Özgü Yayınları, Mayıs 2003, s. 163.

*olduğunu gördüm. Bu sandalın, bizim saatlerden beri beklemekte olduğumuz sandal olması çok muhtemel bulunduğundan, derhal Salacak iskelesine döndük. Bu aralık sandal da Salacak'a yanaştı. Karaya ayak basanlar arasında Halil Paşa ile Talat Bey'i ve bir de beraber kaçan tevkifhane zabitanı görerek sevindik. Halil Paşa beni görünce memnuniyetinden boynuma sarıldı ve heyecan içinde titreyen sesiyle teşekkür etti. Ben kendisine: Paşa, dedim, musafaha ile geçirilecek vaktimiz yok. Sizi bekleyen arabaya binerek hemen buradan uzaklaşınız.”<sup>63</sup>*

Kaçırılma anını ise Halil Paşa, şu cümleler ile anlatmaktadır: *“Sahilde bir sandal bizi bekleyecekti. Beyazıt Meydanından sandala kadar bizi götürecek olan teşkilat mensubu Sudi Kartal'ın yeğeni Mülazım Naci, bizi meydanın biraz ilerisinde bir ağacın dibinde bekliyordu. Vakit gece yarısını iki buçuk saat geçmişti. Ağacın altındaki rehber daha önce Arslan olarak tespit edilmiş parolayı söyledik. Sivil arkadaşımız parolayı tekrar edince hep beraber sahile indik, bizi karşıya geçirecek sandal oradaydı. Sandalda benim için iki yüz fişekle bir barabellum tabanca hazırды. Sandalcı rolünde Naci ve bir diğer arkadaşı vardı. Sabaha karşı barabellum sıcaklığında Selimiye civarında küçük bir iskeleye çıktık. İskeleden biraz ileride Çolak İbrahim bizi yanında yedi sekiz silahlı ile bekliyordu ve bir araba yağız atları ile harekete hazırды. Kısa bir müddet sonra Yahya Kaptan'ın kaldığı köye ulaştık.”<sup>64</sup>*

Kaçış sırasında Yahya kaptan, Halil Paşa'nın Karamürsel üzerinden Yenişehir'e doğru koruma görevini Büyük Arslan Milis Kuvvetine verdi.<sup>65</sup> Nitekim Yahya Kaptan gibi şahsiyetlerle iletişimini sürdürüp faaliyetlere iştirak etmesi Çolak İbrahim Bey'in Karakol Cemiyeti ile olan ilişkisini gözler önüne sermektedir. Çünkü Halil Paşa'nın ve Küçük Talat Paşa'nın kaçırılması, Karakol Cemiyeti'nin eylemlerinden biri idi.<sup>66</sup> Ayrıca bu kaçırma eyleminin başarılı olması hem Çolak İbrahim Bey'in hem de Karakol Cemiyeti'nin ününe ün kattı.

<sup>63</sup> Çolak, a.g.e., s. 27.

<sup>64</sup> Taylan Sorgun, **Halil Paşa-İttihat ve Terakki'den Cumhuriyet'e Bitmeyen Savaş**, 2. Baskı Kemer Yayınları, İstanbul, s. 281-282.

<sup>65</sup> Şener Aksu, **Bireyin Tarihteki Rolü Açısından Yahya Kaptan**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Birinci Baskı, Kocaeli, Mart 2007, s. 101. Hasan Ali Polat, “Millî Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesinde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Milis Kuvvetleri ve Çeteler (1918-1922)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s.80.

<sup>66</sup> Emel Akal, **Milli Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal İttihat Terakki ve Bolşevizm**, Birinci Basım, Türkiye Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı Yayını, Mayıs 2002, s. 192.

Manastırlı Hafız Recep, Üsküplü Gafur ve Çolak İbrahim Bey'in Küçük Talat Bey ile Halil Paşa'yı kaçırdıktan sonra Anadolu'ya geçtikleri haberinin yayılması üzerine, durumun tahkik edilmesi söz konusu oldu.<sup>67</sup> Akabinde Halil Paşa ile Küçük Talat Bey'in yakalanmalarına dair Kalem-i Mahsus'dan Hüdavendigâr Valiliği ile İzmit ve Bilecik Mutasarrıflıklarına telgraf çekildi.<sup>68</sup> Ancak yapılan tüm çalışmalara rağmen Halil Paşa ile Küçük Talat Bey yakalanamadı. Neticede bu kaçış, "Halil Paşa'nın Sivas'a, oradan Erzurum'a, oradan da Moskova'ya dek sürecek olan yolculuğunun başlangıcı oldu."<sup>69</sup> 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gelen Mustafa Kemal, ilk iş olarak Anadolu Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ni faaliyete geçirdi. Akabinde ilerleyen süreçte bu cemiyetin üyelerinden birisi de Çolak İbrahim Bey oldu.<sup>70</sup>

### 2.2.1. Çolak İbrahim Bey ve Millî Mücadele

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali<sup>71</sup> ile yeni bir dönem başladı. İstanbul'un işgalinin akabinde Millî Mücadele'de yer almak isteyen vatanseverler de Anadolu'ya geçmeye başladılar. Çünkü İstanbul Hükümeti ve İngilizler, Millî Mücadele'de yer alabilecek kişi veya kişileri tutuklamakta idi. Bu tutuklamalar ile amaç, Millî Mücadele'ye katılımı engelleyebilmek idi.

1920 senesi Nisan'ının sekizinci perşembe günü Çolak İbrahim Bey, Hacı Arif Bey ve Kadıköy Belediye Reisi Nurullah Suphi Bey ile Anadolu'ya geçmek için harekete geçti. Nitekim Gündüzleri saklanmak ve geceleri yol almak sureti ile üç gün sonra geceleyin, Gebze kazasının Çalı köyüne gitti. Karakol Cemiyeti'nin Üsküdar teşkilatından<sup>72</sup> destek alarak Çalı köyüne gelen Çolak İbrahim Bey'e Kuva-yı Milliye

<sup>67</sup> BOA, BEO. 4601-345068.

<sup>68</sup> BOA, DH. ŞFR. / 102-246.

<sup>69</sup> Hasan İzzettin Dinamo, **Kutsal İsyân**, Cilt: 4, Tekin Yayınevi, Mayıs 1986, s. 46.

<sup>70</sup> Zeynel Lüle, **Mustafa Kemal'in Can Yoldaşı Ali Çavuş**, 1. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, Kasım 2008, s. 70-73.

<sup>71</sup> "16 Mart 1920'de İngilizler Şehzadebaşı Karakolumuzdaki askerlerimizi bir gece baskını ile yataklarında öldürerek, İstanbul'u fiili olarak işgal etmişler ve orada bulunan ve büyük kısmı Anadolu'dan gönderilen Sayıllardan ibaret olan Osmanlı Parlamentosu'nu dağıtmışlardı. Bu hadise üzerine, o zamana kadar nominal olarak İstanbul'daki Milli Müdafaa Vekaleti emrinde bulunan, Anadolu'daki askeri birliklerin en yüksek emir ve kumanda mercii ortadan kalkmış oluyordu." Bk. Apak, **Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları**, s. 195.

<sup>72</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 31. Razi Yalkın, **Bulgar Sadık- Yakın Tarihin En Esrarlı Çehresi**, Gün Basımevi, İstanbul, 1944, Anlatan: M. Sadık Poğda, s. 256.

kumandanlarından Rize Mebusu Rauf Kuşçubaşı, Kuva-yı Milliye'ye katılmasını teklif etti.

Çolak İbrahim Bey ise öncelikle Mustafa Kemal Paşa ile iletişime geçip ona göre karar vermek amacıyla Kandıra telgrafhanesine gitmek istedi. Bu isteği gerçekleştirmek için 15 Nisan'da Kandıra'ya giden Çolak İbrahim Bey, yaptığı muharebe sonucunda Mustafa Kemal Paşa'dan bulunduğu müfreze ile hareket etme emrini aldı.<sup>73</sup> Bu emir ile resmen Kuva-yı Milliye'ye iştirak eden Çolak İbrahim Bey, Çalı köyünde mahiyetinde 60 kişi bulunan Kuşçubaşı Eşref ve Rauf ile birleşti.<sup>74</sup>

Nisan ayının ilk günlerinde Kuşçubaşı Eşref Bey, adamlarının ihtiyaçlarını karşılamak için bazı zengin ailelerden önemli miktarda para aldı. Akabinde Kuşçubaşı Eşref Bey, Lazistanlı Rauf ve Çolak İbrahim Bey Millî Mücadele'de kullanmak üzere, Kandıra Ziraat Bankası'ndan para aldılar. Nitekim bu paranın paylaşımında ihtilaf çıkmasına rağmen süreç içerisinde bu ihtilaf çözüme kavuştu. Ancak Kuşçubaşı Eşref ve Çolak İbrahim Bey birbirlerine karşı mesafeli tutumlarını devam ettirdiler.<sup>75</sup> Süreç içerisinde Bulgar Sadık<sup>76</sup> lakabı ile anılan bir kişi, Maltepe Atış Okulu'ndan kaçırdığı<sup>77</sup> 32 araba cephane ile Çolak İbrahim Bey'in kuvvetlerine

<sup>73</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 31-35.

<sup>74</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, Gnkur. Basımevi, Ankara, s. 49. Sabahattin Özel, **Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele (1919-1922)**, Birinci Baskı, Türkiyat Matbaacılık, İstanbul 1987, s. 84.

<sup>75</sup> Sabahattin Özel, **Milli Mücadelede İzmit- Adapazarı ve Atatürk**, 2. Basım, Derin Yayınları, İstanbul, 2009, s. 136. Adnan Sofuoğlu, **Milli Mücadele Döneminde Kocaeli**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 88. İsmail Küçükkılınç, "Eşref Kuşçubaşı'nın Alternatif Biyografisi", **Tarih Kritik Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, Yıl: 2021, s. 108.

<sup>76</sup> "Bulgar Sadık'ın asıl adı Stoyan'dır. Bunu Türkçeye çevirecek olursak Durmuş veya Duran anlamına gelir. Bulgar Sadık adı ile haklı bir şöhret yapan bu yaman adam, Balkan Harbinden önce azıllı bir komitacı iken Türklüğü ve Müslümanlığı kabul etmiş ve hayatının sonuna kadar memlekete sadakat ve kahramanlıkla hizmet etmiştir." Bk. Murat Sertoğlu, **Bulgar Sadık**, İtimat Kitabevi, İstanbul, 1966, s. 5-6.

<sup>77</sup> Bulgar Sadık Maltepe atış okulu ile ilgili aldığı görevi şu ifadelerle açıklamaktadır: "*Yeni Bahçeli Şükrü Bey, Abazalara karşı Geyve boğazında bir müdafaa hattı tesis eden Ali Fuat Paşa'nın süratle gönderilmesini istediği cephaneyi teminine memur etmişti beni. Dört kafadar baş başa gelmiş, bir saat içinde, yapılacak işlerin kararını vermiştik. Ben, müfrezemle Maltepemeye inecek, bir kısmı İngilizlerin bir süvari livası tarafından işgal edilmiş olan endahat mektebine gidecektim ve oradaki silah ve cephaneleri derleyip toplayıp Çal köyü yoluyla Geyve'de bulunan Ali Fuat Paşa'ya götürecektim.*" Bk. Yalkın, **a.g.e.**, s. 151. Nitekim bu görevde başarılı olan Bulgar Sadık, Geyve istasyonuna getirdiği silah ve cephaneleri Ali Fuat Paşa'ya teslim etti. Bk. Yalkın, **a.g.e.**, s. 258.

katıldı. Ankara, Çolak İbrahim Bey'e ve mahiyetine Kandıra telgrafhanesi vasıtasıyla Geyve Boğazı'na gelmelerini ve burasını asilere karşı tutmalarını emretti.<sup>78</sup>

### 2.2.2. İkinci Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey (Nisan 1920-Ocak 1921)

1919'da Millî Mücadele'ye karşı başlayan iç isyanlar, hızla memleketin her tarafına yayıldı.<sup>79</sup> Her bir isyan, kendi içerisinde ayrı nedenlere ve kişilere sahip olsa da aslında "iç isyanların belirli özellikleri, İstanbul Hükümeti ile İtilaf Devletleri'nin müşterek tahrikleri sonucu çıkmış olmaları, cahil ve taassup sahibi kişilerle iş birliği yapmış olmalarıydı."<sup>80</sup> Nitekim bu sebeplerle çıkan isyanları bastırmak için birden fazla millî müfreze oluşturuldu.

Vatanın işgali karşısında halkın malını, canını, ırz ve namusunun korunması amacıyla eski askeri komutan ve askerler ile bunlara katılan kişilerin kendi aralarında oluşturdukları savunma birliklerine Kuva-yı Milliye denilir.<sup>81</sup> Kuva-yı Seyyare'nin kurucusu olan Çerkez Ethem'in komutanı olduğu 1. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi, 1920 ilkbaharında kuruldu.<sup>82</sup>

Ali Fuat Paşa, Çerkez Ethem Bey ve müfrezesinin yeni idareyi tanımama yoluna gidebileceği ihtimalinden endişeliydi. Bu nedenle iç isyanlarda yalnız Ethem Bey'in müfrezesine ihtiyaç görülmemesi için aynı teşkilat ve mahiyette, fakat yeni idareye çok bağlı bir müfrezenin kurulmasını düşündü. Bu düşünce ile 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nin Eskişehir'de teşkil edilmesini sağlayan Ali Fuat Paşa, yeni

<sup>78</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 256. **Türk istiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 48-49. Çolak İbrahim Bey, Bulgar Sadık hakkında şu önemli değerlendirmeleri yapmaktadır: "*Bulgar Sadık namıyla yâd edilen bu cesur çete reisi Şile taraflarında yapmakta olduğu teşkilat vazifesine nihayet vererek, 16 arkadaşı ile Anadolu'ya geçmişti. Bundan başka beraberinde 32 araba da cephaneye vardı. Cesur çeteci bu cephaneyi Maltepe'deki atış mektebinden gizlice kaçırmış ve yanına almıştı. Sadık bütün harekâtı milliyet esnasında hiç yanımdan ayrılmadı ve daima cesurane harbettir.*" Bk. Çolak, **a.g.e.**, s. 38-39.

<sup>79</sup> Kemal Atatürk, **Nutuk (1919-1927)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, s. 303.

<sup>80</sup> Toktamış Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, Kardeş Matbaası, Ankara, 1967, s. 78.

<sup>81</sup> Yücel Özkaya, "Kuva-yı Milliye", **Atatürk Araştırma Dergisi**, Yıl: 1992, Cilt: 8, Sayı: 24, s. 451.

<sup>82</sup> Osman Akandere, "Millî Mücadele'de Çapanoğulları (Yozgat) İsyanının Bastırılmasında Çerkez Ethem ve Kuvayı Seyyarenin Rolü", **I. Uluslararası Bozok Sempozyumu**, 05-07 Mayıs 2016, s. 204. Nurgün Koç, "Millî Mücadele'de Yozgat (Çapanoğulları) Ayaklanması ve Çerkez Ethem Güçleri Tarafından Bastırılması", **I. Uluslararası Bozok Sempozyumu**, 05-07 Mayıs 2016, s. 221.

müfrezenin başına Çolak İbrahim Bey'in geçmesi emrini verdi.<sup>83</sup> Çolak İbrahim Bey'in yardımcılığına Binbaşı Mudanyalı Hacı Vasfı Bey getirildi.<sup>84</sup>

Çerkez Ethem'in 1. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nden ayırt edilebilmesi için Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine "2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi" ismi verildi.<sup>85</sup> Bu isim, 7 Haziran 1920'de TBMM'de görüşülmeye başlanan Millî Savunma Bakanlığına bağlı olarak Seyyar Jandarma Müfrezeleri kurulmasını öngören yasa gereğince resmileşti.<sup>86</sup> Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi içinde önde gelen kişiler; Bulgar Sadık, Serçelili Mustafa Çavuş, Binbaşı Mudanyalı Hacı Vasfı ve Yüzbaşı Cemal idi.

### 2.2.2.1. Birinci Düzce İsyanı (13 Nisan- 31 Mayıs 1920)

Ömer Efendi köyünde, hazırlıklarını yapan Abaza ve Çerkesler'den oluşmuş<sup>87</sup>dört bin kişilik isyancılar, Düzce'yi basarak hapisaneleri boşalttılar ve süvari müfrezelerini etkisiz hale getirdiler. İsyân eden "asilerin elebaşları, Kafkasya'nın ileri gelen ailelerinden Berzek Safer, Düzce Çerkez Beylerinden Vahab, Emekli Jandarma Yüzbaşısı Çerkez Koçbey, Emekli Jandarma Binbaşısı

<sup>83</sup> Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, Temel Yayınları, İstanbul, 2000, s. 448-449.

<sup>84</sup> Mehmet Tunçkol, "Balkanlar'ın ve Anadolu'nun Efsane Çete Lideri – Bulgar Sadık (Yüzbaşı Mehmet Sadık Poğda) Mudurnu'da", **Mudurnu Belediyesi Tarih Kültür Bülteni**, Yıl: 2010, s. 36.

<sup>85</sup> Gül Buse Hoşgör, **Türk Kurtuluş Savaşı içinde Gediz Taarruzu (24 Ekim 1920- 6 Ocak 1921)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2021, s. 179.

<sup>86</sup> <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kuva-yi-seyyare/>, (Erişim tarihi: 04.05.2022.) Temel görevi iç güvenlik sorunları ile ilgilenmek, ancak gerektiğinde ülke savunması için düşmana da yönlendirilmek amacıyla Millî Savunma Bakanlığına bağlı olarak Seyyar Jandarma Müfrezeleri kurulmasını öngören yasa 7 Haziran 1920'de TBMM'de görüşülmeye başlandı. Bu görüşmenin sonunda Ethem'in Kuva-yı Seyyaresi Birinci Seyyar Jandarma Kuvvetleri, Çolak İbrahim Bey komutasındaki kuvvetler de İkinci Seyyar Jandarma Kuvvetleri adını resmi olarak aldı. Ancak yazışmalarda -yasanın görüşmesi sırasında kelimenin halktaki olumsuz algısı vurgulandığı için olsa gerek -jandarma sözcüğü çoğunlukla kullanılmadı. Bk. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kuva-yi-seyyare/>, (Erişim tarihi: 04.05.2022.)

<sup>87</sup> Zübeyir Uzun, Millî Mücadele'de Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s. 58. "Adapazarı, Hendek ve Düzce muhitinde, eskiden beri yerleşmiş çokça miktarda Çerkes ve Abazalar vardır. Bunlar, uzun müddet İstanbul'daki padişah sarayına verdikleri kadınları vasıtası ile Osmanlı Hanedanı ile karabet kurmağa kadar ilerlemişler, sarayın parası, hediyeleri ve oradan aldıkları perestiş ile çalışmaksızın yaşamağa çalışmışlardır. Hanedanın nüfuzunu baltalayan Meşrutiyet inkılabı bu Çerkezleri ve Abazaları hiç memnun etmemiştir; çünkü geçim kaynakları yıkılmıştır. Bu yüzden bu unsurlar İttihat ve Terakkinin düşmanı olmuşlardır. Mamafih, bunun manası, bütün Çerkesler, İttihatçı düşmanı demek değildir. Müstesnaları çoktur, ancak asalet tabakası düşmandır. İttihatçı düşmanı olmak ise, aynı zamanda millî hareketinde düşmanı demektir." Bu sebeple bazı Çerkesler, millî mücadele aleyhine olan propagandalara inanma eğilimi göstermekteydi. Bk. Rahmi Apak, **İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, s. 134. Birinci Düzce İsyanı'nın Krokisi İçin Bk. Ek: 12.

Maan Ali idi.”<sup>88</sup> Bu isyancı grup, kasabada bulunan millî kuvvetleri esir ederek 13 Nisan 1920’de Düzce’yi denetimi altına aldı. Akabinde 19 Nisan’da Bolu, 21 Nisan’da Mudurnu, Nallıhan, 22 Nisan’da Gerede isyancıların denetimi altına girdi.<sup>89</sup> Nitekim bu isyanlar, Kızılcahamam ve Ayaş üzerinden Ankara’yı sıkıntıya sokacak hale geldi.<sup>90</sup>

Tehlikenin ciddiyetini gören Mustafa Kemal, 18 Nisan 1920’de Geyve’de bulunan 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey’e Düzce’ye gitme emrini verdi.<sup>91</sup> Ayrıca Mustafa Kemal Paşa’nın emriyle Çolak İbrahim Bey, üç yüz kişilik millî kuvvet, iki makineli tüfek ve iki hayvan topundan ibaret mahiyeti ile isyan alanına hareket etti. Ayrıca “Komutan olarak da Ali Fuat Paşa, Geyve Boğazı yakınlarında Adapazarı’na uzanan kesimde, Refet Paşa da Ankara’dan Beypazarı yoluyla Bolu’ya uzanan kesimde görevlendirildi.”<sup>92</sup>

Halk tarafından Çerkes çetelerine karşı uyarılan Mahmut Bey, uyarıları dinlemeyerek 22 Nisan günü, Düzce yönünde yürüyüşe geçti. Ancak kendisi de Çerkes olan Yarbay Mahmut Bey, Hendek köprüsünün başında Çerkes’ler tarafından pusuya düşürüldü.<sup>93</sup> 25 Nisan günü çıkan çatışmada, 24. Fırka Kumandanı Miralay Mahmut ile Adapazarı eşrafından Kanbuladzade Said Bey ve meşhur Şaki Abaza Kazım, Halim öldürüldü.<sup>94</sup> Bunun üzerine, 24. Tümen dağılmaya başladı.

<sup>88</sup> Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 304. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI. s. 45-46.

<sup>89</sup> Şerif Güralp, **İstiklal Savaşı’nın İçyüzü**, Polatlı Belediyesi Yayını, Ankara 2007, s. 60. Fahri Yetim, “Millî Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 13 (Bahar 2011), Yıl: 7, s. 61. M. Zekai Konrapa, **Bolu Tarihi**, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu, 1964, s. 724. Sarıbay, **a.g.e.**, s. 150

<sup>90</sup> Kemal Çelik, “Millî Mücadele’de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 40, Kasım 2007, s. 592.

<sup>91</sup> **HTBD**, Yıl: 25, Sayı: 74, Vesika No: 1597.

<sup>92</sup> Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 305.

<sup>93</sup> Rıfat Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, Türk Yolu Matbaası, İzmit, 1945, s. 32. Kenan Esengin **Millî Mücadelede Ayaklanmalar**, 3. Baskı, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998, s. 100. İlhami Soysal, **Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler**, Birinci Baskı, Gür Yayınları, İstanbul, Aralık 1985, s. 151. Muhittin Ünal, **Miralay Bekir Sami Günsav’ın Kurtuluş savaşı Anıları**, Birinci Basım, Cem yayınevi, İstanbul, Kasım 1994, s. 365. “Tümen Komutanı Mahmut Bey cesur, mert ve dürüst bir arkadaşı. Kendisi Çerkeşti; fakat Çerkeslere kendi memleketlerinde ocak veren, onları kendi varlığından ayırmadan, onlara devlet ve halk hizmetlerinde en büyük makamları vermekte tereddüt etmeyen Türklerin gösterdikleri konukseverliği ve kardeşliği takdir eden, toprağında barındığı, şeref ve haysiyetine tam manası ile iştirak eylediği bir millete kötü gözle bakmayacak Çerkeslerdendi. Tıpkı Balkan harbi kahramanı Rauf Bey gibi ve daha birçok emsali olan asil ruhlu Çerkeslerdendi.” Bk. Apak, **İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, s. 155.

<sup>94</sup> **BOA**, DH. EUM. AYŞ. / 39-37. Konrapa, **a.g.e.**, s. 724.

Mahmut Bey, tümenine mensup kuvvetlerin dağılışı ve bütün silahların asilerin eline geçmesinin ardından isyancılar Hendek, Düzce, Akyazı, Mudurnu ve Adapazarı'na ele geçirdiler. Akabinde Beypazarı, Mudurnu ve Bolu bölgesinde başarılı bir biçimde takibatı yapmış olan Arif Bey Müfrezesi de geri çekildi.<sup>95</sup>

Düzce-Bolu isyanının günden güne büyümesi üzerine, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa tedbir olarak Trabzon Mebusu Hüsrev, Bolu Mebusları Şükrü, D. Fuat ve Mebus Osman Nuri ile mürekkep bir nasihat heyetinin Bolu'ya gönderilmesine karar verdi. 23 Nisan 1920'de, sabah Gerede'ye hareket eden heyet, asiler tarafından yakalanıp hapsedildi.<sup>96</sup> Ayrıca "23 Nisan 1920 günü Adapazarı eşrafından Sait Bey başkanlığında bir nasihat heyeti, Hendek istikametinde yola çıktı."<sup>97</sup> Ancak Sait ve Kazım Bey'ler, Budaklar köyünde isyancılar tarafından şehit edildi. Bu durum, isyancıların faaliyetlerini hızlandırdı. İsyancıların faaliyetlerini hızlandıran diğer bir olay ise Kaymakam Arif Bey'in çadırında öldürülmesi ve akabinde 300 güzide süvarisinin dağılması idi.<sup>98</sup>

#### 2.2.2.1.1. Taraklı Çarpışması

Çolak İbrahim Bey, mahiyeti ile 16 Nisan 1920'de Adapazarı'na oradan trenle 19 Nisan 1920'de Geyve'ye vardı.<sup>99</sup> Geyve'de Yüzbaşı Cemal<sup>100</sup> müfrezesi, üç

<sup>95</sup> Talia Balcıoğlu, **Adapazarı Tarihi ve Coğrafyası**, Işıl Matbaası, İstanbul 1952, s. 16. Mehmet Arif, **Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)**, 2. Basım, Arba Araştırma Basım Yayını, İstanbul, 1992, s. 44.

<sup>96</sup> Apak, **İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, s. 145. **Hüsrev Gerede'nin Anıları**, 4. Basım, Literatür Yayıncılık, Mart 2003, Yayına Hazırlayan: Sami Önal, s. 192. Hüsrev Gerede, esir günlerinde çektiği ıstırapı şu ifadelerle dile getirmektedir: "*Gerede'de büyük bir kalabalığın arasında önce Hükümet Konağına, oradan da hapishaneye götürüldük. İlyaszade Şükrü Bey bacağından bıçakla yaralı, benim de sırtım taş yağmuru altında parçalanmış olduğundan, tedaviye muhtaçtık. Belediye doktorunun ancak bir kez gelebilmesi mümkün olabildi. Halk, hocaların etkisiyle yaralılara karşı Türk'e özgü olan mertlik ve esirgeyicilik duygularından da uzaklaşmıştı.*" Bk. **Hüsrev Gerede'nin Anıları**, s. 194.

<sup>97</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 49.

<sup>98</sup> Soysal, **a.g.e.**, s. 151. Yunus Nadi, **Birinci Büyük Millet Meclisinin açılışı ve isyanlar**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s. 15. Süvari Albay Şerif Güralp, Kaymakam Arif Beyin ölümü hakkında şu bilgileri vermektedir: "*Bir gece çadırında yatarken etraftan bir silah sesi işitiliyor. Arif Beyin çadırına koşuyorlar. Onu; beyni bir kurşunla parçalanmış olarak bulan maiyeti zalim çeteler ağlaşarak; bizi de öldürecekler arkadaşlar diyerek gecenin karanlığında atlarına binerek kaçıyorlar. Çetenin diğer erleri de sabahleyin atlarına binerek Afyonkarahisar'ın yolunu tutup savuşuyorlar. Benim makineli tüfek takımı da fırsattan bilistifade bölüğe avdet ediyor. Hayvanın yaralattı bahanesiyle bu takımdan şehit edilen erin kardeşi de o takımda idi. Arif Beyi öldürenin; şehidin biraderi olması kanaatinde idim.*" Bk. Güralp, **a.g.e.**, s. 62.

<sup>99</sup> **Türk istiklal harbi**, Cilt: VI, s. 49. Özel, **Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele (1919-1922)**, s. 84.

yüz kişilik bir kuvvetle Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi ile birleşti.<sup>101</sup> “Bu esnada da, Göynük'ten gelmiş olan bazı şeriatçı gericiler de Taraklı'yı işgal edip, halkı olumsuz yönde etkilemeye başlamışlardı.”<sup>102</sup> Bunun üzerine Çolak İbrahim Bey, yanına Mudanyalı Hacı Vasfi ile ihtiyat zabitlerinden mitralyöz mülazımı İbrahim'i alarak 45 nefer ile Geyve'den Taraklı'ya hareket etti. 25 Nisan 1920'de Taraklı'ya gelerek kasabayı kuşattıktan sonra kasabaya giren Çolak İbrahim Bey, 26 Nisan gününü Taraklı' da halka nasihatler ederek geçirdi.<sup>103</sup>

Çolak İbrahim Bey'in mahiyetinden korkan isyancı grup, kaçmasına rağmen vazgeçmeyip iki gün sonra 300 kadar isyancı ile 27 Nisan 1920 sabahı Taraklı'yı sardı.<sup>104</sup> Bulgar Sadık'ı kuzeye, Yüzbaşı Vasfi'yi doğuya gönderen Çolak İbrahim Bey, bir mitralyöz alarak tepeye çıktı ve oradan müsademeye katıldı. On bir saat kadar devam eden müsademe ortalık kararmak üzere iken ölü, yaralı ve esir olarak 42 zayıat veren asilerin dağılması ile son buldu.<sup>105</sup>

Çolak İbrahim Bey, müfrezesi ile 1 Mayıs 1920 günü sabah Taraklı bölgesinden hareketle akşama doğru Göynük Boğazı'na geldi.<sup>106</sup> Üç kilometre kadar uzunluğu olan boğazın içine gireceği sırada, ateşle karşılanan Müfreze boğazın iki

<sup>100</sup> Selim Sarıbay, Serçelili Mustafa Çavuş hakkında şu önemli bilgileri vermektedir: “*Mustafa Çavuş, Ankara'yı işgal etmek üzere Mudurnu'da toplanan asi kuvvetlerin kumandasını deruhte ederek Nallıhan'a giden fakat Arif Bey fırkasıyla yaptıkları ilk muharebede bozularak Mudurnu'ya kaçtıktan sonra Kuvayı Milliye'ye iltihak ederek Çolak İbrahim Bey'in maiyetinde iyi hizmetleri geçen bir adamdır.*” Bk. Sarıbay, **a.g.e.**, s. 37.

<sup>101</sup> **Yüzbaşı Cemal'in Anıları**, Kebikeç Yayınları, Ankara, Mayıs 1996, Hazırlayan: Kudret Emiroğlu, s. 39. Yüzbaşı Cemal, Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine dâhil olması hakkında şu bilgileri vermektedir: “*Kaymakam Fırka Komutanı Mahmut Bey, Müfrezemle beni Geyve'de bırakarak Düzce, Hendek taraflarında isyan eden Çerkezleri tenkil için maiyetiyle Adapazarı'na gitti. Hendek civarında Çerkezlerin pususuna düşerek kendisi ve yanındaki erkânı harp yüzbaşısı Şevketle birlikte orada öldürüldü. Kumandasındaki erler ve zabitler Çerkeslere esir düştü. Mahmut ve şevket beyler çok vatansever adamlardı. Geyve'de iken Çolak İbrahim Bey'le birleşerek üç yüz kişilik bir kuvvetle Taraklı Göynük Mudurnu yoluyla Düzce'ye gitmeyi, esir arkadaşları kurtarmayı kararlaştırdık.*” Bk. **Yüzbaşı Cemal'in Anıları**, s. 39.

<sup>102</sup> **Türk istiklal harbi**, Cilt: VI, s. 49.

<sup>103</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 47-48.

<sup>104</sup> **Türk istiklal harbi**, Cilt: VI, s. 50. Özel, **Kocaeli ve Sakarya illerinde Milli Mücadele (1919-1922)**, s. 84.

<sup>105</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 49. Yüzbaşı Cemal ise sabaha karşı Taraklı' da yaşananlar hakkında şu bilgileri vermektedir: “*Sabaha karşı Taraklı sirtlarına koyduğumuz emniyet mevzilerinden tüfek ateşi başladı. Abazalar ve onlara iltihak eden bazı Göynük Türkleri ve onlara yardıma gelen Taraklı köylüleri bini mütecaviz bir düşmanın bizi sarmış olduğunu, her tarafımızın sarıldığını gördüm. Beş saat devam eden müsademeden sonra düşmanın zayıf noktasına yaptığım yarma hareketiyle bu başsız kıçsız insan sürüsünü tarda muvaffak oldum. Aynı günde Göynük istikametinde hareket devam edildi. 27 Nisan akşamı Göynük boğazına geldim.*” Bk. **Yüzbaşı Cemal'in Anıları**, s. 40.

<sup>106</sup> **Türk istiklal harbi**, Cilt: VI, s. 50.

tarafındaki tepelere dağılarak aynı zamanda boğaza hâkim sırtları tuttu. Yaşanan kısa çarpışma ile Çolak İbrahim Bey, Göynüklü birkaç kişi ile kırk kadar Çerkes tarafından tutulan Boğaz'ı kısa sürede ele geçirdi.<sup>107</sup>

Göynük'te fazla kalmayan Çolak İbrahim Bey, 4 Mayıs günü sabah yedi buçukta hareketle 6 Mayıs sabahı Mudurnu'ya geldi.<sup>108</sup> Kendisi, 220 kadar askerle Mudurnu'ya yerleşti. Ayrıca Çolak İbrahim Bey, Mudurnu'ya gelince civardaki asilerin miktarını tespit etmek için mahiyetinde bulunan çetelerden Mihaliççıklı Molla Osman Müfrezesini, Serçeli istikametine, Sadık Baba'yı da Abantdibi ve Ovabaşı taraflarına gönderdi.<sup>109</sup> 9 Mayıs'ta, Pirlepeli Hamdi Ağa ile Dava Vekillerinden İsmail Hakkı Beyde 200 kişilik mahiyetleri ile Çolak İbrahim Bey'e katıldı.<sup>110</sup> Ayrıca 11 Mayıs günü Ali Fuat Paşa'da 15 sandık cephaneye ve 15 er göndermek suretiyle müfrezeye yardımda bulundu.<sup>111</sup>

#### 2.2.2.1.2. Mudurnu Çarpışması

1920'nin ilk aylarında Adapazarı, Düzce, Bolu çevrelerinde yayılan iç isyanlar; Göynük, Mudurnu, Nallıhan yörelerine de sıçrar.<sup>112</sup> İsyanın yayılması üzerine, Manisalı Ali Bey millî müfrezesi, Mudurnu'da toplanan Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine yardıma geldi.<sup>113</sup> Ayrıca Mudurnu'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Heyeti, ilk iş olarak eli silah tutan memleket gençlerini toplayarak Çolak İbrahim Bey'in emrine verdi. Nitekim Mudurnulu Kuva-yı Milliye gönüllüleri, 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nin temelini oluşturdu.<sup>114</sup>

<sup>107</sup> **Yüzbaşı Cemal'in Anıları**, s. 40. Çolak, **a.g.e.**, s. 51.

<sup>108</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 53. Mehmet Tunçkol, "Mudurnu'nun Kurtarıcısı Çolak İbrahim Bey", **Mudurnulular Derneği Bülteni**, 4. Sayı, Haziran 2009, s. 70.

<sup>109</sup> Güralp, **a.g.e.**, s. 32-35. "Sadık Baba Kargasekmez mevkiinde rastladığı usattan Bolulu Talat ve Avenesini, Abantdibi köylerinde de Abaza ve Koçbey kuvvetlerini sıkıştırıp Boluluları Bolu cihetine ve Düzcelileri de Abant Dağları'na çekilmeye mecbur ettikten sonra Mudurnu'ya gelmiş, Serçeli taraflarına giden Molla Osman ise Dere ve Çetinviren mıntıklarında, köylüler tarafından feci bir surette öldürülerek kellesi kesilmiş ve Mudurnu'ya getirilmişti." Bk. Güralp, **a.g.e.**, s. 32.

<sup>110</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 54.

<sup>111</sup> **Türk istiklal harbi**, Cilt: VI, s. 50. Mehmet Tunçkol, "Mudurnu'da Kuvayi Milliye Örgütlenmesi", **Mudurnulular Derneği Bülteni**, Sayı: 1, Kasım 2016, s. 14.

<sup>112</sup> Sarıbay, **a.g.e.**, s. 142.

<sup>113</sup> Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 45.

<sup>114</sup> Güralp, **a.g.e.**, s. 35. Tunçkol, "Balkanlar'ın ve Anadolu'nun Efsane Çete Lideri – Bulgar Sadık (Yüzbaşı Mehmet Sadık Poğda) Mudurnu'da", s. 36. Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine katılan Mudurnu'lu gençlerin fotoğrafları için Bk. Ek: 13-14-15-16.

3000 kadar tahmin edilen asiler, 12/13 Mayıs 1920 günü Mudurnu'ya kuzeyinden ve doğusundan taarruz ettiler. Öğleden sonra iki buçukta, gerçekleşen ilk sıcak temas, aralıksız altı saat sürdü. Bu altı saatlik mücadelenin sonunda, sayıca üstün olan asilere karşı Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri mevkiilerini terk etmeğe mecbur kaldılar.<sup>115</sup>

İlk mücadele sonunda, Çolak İbrahim Bey'e Mudurnu telgrafhanesi vasıtasıyla Nallıhan'a çekilmesi tavsiye edildi. Bununla beraber Binbaşı Nazım Bey, 14 Mayıs 1920 günü, 250 kişilik bir süvari kuvveti ile yardıma geldi.<sup>116</sup> Ayrıca 15 Mayıs 1920'de, Geyve'den yola çıkarılan on üç yük cephanenin Çolak İbrahim Bey karargâhına getirildiği ve Ankara'dan hareket eden millî kuvvetlerinde Nallıhan bölgesine geçtikleri haberi alındı. Bu kuvvetlere, İzmir cephesinden gelmiş bulunan Albay Refet Bey, kumanda etti. Bu kuvvetler ile Mudurnu'da tam 56 saat devam eden çarpışma kazanıldı.<sup>117</sup>

Neticede asilerin 16 Mayıs 1920 günü geri çekilmesi sağlandı.<sup>118</sup> 17 Haziran 1920'de, "Sarı Efe namıyla maruf jandarma Yüzbaşı Edip'in mahiyetinde birtakım zeybekler ve Nazilli İsmail Efe ile Mudurnu'ya geldikleri öğrenildi."<sup>119</sup> 19 Mayıs 1920 saat 16.00 civarında, iki makineli tüfekle teçhiz edilmiş 150 kadar asi, yanlarında 25 kadar asker elbiseli er ve birkaç subay olduğu halde zorlanmadan Göynük'e girdiler. Mudurnu'da yenilip firar eden asiler Göynük Boğazı'nda son ümit tutunmaya çalıştılar. 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nin yokluğunda asiler, hapishaneyi boşalttılar, memurların evlerini yağma ettiler. Nitekim Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi, akşam saatlerinde Göynük'e ulaştı. İsyan, burada bir iki saatlik bir çarpışmanın ardından durduruldu.<sup>120</sup> Neticede Göynük ve Mudurnu'da 2. Kuva-yı Seyyare, müdafaa ve taarruz hareketleri ile isyanın genişlemesine mâni oldu.<sup>121</sup>

<sup>115</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 50. Çolak, **a.g.e.**, s. 56.

<sup>116</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 59. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 50.

<sup>117</sup> Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 45. Sarıbay, **a.g.e.**, s. 37-39.

<sup>118</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 50.

<sup>119</sup> Güralp, **a.g.e.**, s. 45. "Sarı Efe Edip, beş altı gün kadar Mudurnu'da kaldıktan sonra jandarma bölük kumandanlığından mütekit Boşnak Muharrem Bey'le bizim Sabri Karaçayır ve Çopur Hilmi'yi refakatine alarak Düzce'ye gitmiş ve orada Çolak İbrahim Bey'i istihlaf ederek tedip ve asayiş işleriyle meşgul olmaya başlamıştır." Bk. Güralp, **a.g.e.**, s. 45.

<sup>120</sup> **Yüzbaşı Cemal'in Anıları**, s. 41. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 51.

<sup>121</sup> Apak, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, s. 161.

Bu arada II. Fırka Kumandanı Yarbay Ayıcı Arif Bey, 19 Mayıs 1920 Salı günü Mudurnu'ya geldi. Bir gün sonra ise; 20 Mayıs 1920 günü Albay Refet (Bele) komutayı almak için Mudurnu'ya geldi. 22 Mayıs 1922 gününe kadar Albay Refet Bele, asi elebaşları ile müzakerelerde bulundu. Müzakerelerde, asi elebaşları bütün asilerin affedilmelerini ileri sürerek bu aftan sonra artık ayaklanmayacaklarını iddia ettiler. Ayrıca Bolu'ya ve Düzce'ye artık kuvvet gönderilmemesini ve oralardaki halkın serbest bırakılmasını şart koştular. Bu şartın kabulü söz konusu olmadığı için iki gün devam eden müzakereler 22 Mayıs'ta sona erdi.<sup>122</sup>

Müzakerelerin akabinde “Nazım Bey kuvvetleri, Bolu'ya ve 11. Tümen emrindeki birlikler ve millî müfrezeler iki kol ile Düzce'ye hareket ettiler.”<sup>123</sup> 23 Mayıs günü, Mudurnu'da Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi üç yüz kişilik millî kuvvet ve iki bomba topundan ibaretti.<sup>124</sup> 25 Mayıs'ta, Mudurnu'dan Samat'a hareket eden Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri, bir ormanda pusu kuran Derdin ve civarı Abazaların taarruzuna uğradı. Yapılan müsademedede, başarılı olursa da takip edilen yolu tehlikeli gören Çolak İbrahim Bey, tekrar geriye dönerek Ömerler tarikiyle Düzce'ye gitmeye mecbur kaldı. Bu mecburiyet sebebiyle 28 Mayıs'ta Düzce'ye geldi.<sup>125</sup> Ancak iki gün önce, Çerkes Ethem Düzce'ye gelerek icraata başladı. Bu icraatlar ile I. Düzce isyanı, 31 Mayıs günü bastırılmış oldu.<sup>126</sup>

Düzce isyanının bastırılması hakkında 14 Haziran 1920 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi şu bilgileri vermekte idi: Düzce- Bolu isyan mıntıkasında sükûn ve intizam tamamen geri geldi. İstanbul'a kaçan birkaç şahıs müstesna olmak üzere bütün fesat başları yakalandı. Henüz, derdest edilemeyen birkaçı da şiddetle takip edilerek bulundu.<sup>127</sup>

Düzce ve Bolu isyanlarının bastırılmasında önemli bir rol oynayan Çolak İbrahim Bey, hem Mustafa Kemal Paşa'yı görmek hem de müstakbel harekât için

<sup>122</sup> **Türk İstiklal harbi**, Cilt: VI, s. 51. Çolak, **a.g.e.**, s. 61. Hüseyin Sarı, **Milli Mücadele'de Bolu**, Kemal Matbaacılık, Bolu, 1995, s. 68.

<sup>123</sup> Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 45.

<sup>124</sup> Cebesoy, **a.g.e.**, s. 442.

<sup>125</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 61. Sarıbay, **a.g.e.**, s. 42. Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1995, s. 60.

<sup>126</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 51. Sarıhan, **a.g.e.**, s. 64.

<sup>127</sup> **Hâkimiyet-i Milliye**, “Asilere Karşı”, 14 Haziran 1920, s. 3.

kendilerinden talimat almak amacıyla 8 Haziran'da Düzce'den ayrılarak 14 Haziran'da Ankara'ya gitti.<sup>128</sup>

### 2.2.2.2. Birinci Yozgat İsyanı (15 Mayıs-27 Ağustos 1920)

Çolak İbrahim Bey'in, Ankara'ya geldiği günlerde Yozgat'ta iç karışıklıklar söz konusuydu. Nitekim Çapanoğullarından Celal, Edip, Salih ve Halit beyler;<sup>129</sup> Aynacıoğulları ve Deli Ömer çeteleri gibi birtakım eşkıya ile 13 Haziran'da Köhne bucak merkezini ve 14 Haziran'da da Yozgat şehrini işgal ettiler. Ayrıca isyancılar tarafından 15-16 Haziran gecesi, Artova ve Çamlıbel karakolları basıldı.<sup>130</sup> Nitekim hapisaneleri boşaltarak mahkûmların kendilerine katılmalarını sağlayan isyancı grup sayılarını artırdı. Neticede Çapanoğlu Celal Bey ve taraftarlarının Yozgat, Alaca ve Köhne bölgesinde 10 gün sürecek olan hâkimiyetleri başladı.<sup>131</sup>

Ali Fuat Paşa, Çapanoğlu isyanının bastırılmasında Çerkes Ethem Müfrezesi yerine Çolak İbrahim Bey'in müfrezesinin veyahut buna benzer başka millî müfrezelerin gönderilmesini istemekteydi. Çünkü Ali Fuat Paşa'ya göre, yalnız

<sup>128</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 62.

<sup>129</sup> Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 307. "Meşrutiyetin ilanından sonra hükümet idare teşkilatını gençleştirmek maksadıyla hizmetleri yirmi beş seneyi geçen mutasarrıf ve kaymakamların muvafakatleri alınmadan tekaüde sevk edilmelerine dair bir kanun çıkarmıştı. İşte birçok meslektaşları arasında Celal Bey'de bu kanundan tevfikân mutasarrıflıktan tekaüt edilmişti. Galiba kardeşi Edip Bey de aynı akıbete uğramıştı. Celal Bey, daha uzun seneler hizmet edebilecek kuvvet ve kudreti haiz bulunduğunu ileri sürerek hakkında tatbik olunan bu muamelenin hakka ve adalete uygun bulunmadığını iddia ediyor ve İttihatçılara dış biliyordu. Millî mücadele başlarken, İstanbul Hükümeti ve onun taraftarı olan gazeteler bu hareketin, vatanın kurtarılmasına matuf bir teşebbüs olmayıp iktidar mevkiini tekrar ele geçirmek sevdasına düşen İttihatçıların tertibi eseri olduğunu iddia ve daimi beyanat ve neşriyat ile herkesi bu iddialarının doğruluğuna inandırmaya çalışıyorlardı. İşte Celal Bey ve kardeşleri, idrak ve izanlarını bu mel'unane ve iblisane propagandaların tesirlerine kaptırmışlardı." Bk. Cemal Bardakçı, **Anadolu İsyancıları**, Koşkun Basımevi, İstanbul, 1940, s. 157.

<sup>130</sup> Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 307. Sarıhan, **a.g.e.**, s. 81. Esengin, **a.g.e.**, s. 162. Abdullah Gamsız, Milli Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2002, s. 27. 14 Haziran'da "Çapan zadelere hükümet konağını boş bulmuşlar. Memurlardan hiçbiri masası başında değilmiş. Celal Bey Halife ordusu kumandanı sıfat ve unvanıyla hükümet sürmeğe başlamış hapisane tahliye edilmiş. Asiler ve mahkûmlar askerlik şubesine girerek evrakı dağıtmışlar. Depodaki silahları ve cephaneyi yağma etmişler. Bundan sonra esasen şaki takımından olan asiler şehrin içine yayılmışlar, köylerinden zorla getirilenlerle mahkûm ve mevküflardan çoğu da köylerine kaçmışlar." Bk. Bardakçı, **a.g.e.**, s. 179. Birinci Yozgat İsyanı'nın Krokisi İçin Bk. Ek: 17.

<sup>131</sup> Sarıhan, **a.g.e.**, s. 81. Gürbüz Arslan, Milli Mücadele Yıllarında Yozgat, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, İstanbul, 2007, s. 88. Akandere, **a.g.m.**, s. 210.

menfaatlerini düşünen bazı kimselerin telkini ile Çerkez Ethem'in yeni millî idareyi kabul etmemesi ile ihaneti söz konusu olabilirdi.<sup>132</sup>

Ancak merkezi Sivas'ta olan 3. Kolordu kuvvetleri ve o bölgede bırakılan millî kuvvetler yeterli değildi.<sup>133</sup> Bu sebeple Çerkes Ethem'in Çapanoğlu isyanını bastırılması için görevlendirilmesi zorunlu idi. Neticede Çerkes Ethem, Ankara'ya çağrılarak ondan Çapanoğulları isyanını bastırması istendi. Ancak Çerkes Ethem, Çapanoğlu isyanını önemli görmeyip Yozgat'a gitmeme taraftarıydı.<sup>134</sup>

Mustafa Kemal Paşa, Çolak İbrahim Bey'den Çerkes Ethem'i Çapanoğulları isyanını bastırması için ikna etmesini istedi. Bu istek üzerine Çolak İbrahim Bey, Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik ile bir araya gelerek onları ikna etmeye çalıştı.<sup>135</sup> Ayrıca Ankara'ya geldiği ilk gece Çerkes Ethem'i Ziraat Mektebi binasında Mustafa Kemal Paşa, Millî Savunma Bakanı Fevzi, Genelkurmay Başkanı Albay İsmet Bey ikna etmeye çalıştı.<sup>136</sup> "Bu sırada Çerkes Ethem kuvvetinin mevcudu; 70 subay, 2100 piyade, 1300 hayvan, 4 kudretli dağ topu, bir sahra topu, 8 makineli tüfekten ibaretti."<sup>137</sup> Çerkes Ethem'i ikna etme çabaları olumlu netice verdi. 20 Haziran 1920 tarihinde Genelkurmay Başkanlığının verdiği emirle Çerkes Ethem Kuva-yı Seyyaresi ile Yozgat'a hareket etti.<sup>138</sup> Aynı zamanda Çolak İbrahim Bey de 2. Kuva-

<sup>132</sup> Cebesoy, **a.g.e.**, s. 449-450.

<sup>133</sup> Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 307.

<sup>134</sup> Çerkez Ethem Yozgat'a gitmeme taraftarlığını ve Ankara'ya geliş sebebini şu mühim cümlelerle anlatmaktadır: "*Yozgat tarafına ilişkin düşüncesini dikkate alarak kuvvetlerimin çoğunu Eskişehir'de tutuyorum. Zaten Ankara'ya ziyaretten amacım da daha çok benim önemsiz gördüğüm ve sizin çok önem verdiğiniz Yozgat tarafındaki isyanın derecesini hakkıyla anlamak, sonra Yunan Cephesi'ne dair istihbarat ve tehlike arz eden şüphelerimle mukayese ederek, ona göre çok önemlisini tercih ederek ya da mümkün merteye her iki tarafı da ihmal etmeyerek hatasız bir karar vermemiz içindir.*" Bk. **Çerkez Ethem'in Ele Geçen Hatıratları**, 1.Baskı, Dorlion Yayınları, Mart 2020, Derleyen ve Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Şirin Gürkan, s. 55.

<sup>135</sup> Cebesoy, **a.g.e.**, s. 66-67.

<sup>136</sup> **Çerkez Ethem'in Ele Geçen Hatıraları**, s. 54. Mustafa Kemal Paşa, Çerkez Ethem'i ikna etmek için şu mühim cümleleri dile getirmiştir: "*Yozgat yöresindeki isyanın içyüzü ve önemi ne olursa olsun, yardımınıza çok ihtiyacı var demektir. Bu zahmeti de kabul buyurduğunuza göre, daha önce olduğu gibi beş-on gün zarfında bastıracağınıza eminim. Bu hareketinizin devamı süresince İzmir Milli Cephemizin gözetim ve denetleme görevini Fevzi Paşa hazretlerinin sorumluluğuna vermemiz ve bunu üzerine almaları çok uygun olur kanaatindeyim. Fevzi Paşa hazretlerinin zekâ ve gücünden, bakış açısı ve uygunluğundan siz de emin olabilirsiniz.*" Bk. **Çerkez Ethem'in Ele Geçen Hatıraları**, s. 57-58.

<sup>137</sup> **Türk istiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 100.

<sup>138</sup> Mehmet Ali Özkan, Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyenlar ve Bu İsyenlarda Çerkez Ethem'in Rolü (1919-1922), **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Bingöl-2019, s. 41. Çerkes Ethem kuvvetleri Ankara'da toplandıktan sonra 19 Haziran

yı Seyyare Müfrezesi ile Yozgat bölgesine gönderildi. Çolak İbrahim Bey'in Yozgat'a giderken mahiyeti 418 nefer, iki top ve iki mitralyözden ibaretti. Ayrıca bu 418 neferden yalnız 32'si atlı iken diğerleri yaya idi.<sup>139</sup>

Çolak İbrahim Bey'den önce 20 Haziran 1920'de Ankara'dan hareket eden Çerkes Ethem kuvvetleri, 20-21 Haziran gecesini Kılıçlar köyünde ve 21-22 Haziran 1920 günlerini yürüyüşle geçirerek 23 Haziran günü erken saatlerinde Yozgat önüne geldi.<sup>140</sup> Yapılan çarpışmalar neticesinde müfrezeye, 23 Haziran günü Yozgat'ı ele geçirdi.<sup>141</sup>

Çapanoğullarından Celal ve kardeşi Edip daha önceden kaçtıkları için ilk çarpışmada yer almadılar.<sup>142</sup> Nitekim çapanoğlu kardeşlerin Alaca mevkiine kaçıp tahkimat yapmaya başladığı haberini alan Çerkes Ethem, Alaca üzerine 24 Haziran günü hareket etti. İki saatlik bir çarpışmadan sonra Alaca'ya girdi. Yozgat ve Alaca'yı kaybeden asi grup, Arapseyf Boğazı'nda toplanmaya başladı. Asilerin amacı; Arapseyf Boğazı'ndan geçerken millî kuvvetlere saldırmak, ani ve kesin bir darbe indirmektir.<sup>143</sup>

Çerkes Ethem, Alaca'da iki gün kaldı. Akabinde 27 Haziran 1920'de Arapseyf'e doğru yola çıktı. Çerkes Ethem, asilerin planını bozmak için boğazın etrafını sararak asileri iki ateş arasında bıraktı. Neticede 24 Haziran 1920'de Çolak

---

1920 tarihli Genelkurmay Başkanlığından aldığı emir için Bk. **Türk İstiklal Harbi**, s. 101-102-103. **Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları**, s. 63-64-65.

<sup>139</sup> Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 307. Çolak, **a.g.e.**, s. 67-68.

<sup>140</sup> Özkan, **a.g.t.**, s. 41. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 102. Arslan, **a.g.t.**, s. 91. Mesut Ünsal, Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Haziran 2004, s. 31.

<sup>141</sup> **Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları**, s. 66. İşgalden sonra, Çerkes Ethem Genelkurmay başkanlığına verdiği raporda: "14 Haziran'da Yozgat'ı alan ve sonra Ankara üzerine yürümek için hazırlıklara başlayan Yozgat asilerine karşı kasabanın güney kısımlarından taarruza geçildi. Topçu ateşinden ürken asilerin büyük kısmı dayanamayıp, özellikle Akdağmadeni yönünde kaçmaya başlamışlarsa da önceden alınan tertiplerle buna mâni olunarak şehir içinde ve dışında iki saat kadar muharebe oldu. Ermeniler dahi asilerin ateşine katılarak askerlerimize karşı silah ve bomba atmak suretiyle bir erin şehit ve sekiz erin yaralanmasına sebep olduklarından bu Ermenilerin evlerine ateş verilmiş ve birkaç Ermeni evi yakılmıştır. Daha evvel Sungurlu'ya gidip orada kuvvet topladıktan sonra, Yozgat'a doğru yola çıkan Çapanoğlu Halit emrindeki asi kuvvetlere karşı gereken tedbir alınmış fakat fazla yorgunluk yüzünden bugün kasabada kalınmıştır. Mili kuvvetten ceman üç şehit, dokuz yaralı, asilerden ise, elliden fazla ölü ve yaralı ve esir vardır. Elebaşlarından birkaçı yakalanmıştır." Diyordu. Bk. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 102.

<sup>142</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI s. 102.

<sup>143</sup> Arslan, **a.g.t.**, s. 91. Sarıhan, **a.g.e.**, s. 95. Ünsal, **a.g.t.**, s. 32. **Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları**, s. 68. Cemal Kutay, **Çerkes Ethem Dosyası**, Cilt: 1, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973, s. 274.

İbrahim Bey; 250 süvari, 170 piyade ve 3 makineli tüfekten oluşan mahiyeti ile batıdan geldi. Çerkes Ethem'in, boğazın batı giriş yerinden içeriye doğru gönderdiği bu kuvvet güneşin doğmasıyla birlikte asilerle hemen çarpışmaya başladı. Ayrıca 300 süvari, 350 piyadeden mürekkep Albay Refet (Bele) kuvvetlerinin de kuzeyden gelmesi ile 4 saat süren mücadelenin ardından asiler dağıtıldı.<sup>144</sup> Bu dağılma sonrası asiler tekrar toplu olarak birleşemediler.

Birinci Yozgat isyanı sonunda “Çerkes Şahin Bey, kuvvetlerini çekerek yanında Çapanoğlu Celal, Edip ve Halid Bey’ler olmak üzere Aziziye bölgesine doğru kaçtılar.”<sup>145</sup> “Burada iyi ağırlanan Çapanoğulları, Ankara hükümeti tarafından Aziziye bölgesinde ki önde gelen insanlardan istendi ancak bu iade talebi Aziziye’nin önde gelenleri tarafından kabul edilmedi.”<sup>146</sup> Çapanoğlu kardeşlerin gücünü kırabilmek için 22 Temmuz 1920’de bakanlar kurulunda alınan karar ile Çapanoğullarından hükümet tarafına geçmek isteyenlere 15 gün mühlet verildi.<sup>147</sup> Ancak “önceden isyan ettikleri gerekçesiyle tutuklananlar hükümete sığınmış sayılamayacağından aftan yararlanamadı.”<sup>148</sup>

Arapseyf bölgesinde ki başarının akabinde Çerkes Ethem kuvvetleri, 9 Temmuz 1920’de batı cephesine intikal etmek için harekete geçti.<sup>149</sup> Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı, 6 Temmuz 1920’de küçük asi grupların tenkili için Çolak İbrahim Bey’e emir verdi.<sup>150</sup>

<sup>144</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 103. Ünsal, **a.g.t.**, s. 33. Arslan, **a.g.t.**, s. 92. **Çerkes Ethem’in Ele Geçen Hatıraları**, s. 69. Koç, **a.g.e.**, s. 231.

<sup>145</sup> Gamsız, **a.g.t.**, s. 36. Mustafa Balcıoğlu, **Belgelerle Milli Mücadele Sırasında Anadolu’da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu**, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 1991, s. 173.

<sup>146</sup> Muhammed Emre Şişman, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde İsyancılar (1920-1921)*, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020, s. 76. “Aziziye Çerkezlerinin bu davranışlarının sebebi Çapanoğulları’nın dedelerine karşı duydukları minnet hissidir. Çünkü Sultan Abdülaziz devrinde Rusya’dan göç eden Çerkezler Bölgeye yerleşmek istedikleri zaman yerli Avşarların mukavemetiyle karşılaştılar. Çapanoğulları’nın dedeleri, Avşarları kovarak göçmen Çerkezleri buraya yerleştirmişler ve kurulan kasabaya da Aziziye adını vermişlerdir. Çapanoğulları’nın, Çerkezlere sığınmaları bu yüzdendir.” Bk. Ünsal, **a.g.t.**, s. 40. İsyandan uzun bir süre sonra isyanın elebaşlarından Halid, Amasya Divanı Harbi’nden çıkan karar üzerine 13 Haziran 1921 günü idam edildi. Bk. **Hâkimiyet-i Milliye**, “İdam”, 16 Haziran 1921.

<sup>147</sup> **BCA**, 30-18-1-1/1-5-10.

<sup>148</sup> Özkan, **a.g.t.**, s. 43.

<sup>149</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 106.

<sup>150</sup> Bu emrin sureti: “1-Binbaşı İbrahim müfrezesi imkân buldukça Albay Refet’ ten emir alacaktır. Köhne, Karamağra, Akdağmadeni istikametinde harekete yol üstündeki asiler tepeleyecektir. 2-Albay Refet emrindeki kuvvetler, Ortaköy’den Kadışehir yoluyla lüzumuna göre, Karamağra ve

7 Temmuz'da Ortaköy'den hareket eden Refet Bey, Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi<sup>151</sup> ile 9 Temmuz'da asilerle çarpışarak Akdağmaden'i bölgesine girdi. Refet Bey ile Çolak İbrahim Bey burada iki gün kalarak asayişli sağlayan önlemler aldılar. Akabinde Refet Bele, Çolak İbrahim Bey'in Müfrezesini Akdağmadeni'nde bırakarak Zile'ye geri döndü.<sup>152</sup> Bu süreçte Çolak İbrahim Bey, müfrezesinin silah, hayvan ve çoğunluğu atlı olan insan gücünü arttırdı. Nitekim bu güç ile müfreze "2. Kuva-yı Seyyare" ismini resmi olarak duyurabildi.<sup>153</sup>

Çolak İbrahim Bey, Akdağmadeni istikametinde Albay Refet ile anlaşmazlık yaşadı. Çolak İbrahim Bey'e göre bu anlaşmazlık mitralyöz zabiti Nazmi Efendi'nin "Pontus" ismi verilen Rum Teşkilatı'nın elebaşlarından 12 Rum'u yakalayarak hapse atmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bu gerginlik Çolak İbrahim Bey'in 13 Temmuz'da Yozgat'a gitmesi ile neticelendi.<sup>154</sup>

Bu neticeyi sağlayan önemli sebep, Refet Paşa'nın Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği çok önemli ve kişiye özel telgrafta Çolak İbrahim Bey kuvvetlerinin, geçtiği yol boyunca talan edilmedik hiç bir yer ve hiç bir şey kalmadığını dile getirerek bunların yarın Yozgat doğrultusunda hareket etmelerini istemesiydi.<sup>155</sup> Ayrıca süreç içerisinde Refet Bele'ye sadık millî askerler dahi Çolak İbrahim Bey'in adamlarından etkilenerek disiplinsiz bir hal aldılar.<sup>156</sup> Nitekim Refet Bey'in Ankara'ya yazdığı raporlar ve gözlemleri Ankara'nın kararlarını etkiledi.<sup>157</sup>

---

Akdağmadeni istikametinde hareketle, Binbaşı İbrahim müfrezesiyle işbirliği yapacaktır.3-3.Kolordu Komutanı Albay Selahattin emrinde Yıldızeli'ndeki kuvvetler Akdağmadeni yönünde tenkile devam edeceklerdir. 4-Yarbay Cemil Cahit, şimdilik Lâdik havalisindeki durumu ıslah edecektir." Bk. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 106.

<sup>151</sup> İnegöl Milli Taburu, 8 Temmuz 1920'de Bursa'nın işgalinden sonra 2. Kuva-yı Seyyareye bağlandı. Bu durum Çolak İbrahim Bey'in Uludağ ve doğusu bölgesinde milis güçleri örgütlemek ve yönetmekle görevli olduğunun bir kanıtıdır. Bk. Yılmaz Akkılıç, **Kurtuluş Savaşı'nda Bursa**, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Birinci Kitap, Bursa, 2008, s. 300-301.

<sup>152</sup> Mehmet Özdemir, Refet Bele, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 1992, s. 57. Halit Kaya, Refet Bele'nin Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963), **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 61.

<sup>153</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 268.

<sup>154</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 70-71.

<sup>155</sup> **HTBD**, Yıl: 24, Sayı: 72, Vesika No: 1563.

<sup>156</sup> Özdemir, **a.g.t.**, s. 58.

<sup>157</sup> Kaya, **a.g.t.**, s. 62.

Bu etki neticesinde 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nin de düzenli bir şekilde cepheye gönderilmesi için Yozgat'a sevk edildiği Refet Bey'e bildirildi.<sup>158</sup>

Refet Paşa'nın 10 Temmuz 1920 tarihli telgrafının akabinde İsmet Paşa, Çolak İbrahim Bey'den telgraf aracılığı ile müfrezesinin yapmış olduğu çapulculuk ve talanın son bulmasını istedi. Bu telgrafın nedenini anlamakta gecikmeyen Çolak İbrahim Bey hem istifa ederek hem de yerine birisi tayin edilinceye kadar Yüzbaşı Vasfi Bey'i vekil bırakarak 16 Temmuz Cuma günü Yozgat'tan ayrıldı. Üç gün süren yolculuğun ardından 19 Temmuz'da Ankara'ya vardı.<sup>159</sup> Ankara'da bulunduğu süreç içerisinde Çolak İbrahim Bey, çok şiddetli bir sıtmaya tutularak on gün hasta yattı.<sup>160</sup>

### 2.2.2.3. İkinci Düzce İsyanı (8 Ağustos- 23 Eylül 1920)

8 Ağustos 1920 tarihinde, Düzce'de ikinci bir ayaklanma başladı.<sup>161</sup> Bunun akabinde Çolak İbrahim Bey, 10 Ağustos günü Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine, Büyük Millet Meclisine gitti. Yapılan görüşmede Mustafa Kemal Paşa, Çolak İbrahim Bey'e Mudurnu bölgesinde yeniden çıkan isyanı bastırması için emir verdi.<sup>162</sup>

1.Yozgat isyanı sebebiyle Çerkez Ethem ve Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri, Düzce'den ayrıldıklarında bu bölgede Kurmay Binbaşı Nazım emrinde 4. Tümen kurulmaya başlatıldı.<sup>163</sup> Ancak 22 Haziran 1920'de Yunanlılar, Uşak ve Bursa yönlerinde saldırıya başlayınca bu tümenin ilk kurulan 4 taburundan üçünü cepheye göndermek zorunluluğu doğdu. Bu zorunluluk, Düzce'de güvenliğin azalmasına ve kargaşa ortamının geri gelmesine neden oldu.<sup>164</sup>

<sup>158</sup> HTBD, Yıl: 24, Sayı: 72, Vesika No: 1564.

<sup>159</sup> Çolak, a.g.e., s. 71-72.

<sup>160</sup> Çolak, a.g.e., s. 75.

<sup>161</sup> Yusuf Çam, **Milli Mücadelede İzmit Sancağı**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayını, Kocaeli, 2014, s. 108. Konrapa, a.g.e., s. 727.

<sup>162</sup> Çolak, a.g.e., s. 75. İkinci Düzce İsyanı'nın Krokisi İçin Bk. Ek: 18.

<sup>163</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 84.

<sup>164</sup> Esengin, a.g.e., s. 176. Bu kargaşa ortamını 17/18 Temmuz 1920'de Mürettep Tümen Komutanı Kurmay Binbaşı Nazım, Genelkurmay başkanlığına çektiği şu telgrafla anlatmaktadır: "*Eskiden Düzce ve Bolu'da milli hareket aleyhindeki ayaklanmaya katılmış ve silah kullanmış olup, sonra*

19 Temmuz 1920’de ise Nuhveren taraflarında 300-400 Abaza ile müfrezeler arasında çarpışma başlaması üzerine Nazım Bey, Genelkurmay Başkanlığından Çolak İbrahim Bey Müfrezesi’nin Düzce’ye sevkini talep etti.<sup>165</sup> Ayrıca Düzce’de isyan başlayınca Bolu’daki kıtaattan da firariler söz konusu oldu. Bazı bölüklerin mevcutları 10’a kadar düştü.<sup>166</sup>

8 Ağustos 1920 pazar günü sabah 5’te Düzce, tekrar işgal edildi. Abaza ve Çerkeslerin Düzce’de bulunan müfreze, zabitan ve efradını esir ettikleri anlaşıldı. Akabinde Çolak İbrahim Bey ve Mahiyetine, 2. Düzce isyanını bastırması emri verildi. 15 Ağustos öğleden sonra Mudurnu’ya giden Çolak İbrahim Bey’in mahiyeti; 900 kişi, iki top ve dört mitralyözden ibaretti. Binbaşı Nazım ise 11 Ağustos’ta Mudurnu’ya geldi.<sup>167</sup> Ayrıca Düzce isyanını bastırmak için gelen kuvvetler şunlardı: Kılıç Ali Müfrezesi, Yüzbaşı Sarı Edip Efe, Yeşil Bayrak Müfrezesi, Cafer Bey’in Erzurum Kuva-yı Milliyesi, Kırşehir Mebusu Rıza Bey’in ve Şevket Bey’in Süvarileri.<sup>168</sup> Bu millî kuvvetler, Ağustos’un son günlerinde Bolu’nun güneybatısındaki meydanlıkta Düzce’ye yürümek için Sarı Efe Edip kumandasında toplandılar.<sup>169</sup>

Takviye birliklerini yenemeyeceğini anlayan isyancılar, geri adım atmaya başladıkları sırada Çolak İbrahim Bey’in kuvvetleri; Abant üzerinden taarruz edip önüne çıkanları dağıtarak Düzce’yi işgal etti. 24 Ağustos’ta, Abant dağından ilerleyerek iki koldan hareket eden Çolak İbrahim Bey, Beşköprü’ye yaklaştığı vakit 300 kadar asi ile kısa süren bir müsademe sonucunda gece onda Düzce’ye girdi.<sup>170</sup>

---

*Yozgat isyanını bastırmak için Ethem ve Çolak İbrahim müfrezelerine Kuva-yı Milliyeci olarak katılan ve bu defa geriye dönen Abazalar Yozgat havalisinden aldıkları yağma eşyalarla Düzce’ye gelmektedir. Takip müfrezeleri bunlarla birkaç yerde çarpıştılar, dört ölü verdirildi.” Bk. Türk İstiklal Harbi, Cilt: VI s. 84.*

<sup>165</sup> Türk İstiklal Harbi, Cilt: VI, s. 84. Esengin, a.g.e., s. 176.

<sup>166</sup> İhsan İdikut, İdeal Komutanlarımızdan 4. Fırka Kumandanı Miralay Şehit Nazım Bey, İstanbul Şirketi Mürettibiye Basımevi, 1952, s. 29.

<sup>167</sup> Apak, Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?, s. 139. Sarı, a.g.e., s. 126. Esengin, a.g.e., s. 183-184. Çolak, a.g.e., s. 77. İkinci Düzce isyanının bastırılması için yeniden alınan kapsamlı tedbirler için Bk. Türk İstiklal Harbi, Cilt: VI, s. 88.

<sup>168</sup> Soysal, a.g.e., s. 169. Cevdet Kerim İncedayı, İstiklal Harbi (Garp Cephesi), 1.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 2007, s. 29.

<sup>169</sup> Güralp, a.g.e., s. 84.

<sup>170</sup> Çolak, a.g.e., s. 78-79. Özkan, a.g.t., s. 38-39. Güralp, a.g.e., s. 86.

Düzce bölgesinin ele geçirilmesi ile isyancıların bulunduğu Hendek bölgesine hareket edildi. Ancak Hendek bölgesine gidildiği sırada Nüfren köyü istikametinde, yaşanan müsademe şiddetli bir şekilde üç saat sürdü.<sup>171</sup> Bu üç saatlik süreçte, müfreze de ki cesur çete reislerinden Hüseyin Kaptan<sup>172</sup> şehit oldu. Ayrıca müfreze, Nüfren “köyünün yalnız asilerinin değil, cami ile mektepten gayri, üç yüzü geçen binalarını bile yok etti.”<sup>173</sup> Hatta Kuva-yı Milliye’ye “iltihak etmiş olan Nüfrenlilerin evleri bile yakıldı.”<sup>174</sup> Akabinde müfreze, Hendek bölgesine hareketini devam ettirdi.

Hendek bölgesinde toplanan Abazaların itaati söz konusu olmaması üzerine, Binbaşı Şerif komutasında ki tedip kuvvetleri Düzce’de toplanan Kuva-yı Seyyare ile 26 Ağustos’ta asiler üzerine gönderildi. Nitekim Düzce’de iki gün kaldıktan sonra Çolak İbrahim Bey, sağdan Nüfren Boğazı’na; Sarı Efe Edip, soldan Bıçkı Boğazı’na müfrezeleri ile iki koldan yürüdüler.<sup>175</sup> Bu yürüyüş esnasında, asilerle karşılaşılması ile müsademe başladı. Akşama kadar süren müsademe, asilerin dağılması ile son buldu. Hendek bölgesinin millî kuvvetler tarafından ele geçirilmesinin ardından, isyan sona erdi. Nitekim 40 asi elebaşı af diledi.<sup>176</sup>

Bu isyan sonucunda Çolak İbrahim Bey, tahkikat yapmayı ihmal etmedi. 29 Temmuz’da başlayan 2. Düzce isyanı yapılan tahkikatlar neticesinde 23 Eylül’de tamamen sona erdi.<sup>177</sup> Çolak İbrahim Bey, Yunan ordusunun Uşak’a taarruz edeceği haberini aldı. Bunun üzerine Uşak cephesine hareket etmek için hazırlıklarla meşgul iken Ankara’dan gelen bir telgraf ile hareket yönünü Ankara’ya çevirdi.

<sup>171</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 269-270. Çolak, **a.g.e.**, s. 81.

<sup>172</sup> Hüseyin Kaptan: “Gerçekten bir Arslan kadar cesur olan bu arkadaşımız Koçanlı idi. Eskişehir’de bulunduğumuz sırada müfrezeye gönüllü olarak katılmış idi. Gösterdiği yararlılık ve fedakârlıkla, pek çabuk göze çarpmış, müfreze komutanı olmuştu. O günkü muharebede de birçok harikalar yaratmış, tek başına yirmi asi ile uğraşmak ve bir kısmını yere serip kalanlarına kol kaldırtmamak gibi yavuzluklarla ne yaman bir adam olduğunu asilere bile tanıtmıştı. Kumandanımız İbrahim Bey, harp sonunda bu kahraman şehidimize, şanına layık bir mezar yaptırmak gibi bir kadirbilirlik göstermiş ve bıraktığı yetimlerine babalık etmişti.” Bk. Yalkın, **a.g.e.**, s. 270.

<sup>173</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 270.

<sup>174</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 82.

<sup>175</sup> Özkan, **a.g.t.**, s. 38. Güralp, **a.g.e.**, s. 90.

<sup>176</sup> Güralp, **a.g.e.**, s. 90. Şişman, **a.g.t.**, s. 82. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 89. Bu asi elebaşlarından biri olan Binbaşı Rüştü, 2 Eylül 1920’de Ankara’ya şu telgrafi gönderdi: “*Düzce kazası dâhilinde bulunan bütün Abaza reisleri, Nüfren, Bıçkı reisleri ile birlikte üç gün devam eden mülakat ve müzakereler her iki tarafından gösterdiği hulus ve itimat tesiriyle iyi bir surette neticelendi. Reisler bundan sonra, hükümetin bütün emirlerine itaat edeceklerdir. Ben, buna tereddütsüz inanıyorum.*” Bk. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 89.

<sup>177</sup> İdikut, **a.g.e.**, s. 32. Şişman, **a.g.t.**, s. 82.

#### 2.2.2.4. İkinci Yozgat İsyanı (5 Eylül- 30 Aralık 1920)

İkinci Yozgat isyanı, Ankara hükûmetini oldukça korkuttu. Çünkü ikinci Yozgat isyanı, birincisinden daha vahşi ve daha kuvvetli idi.<sup>178</sup> Bu isyan; “birinci Yozgat ayaklanması sonunda aman dileyen asilerden kurulan 500 kişilik Akdağmadeni Alayı’nın cepheye gönderilmek istenmesinden doğdu.”<sup>179</sup> Ancak bu alaydan cepheye gitmek istemeyen 49 kişi 5/6 Eylül gecesi<sup>180</sup> tekrar isyan etti. Bu isyan o kadar şiddetli oldu ki Çolak İbrahim Bey’in yirmi bir saat attan inmediği günler oldu.<sup>181</sup>

7 Eylül 1920’de Küçük Ağa, Deli Hacı, Aynacıoğulları denilen birtakım serseriler, Zile yakınlarında faaliyete geçtiler. Bu faaliyetler neticesinde Çengelhan bölgesi, 8 Eylül 1920 günü 120 asi tarafından sarıldı. Asiler, kaçmak isteyen bölge halkının eşyasını, parasını ve mallarını gasp ettikten sonra Boğalıdağ’a çekildiler. Akabinde Zile’ye bağlı Ortaköy Bucağı, 9 Eylül 1920’de asiler tarafından basıldı.<sup>182</sup> Bunun üzerine Sorgun’da bulunan 160 atlıdan ibaret müfreze, Jandarma Binbaşı Naci komutasında Ortaköy’e gönderildi. Müfrezenin 30 mevcutlu öncüsünün İshaklı ve Höyük köyleri arasında, asiler tarafından sarılması arkadan gelen müfrezenin büyük kısmının da dağılmasına neden oldu. Bu dağılma ile Müfreze Komutanı Binbaşı Naci, yanında kalan 25 kişi ile zorluklar içerisinde Eymir köyüne çekildi.<sup>183</sup>

Binbaşı Naci ve mahiyetinin Eymir köyüne çekildiği haberinin alınması ile Genelkurmay Başkanlığı, evvelce Yozgat’tan ayrılmış olan 2. Kuva-yı Seyyare’ye tekrar bu bölgeye gitme emri verdi. Bu emir ile 2. Kuva-yı Seyyare’nin 10 Eylül günü, trenlerle Eskişehir’den Ankara’ya nakli başlandı. 19 Eylül 1920’de Yozgat’a

<sup>178</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 87. İkinci Yozgat İsyanı’nın Krokisi için Bk. Ek: 19.

<sup>179</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 107.

<sup>180</sup> Sarıhan, **a.g.e.**, s. 199. Necati Fahri Taş, **Milli Mücadele Döneminde Yozgat**, Birinci Basım, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 55.

<sup>181</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 87.

<sup>182</sup> Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 307. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 108. Şişman, **a.g.t.**, s. 84. Ünsal, **a.g.t.**, s. 41. Sarıhan, **a.g.e.**, s. 206.

<sup>183</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 107. Arslan, **a.g.t.**, s. 95.

gitmiş olan bu kuvvet, Çolak İbrahim Bey'in komutasında 420 er, 4 makineli tüfek ve 2 toptan ibaretti.<sup>184</sup>

Yozgat Mebusu Rıza Bey komutasında, bir Kırşehir millî müfrezesi kuruldu. Ancak bu müfrezeden kaçanlar Kırşehir'in Nogaykızıközü köyünde saklanarak güçlenmeye başladılar. Bu gücü dağıtmak için bir jandarma müfrezesi Nogaykızıközü köyüne gönderildi. Ancak ikinci bir asi grup, bu birliği arkadan ateşe tuttu. Nogaykızıközü köyünde, iki ateş arasında kalan Müfreme Komutanı Jandarma Subayı Kemal ve bir kısım erler esir, bir kısmı da şehit oldu.<sup>185</sup> Bu sırada Yozgat'a gelmek üzere Keskin'de bulunan 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey'den yardım istenildi. Aynı zamanda Yozgat Mutasarrıfı da Zile, Akdağmadeni ve Yeşilova için Çolak İbrahim Bey'den telgrafla yardım istedi.<sup>186</sup>

Çolak İbrahim Bey, Yozgat'a geldiğinde kuvvetinde ki Bulgar Sadık'ı Akdağmadeni ile Sivas arasında ki isyan mntikasına tahkikata gönderdi. Yapılan tahkikat neticesinde "O zamanın şöhretli Kürt beylerinden Deli Hacı adını taşıyan herifin, kendi gibi üç yüz azılı ile kasabaya hücum ettiği, müdafaa için silaha sarılmak isteyen halkın önüne belediye reisi Şükrü'nün geçtiği ve halkı aldatarak kasabanın Deli Hacinin adamları tarafından yıkılıp yağma edilmesine sebebiyet verdiği öğrenildi."<sup>187</sup> Elde edilen bilgiler doğrultusunda Çolak İbrahim Bey, 21 Eylül 1920'de Karamağra istikametinde hareket edip asilerin büyük bir kısmını dağıttı.<sup>188</sup>

23 Eylül 1920 sabahı, Ayvalı-Çiçeklihöyüğü hattında, Aynacıoğulları ile Küçükağa ve Katil Mustafa çetelerine rastlandı. Yapılan çarpışmada, asiler iki ölü birçok yaralı bırakarak dağıldılar. Bu yapılan çarpışma sonunda dağılan asiler, Devecidağ istikametinde kaçtılar. 2. Kuva-yı Seyyare, 25 Eylül 1920'ye kadar bunları takip etti. Müfreme, 25 Eylül günü saat 10.00'da Koyunculu Köyü yakınlarında, Aynacıoğlu çetesiyle tekrar karşılaştı. Bir saat kadar süren şiddetli bir çarpışma sonucunda asiler, 17 ölü ve birçok yaralı bırakarak Devecidağı

<sup>184</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 108. İsmet Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1993, s. 306. Demokan Demirel, "Milli Mücadele Döneminde İç İsyenlar: Yozgat Örneği", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, Yıl: 2016, s. 360.

<sup>185</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 108. Ünsal, **a.g.t.**, s. 42. Arslan, **a.g.t.**, s. 95.

<sup>186</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 108. Arslan, **a.g.t.**, s. 95-96.

<sup>187</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 273-274.

<sup>188</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 108. Taş, **a.g.e.**, s. 56.

istikametinde kaçmaya başladılar. Müfrezenin yaptığı sıkı takibe rağmen asileri yakalamak mümkün olmadı. Bu süreçten sonra takip işini, küçük müfrezelere bırakarak 2. Kuva-yı Seyyare, 29 Eylül 1920’de Akdağmadeni bölgesine geldi.<sup>189</sup>

2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi, 6 Ekim 1920’ye kadar Akdağmadeni’nde kalarak üç kol halinde yeniden Devecidağ bölgesini taramaya başladı. Ardından 12 Ekim’de Zile’ye gelen 2. Kuva-yı Seyyare, tevkif edilen asilerin elebaşlarından Deli Ömer ve Topal Hafız’ı Zile’de astı.<sup>190</sup> Akabinde 2. Kuva-yı Seyyare’nin Zile havalisinde yaptığı taramalar sırasında; Deli Hacı çetesi, 18 Ekim 1920 sabahı 60 atlı, 20 piyade kuvvetindeki çetesiyle Akdağmadeni bölgesine bir baskın yaptı. Bu baskın neticesinde 19 Ekim günü Boğazlıyan millî kuvveti, 80 mevcutlu kuvvetiyle Maden’e geldi ve duruma egemen oldu.<sup>191</sup>

Çolak İbrahim Bey, 67 gün içerisinde asilerin tenkilinde başarılı oldu. 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi, Kasım-Aralık 1920 aylarını dağılan asileri toplamakla geçirdi. Asilerin birçoğunun teslim olması, bir kısmının da öldürülmesi ile isyan 30 Aralık 1920’den sonra büsbütün yok oldu.<sup>192</sup> Çolak İbrahim Bey’e göre Millî Mücadele’nin başına gelen en büyük belalardan birisi, ikinci Yozgat isyanı idi.<sup>193</sup> İsyân sürecinde Yozgat halkı, isyanı desteklemediği gibi Millî Mücadele’ye destek olmak istediklerine dair Büyük Millet Meclisi’ne bir dilekçe gönderdi.<sup>194</sup> Ayrıca 2.

<sup>189</sup> Sarıhan, **a.g.e.**, s. 220. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 108-109. Demirel, **a.g.m.**, s. 360. Ünsal, **a.g.t.**, s. 42. Arslan, **a.g.t.**, s. 96.

<sup>190</sup> Şişman, **a.g.t.**, s. 84. Sarıhan, **a.g.e.**, s. 241. Ünsal, **a.g.t.**, s. 42. Taş, **a.g.e.**, s. 56.

<sup>191</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 109. Arslan, **a.g.t.**, s. 97.

<sup>192</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 94. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, s. 110. Demirel, **a.g.m.**, s. 360. Gamsız, **a.g.t.**, s. 37. “Ekim 1920 sonlarına doğru, İnegöl Cephesi’ndeki 2. Kuva-yı Seyyare Komutanı Binbaşı Çolak İbrahim Bey, Mithat (Edirne) adlı bir yedek subayı gizlice Bursa’ya yollayarak, kurulan haber alma örgütünün geliştirilmesini istemiş. Bu örgü, Birinci İnönü Savaşı öncesine değin etkinliğini sürdürebilmiş; ancak Aralık 1920 sonlarında Yunanlıların Hancı Sadık ve Mümtaz Şükrü’nün de aralarında bulunduğu bazı kilit kişileri tutuklaması ve savaş divanında yargılayarak bir bölümünü kürek cezasına çarptırmaları sonucu dağılmış. Kurtuluştan sonra bir süre Bursa’da iskân müdürlüğe yapacak olan Mithat Edirne, Mümtaz Şükrü’nün uyarısıyla 9 Mart 1921 günü Bursa’yı terk etmiş.” Bk. Yılmaz Akkılıç, **Kurtuluş Savaşı’nda Bursa**, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, İkinci Kitap, Bursa, 2008, s. 453-454.

<sup>193</sup> Çolak, **a.g.e.**, s. 94.

<sup>194</sup> Taş, **a.g.e.**, s. 57.

Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey, Yozgat halkının isyana katılmadığını gösteren bir belgeyi halktan bir kısım kişilere verdi.<sup>195</sup>

Yozgat İsyanı'nın bastırılmasının akabinde Anadolu'da, Millî Mücadele'yi olumsuz etkileyecek olan Çerkes Ethem isyanı vuku buldu.<sup>196</sup> Çerkes Ethem isyanının bastırılması için 2. Kuva-yı Seyyare, 1921 Ocak ayı başında Yozgat'tan ayrılarak Eskişehir'e sevk edildi.<sup>197</sup> Ancak I. İnönü Savaşı'nın başlaması sebebiyle Çolak İbrahim Bey, Çerkes Ethem isyanının bastırılmasında görev alamadı.

1921 başında Çolak İbrahim Bey'in emrindeki 2. Kuva-yı Seyyare, "3. Süvari Tümeni" adını alarak Batı Cephesi Komutanlığına nakledildi. Bu süreçten sonra Çolak İbrahim Bey, 3. Süvari Tümeni komutanı olarak göreve başladı.<sup>198</sup>

### 2.3. 3. Süvari Tümeni Komutanı Çolak İbrahim Bey (Ocak 1921-17 Aralık 1922)

#### 2.3.1. I. İnönü Muharebesi (6-11 Ocak 1921)

6 Ocak 1921 tarihinde, Bozüyük'te bulunan 24. Tümen'e ait birliklerin ileriye alınacağı, 3.Süvari Tümeni'nin İnönü'nde toplanacağına dair Batı Cephesi Komutanı emir verdi.<sup>199</sup> Ayrıca 6 Ocak 1921'de, 3. Süvari Tümeni'nden İnönü'nde toplanarak Karaçayır yoluyla 8 Ocak 1921'de Tavşanlı'yı basması istendi.<sup>200</sup> Ancak Genelkurmay Başkan Vekili Korgeneral Fevzi'nin Batı Cephesi Komutanlığı'na genel durum hakkında verdiği bilgiye göre, 3. Süvari Tümeni namını alan Çolak

<sup>195</sup> Bu belgenin sureti: "Gökçekışla Karyesinden Alibaz Ağa, hükümet ve Kuva-yı Milliye'ye sadık ve hadim olup, lüzumundan ibraz etmek üzere işbu vesika yedine i'ta kılındı." Bk. Taş, a.g.e., s. 59. Belgenin aslı için Bk. Ek: 26.

<sup>196</sup> Çerkez Ethem ve kardeşlerinin asi olduğunu belirten 27 Aralık 1920 Tarihli Bakanlar Kurulu kararı için Bk. HTBD, Yıl: 24, Sayı: 73, Vesika No: 1585.

<sup>197</sup> Türk İstiklal Harbi, Cilt: VI, s. 110. Görgülü, a.g.e., s. 306. Sarıhan, a.g.e., s. 346.

<sup>198</sup> Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, s. 142. Akkılıç, Birinci Bölüm, a.g.e., s. 302. Şenay Sezen Okay- M. Vedat Okay, Büyük Taarruz 'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri, Yönetici Yayınları, İstanbul, 1983, s. 88. Milis güçlerinden düzenli orduya dönüşüm, iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, Kuva-yı Seyyare gibi büyük, çaplı milis güçleri tasfiye edilerek, savaşın tek elden ve belli kurallara göre yönetilmesi, askerce deyimle emir-komuta birliği sağlanmıştır. Bu aşamaya en önemli örnek 2. Kuva-yı Seyyarenin 3. Süvari Tümeni adını alarak düzenli orduya bağlanmasıdır. İkinci aşamada ise Yunan işgali altındaki bölgelerde etkinlik gösteren milis güçlerinin, düşmanın denize dökülmesini izleyen ilk günlerde silah bırakmaya çağırılmasıdır. Bk. Akkılıç, Birinci Bölüm, a.g.e., s. 321.

<sup>199</sup> ATBD, Eylül: 1991, Yıl: 40, Sayı: 91, Belge No: 2272.

<sup>200</sup> ATBD, Eylül: 1991, Yıl: 40, Sayı: 91, Belge No: 2266.

İbrahim Bey'in Kuva-yı Seyyaresi ancak 7 Ocak 1921 sabahından itibaren İnönü'ye nakil olabilecekti.<sup>201</sup> Bu bilgi sebebiyle Batı Cephesi Komutanlığı, Dördüncü Fırkanın Üçüncü Süvari Tümeni'nden evvel İnönü mntikasına naklini rica etti.<sup>202</sup> Batı Cephesi Komutanı'nın teklifi, Genelkurmayca kabul edilerek 4. Tümenin ilk kademesi, 7 Ocak 1921 saat 11.00'da Ankara'dan hareket ettirildi.<sup>203</sup>

Nitekim Genelkurmay Başkan Vekili Korgeneral Fevzi'nin verdiği bilgiye göre, 3. Süvari Tümeni nakliyat durumunun uygun olmaması dolayısıyla, 11 Ocak 1921 tarihine kadar Eskişehir'e sevk edilemedi. Fakat ilk fırsatta sevk edilmesi amaçlanmakta idi<sup>204</sup> Nitekim 8/9 Ocak gecesi Ankara'da olan 3. Süvari Tümeni, istenen boş katarlar gelince cepheye hareket ettirilecek idi.<sup>205</sup> Neticede 6-11 Ocak 1921 tarihleri arasında gerçekleşen I. İnönü Muharebesi'ne 3. Süvari Tümeni Komutanı Çolak İbrahim Bey katılmadı.<sup>206</sup>

### 2.3.2. II. İnönü Muharebesi (23 Mart-4 Nisan 1921)

12 Ocak 1921 günü, 3. Süvari Tümeni'nden 230 atlı ve iki makineli tüfekli bir alay, saat 23.30'da Ankara'dan İnönü'ye hareket ettirildi. Tümen'in geri kalan kısmı, 14 Ocak sabahına kadar, İnönü'ye intikal edecekti. Nitekim 14 Ocak 1921'de 3. Süvari Tümeni, kuvvetinin çoğu ile Batı Cephesi Komutanlığı emrinde Bozüyük'te toplandı. 3. Süvari Tümeni, aldığı emir gereğince Bozüyük'ten hareket ederek 16 Ocak 1921 günü saat 19.00'da Alibey, Kurşunlu kesimine gitti. Akabinde tümen hareketine devam ederek 17 Ocak günü İnegöl kesimine geldi.<sup>207</sup>

<sup>201</sup> ATBD, Eylül: 1991, Yıl: 40, Sayı: 91, Belge No: 2271.

<sup>202</sup> ATBD, Eylül: 1991, Yıl: 40, Sayı: 91, Belge No: 2271.

<sup>203</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, Batı Cephesi, 3. Kısım, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994. s. 173.

<sup>204</sup> ATBD, Haziran: 2011, Yıl: 60, Sayı: 127, Belge Nu.37.

<sup>205</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 184.

<sup>206</sup> İsmet görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912- 1922**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 264.

<sup>207</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 219-224-229-231-235.

İnönü'ye gelen 3. Süvari Tümeni, İnegöl'e 5. Süvari alayı ise Yenişehir'e yerleşti.<sup>208</sup> İnegöl'de üç ay kalan 3. Süvari Tümeni, her gün keşif hareketi ve muharebeler ile düşmanı taciz etti.<sup>209</sup> İnönü mevziinde verilecek meydan muharebesinde, mevzi kanatlarının geniş kuşatmalara karşı emniyeti için 3. Süvari Tümeni'nin sol kanatta kullanılması düşünüldü. Nitekim 4 Şubat 1921 tarihinde alınan bilgiye göre, 3. Süvari Tümeni Bursa bölgesindeki Yunan kuvvetlerine karşı örtme göreviyle Yenişehir, İnegöl ve Pazaryeri çevrelerinde çalışmaktaydı.<sup>210</sup>

3. Yunan Tümeni'nin Bursa'ya yavaşlaştırıldığı haberi üzerine, Batı Cephesi Komutanlığı 13 Şubat'ta kıtalara verdiği emirle, 3. Süvari Tümeni'nin daha uyanık olmasını ve harekâtın koordinesi için 3. Süvari Tümeni'nin 1. Tümen Komutanından emir almasını istedi. 28 Şubat 1921'de, 3. Süvari Tümeni'nin genel olarak tertibi şu şekildedir: Karargâhı İnönü'de, emrindeki 4. Piyade Alay 2. Taburu ile Boğazköy-Hamzaköy-İnegöl kesiminde.<sup>211</sup>

Batı Cephesi Komutanı, 17 Mart 1921'de muharebeyi daha ileride kabul etmek ve taarruz hazırlıkları imkânını elde edebilmek için 3. Süvari Tümeni'nin bir kısmı ile İnegöl batısında, bir kısmı ileride Nazıfpaşa güney kesiminde bulunmalarını emretti. Batı Cephesi'nde, 3. Süvari Tümeni tarafından Mart başlarında Yunanlıların Bursa bölgesinde üç tümeni olduğu bildirildi.<sup>212</sup>

<sup>208</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 278. "3. Süvari Tümeninin İnegöl'e konusu: Yunanlılar ileri yürüyüşe geçince kuşatma kolları İnegöl- Mezit yahut Domaniç yolundan yürüyeceğinden karşılarında kuvvetli bir süvari birliği buldurmak ve bu suretle kuşatma kolunun ilerlemesini oyalamak; hareketlerini ve kuvvetlerini keşfetmek ve muharebe meydanında Türk açık yanında (Kandilli güneyinde) muharebeye girmek içindi." Bk. İ. Hakkı Tümerdem, **Türk İstiklal Savaşı- Yunan Cephesi**, 9. Basım, Yd. Sb. Okulu Matbaası, Ankara, 1944, s. 33-34.

<sup>209</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 278.

<sup>210</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 241-245.

<sup>211</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 278-280.

<sup>212</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 285- 287. "22 Mart 1921 günü Batı Cephesi Komutanı son durum ve kararını, verdiği bir raporla genelkurmay Başkanlığı'na bildirmişti. Bu raporda: 3. Süvari Tümeni'nin de; büyük kısmı ile Mezit Vadisi ve bir kısım kuvvetiyle Domaniç boğazı yolu ile giriş yönlerini kapayacağı; üstün düşman taarruzu karşısında kuvvetinin çoğuyla Aksuteke ve bir kısım kuvvetiyle de Domaniç doğrultusunda çekileceği tümenin Aksutepe kesiminde mümkün olduğu kadar fazla zaman kazanacağı; kesin sonuçlu savunmanın Gündüzbey-Teke-Çiftlik-Akpınar-1200 rakımlı tepe- Bozalan hattında yapılacağı; bununla beraber Yağızahlat gediği- Çıplaktepe- Akpınar- Hamidiye hattı da ileri mevzi olarak işgal edilip düşmanın erkenden muharebe düzeni alması ve Karaköy Boğazından geçmesinin güçleştirileceği bildirilmişti." Bk. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 286-287.

Düşmanın ikinci Taarruz'unun başladığı 23 Mart 1921 günü, Batı Cephesi Komutanlığınca verilen harekât emrine göre; 3. Süvari Tümeni düşmanla teması muhafaza etmek şartıyla, büyük bölümüyle Mezid Boğazı ve bir kısmıyla Domaniç yolu girişini tıkayacak ve son zamana kadar Kozpınar, Aksuteke civarında Mezid Boğazı'nı ve Kozpınar-Erikli istikametini müdafaa edecektir.<sup>213</sup> Nitekim 3. Süvari Tümeni, saat 17.30'a kadar birbiri ardı sıra İşören ve Deydinler sırtlarındaki muharebelerde Yunan Taarruz kolunu durdurduktan sonra Kınık Boğazı Mezit Deresi üzerinden Karaköy istikametine yavaş yavaş çekilmeye başladı.<sup>214</sup>

3. Süvari Tümeni, 23 Mart 1921 akşamına doğru, Tekkedere'nin Kuzeybatı sırtlarından topçu ateşi ile düşmanın bir alay süvari ve bir alay piyadesini dağılmaya mecbur etti.<sup>215</sup> 3. Süvari Tümeni, 24 Mart 1921'de Kınık ve civarında düşmanla muharebe etti, kısmı külliyesiyle Aksu'ya, bir kısım kuvvetiyle de Domaniç istikametine çekildi.<sup>216</sup> Tümen karargâhı ise Sultaniye'de idi.<sup>217</sup> 25 Mart 1921'de büyük kısmıyla Mezid Boğazı'nda Aksuteke civarında bulunan<sup>218</sup> 3. Süvari Tümeni, öğleye doğru Mezid Vadisi'nde düşmanla muharebeye tutuşmuş ise de netice hakkında malumat alınmadı.<sup>219</sup>

25 Mart 1921'de verilen cephe emrine göre; 3. Süvari Tümeni, sağ cenah ve gerilerinin Pazarcık mıntıkasında bir tehlide karşı emniyeti sağlamak şartıyla, düşmanı Mezid Vadisi'nde mümkün olduğunca oyalayacaktır. Ardından Aksutekke-Kozpınar'da Erikli istikametini süratle müdafaa edecek ve Hamamlı, Domaniç yolundan ilerlemekte olması muhakkak olan düşman kuvvetlerinin piyade veya süvari ve nerede bulunduğunu keşfedecektir.<sup>220</sup>

25 Mart 1921 akşamı 3. Süvari Tümeni, Aksuteke-Kozpınar-Muratdere bölgesinde, Mezit ve Murat Vadisi'nden gelecek Yunan kuvvetlerine karşı Erikli

<sup>213</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2316. Yalkın, **a.g.e.**, s. 278.

<sup>214</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 311. Yalkın, **a.g.e.**, s. 278.

<sup>215</sup> **ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 40.

<sup>216</sup> **ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 41.

<sup>217</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 312.

<sup>218</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2322.

<sup>219</sup> **ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 41-1.

<sup>220</sup> **ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 42, 42-1.

istikametini örtmek üzere düzen aldı.<sup>221</sup> 3. Süvari Tümeni, Telkiç Tepeleri ile Çokçalar sırtlarında mevzilere girdikleri sırada Yörük yaylasında bulunan Beşinci Kafkas Fırkası ile düşmanı fena halde hırpalayarak çekilmeye mecbur etti. Akabinde tümeni ile Çokçalar köyünde istirahate çekilen Çolak İbrahim Bey, kısa süren istirahatin ardından Pazarcık istikametine hareket etti.<sup>222</sup>

26 Mart 1921’de yazılan cephe emrine göre; 11. Piyade ve 3. Süvari Tümeni ile Sol Cenah Grubu oluşturuldu. Grup Kumandanı Miralay Arif Bey idi.<sup>223</sup> Ayrıca bu emre göre Sol Cenah Grubu, 27 Mart günü öğleden evvel Uzunçam Dağları’nı ele geçirecek ve Pazarcık istikametinden taarruz edecektir.<sup>224</sup> 3. Süvari Tümeni, cephe ilerisinde vazifesi son bulunca Sol Cenah Grup Kumandanı tarafından cephe gerisine alınacaktır.<sup>225</sup> Ayrıca tümen, 11. Tümen Komutanı’nın emrinde hareket edeceğinden, bu tümen 11. Tümen ile iş birliği yapacaktır.<sup>226</sup>

3. Süvari Tümeni, Pazarcık istikametinde süratli yürüyüşlerle ilerleyerek Bozüyük ilerisinde bulunan düşman kuvvetlerinin gerilerine taarruz etti.<sup>227</sup> Ayrıca Bozüyük bölgesindeki Çaydere ve Darıdere köylerinde yaşayan halk, Yunan mezalimine uğramamak için Çolak İbrahim Bey’in emri ile mal ve mülklerini bırakarak dağlara çekildi.<sup>228</sup> Neticede halk, Çolak İbrahim Bey’in yardımı ile canını kurtarabildi.

29 Mart 1921’de, düşman Kandilli’nin batısındaki sırtlarda bulunur iken 3. Süvari Tümeni’nin iki alayı Telkiç Tepe’de ve topçusu ile kumandanı Çokçalar’da idi. Burada 3. Süvari Tümeni’nin amacı düşmanın vaziyetini keşfetmek ve Kandilli Deresi’nin doğusunda veya batısında faydalı olmaktı.<sup>229</sup> 29 Mart günü, Grup Komutanı’ndan 3. Süvari Tümeni, Telkiç Tepe kesiminden Bozalan batı sırtlarındaki

<sup>221</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 332.

<sup>222</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 278-279.

<sup>223</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 342.

<sup>224</sup> **ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 44.

<sup>225</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2325.

<sup>226</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 353.

<sup>227</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 280.

<sup>228</sup> Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadele’de Söğüt ve Çevresi**, T.C. Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999, s. 143-144.

<sup>229</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2337.

Yunan kuvvetlerinin yan ve gerilerine taarruz etme emrini aldı. Telkiç Tepe’de düşmana karşı 3. Süvari Tümeni, asıl kuvvetleriyle üç saat muharebe etti. Yunan baskısı karşısında, muharebeyi kesip geri çekilmek zorunda kalan 3. Süvari Tümeni, asıl kuvvetleriyle Çokçalar kuzey sırtlarını tuttu.<sup>230</sup>

Akabinde, 30 Mart 1921 tarihli cephe emrine göre; 3. Süvari Tümeni ordu sol cenahı ile irtibatını muhafaza ederek düşmana taarruz edecektir.<sup>231</sup> 3. Süvari Tümeni, gece tasarladığı taarruzu yaptı ve bir bölükle Kapanalan, bir bölükle de Kızılcapınar doğrultusunda ilerledi. Bu ilerleme ile Erikli sırtlarına kadar düşman bulunmadığı ve Mezit Vadisi’nin boş kaldığı anlaşıldı. Akabinde 3. Süvari Tümeni, emir gereğince Dodurga’ya giderek düşman gerilerine taarruz için gerekli keşif ve hazırlıkları yapmaya başladı. Ancak bu sırada Tümen’e verilen ikinci bir Cephe Komutanlığı emriyle, geniş bir kuşatma hareketi uygun görülmeyle süvari tümeni tekrar Çokçalar’da toplandı.<sup>232</sup>

31 Mart 1921 tarihli cephe emrine göre; Güney cephesi kumandanı Refet Paşa, 1 Nisan 1921 saat 06.00’dan itibaren 3. Süvari Tümeni’nin yer aldığı sol cenahtaki birliklerin kumandasını üzerine alacaktır.<sup>233</sup> Yunan alayının bir taburu, 3. Süvari Tümeni’nin 29. Alayı tarafından Kandilli-Darıdere istikametinde takip edildi. 31 Mart akşamı 3. Süvari Tümeni, bir alay ile Kapanalan batısında bulunmaktaydı. Bu alaydan kuvvetli keşif kolları, Kızılcapınar güney sırtlarına sürüldü. Süvari bölüğünden alınan raporda; bölüğün Yunan süvarisi ile Bozüyük’te muharebeye tutuştuğu ve bir tabur kadar Yunan piyadesinin ise Bozüyük’ün kuzeybatısındaki sırtlarda bulunduğu ve Bozüyük güney sırtlarındaki Yunan kuvvetinin tahmin edilemediği bildirildi.<sup>234</sup>

Bozüyük bölgesindeki faaliyetin ardından 3. Süvari Tümeni, düşmanın açtığı şiddetli ateş altında ilerledi ve Karaköy Boğazı’nın hâkim olan sırt ve boyun noktalarını tuttu. Ardından Telkiç Tepe ile Pelit köyü arasındaki sırtlara kadar

<sup>230</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 386-387.

<sup>231</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2341.

<sup>232</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 388-405.

<sup>233</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2345.

<sup>234</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 428-446.

muvaffakiyetle ilerledi. Geceyi açıkta, öldürücü bir ayaz karşısında geçiren 3. Süvari Tümeni, zafer haberi ile kaçan düşmanı yakalama emrini aldı.<sup>235</sup>

1 Nisan 1921 günü 3. Süvari Tümeni, Kızılcapınar üzerinden büyük kısmı ile Sandağı alınca, bir kısım kuvvetiyle Armutlu-Yerligedik doğrultusunda ilerledi. 1/2 Nisan 1921 gecesini Ormangazi’de geçiren 3. Süvari Tümeni, asıl kuvvetleri henüz köy içinde iken saat 07.00’da Kızılcapınar sırtlarında çatışmaya başladı. Bir buçuk saat süren çatışma sonunda, Yunan artçıları Oğlakçı istikametinde çekildi. Akabinde Güney Cephesi’nin verdiği emirle 3. Süvari Tümeni, Sarıdayı-Gümüşdere istikametinde takip harekâtına devam etti.<sup>236</sup>

Nitekim 2 Nisan 1921’de, Karaköy ve Pazarcık arasında toplanan düşmanın vaziyetinin tespiti üzerine 3. Süvari Tümeni, Sarıdağ ve civarında kalacak ve buradan Sarıçam, Yerligedik, Karaköy İstasyonu, Pazarcık, Ahmetler, Buldan, Hotanlı ve Hamidamad istikametlerini keşfettirecektir.<sup>237</sup> Batı Cephesi Komutanlığı, 3 Nisan 1921 günü Süvari Kuvvetleri’ne düşmanı asıl mevzilerine kadar takip etme emri verdi.<sup>238</sup>

Pazarcık ilerisinde, Gümüşdere denilen mevkide düşmanın artçı atlılarına erişen 3. Süvari Tümeni, Ahi Dağı’nda biraz mukavemet gösteren asileri dağıttı. 3 Nisan günü Çolak İbrahim Bey, düşmana son darbeyi vurmak için tümeni Kurşunlu köyünden İnegöl Ovası’na getirdi. Nitekim 3. Süvari Tümeni, İnegöl batısında kalarak dinlenecekti. Geç vakit İnegöl’e giren 3. Süvari Tümeni, düşmanın kolbaşısı kazancındaki müdafaa hattını tuttu.<sup>239</sup> İnegöl havalisinde 3. Süvari Tümeni, Vakıfköy “dâhil” güneyinde kalan mıntıkayı gözetleyecektir.<sup>240</sup>

<sup>235</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 280.

<sup>236</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s.451- 466.

<sup>237</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2352.

<sup>238</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 463. “3 Nisan 1921’de İnegöl’de esir edilen bir Yunan subayının ifadesinden: 3. Süvari Tümeninin 1 Nisan 1921 günü Sarıdayı istikametinde iki kolla ilerlemesi, kar ve arazi elverişsizliği dolayısıyla tek koldan hareket eden bu süvarilerin çok derin bir kol halinde görülmesi ve topçu ateşiyle karşılaşmalarına rağmen kuvvetlerin takip harekâtına devam etmesi, Yunan komutanlığında büyük süvari kitleleri tarafından çevrilmekte olduğu kanısı yaratmış; bu sebeple genel çekilme emri verilmiş olduğu öğrenilmiştir.” Bk. **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 467.

<sup>239</sup> **Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, s. 485-488. Yalkın, **a.g.e.**, s. 280.

<sup>240</sup> **ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2359.

### 2.3.3. Kütahya Eskişehir Muharebeleri (10-24 Temmuz 1921)

Çolak İbrahim Bey, 3. Süvari Tümeni Komutanı olarak Kütahya Eskişehir Muharebeleri'ne katıldı.<sup>241</sup> 3. Süvari Tümeni, 30 Haziran 1921 tarihinde tebliğ edilen emir gereğince Mezid Vadisi dâhilinde ve bilhassa Aksu Boğazı'nda mümkün olduğu kadar düşmanı durdurup ve zaman kazandıktan sonra Eriklitepe-Bağbeli mıntıkasında 11. Fırka'dan bulunacak alayın sol kanadına çekilecektir.<sup>242</sup>

Düşman öncüleri ile teması muhafaza ederek Kurşunlu Mezit Deresi yoluyla Pazarcık sırtlarına gelen 3. Süvari Tümeni, gerek bu sırtlarda gerekse Telkiç taraflarında düşmanı birkaç gün oyaladıktan sonra Kütahya ve Altıntaşı taraflarına geçti. Ardından Eskişehir'e çekildi.<sup>243</sup>

Düşman Seyitgazi'ye hâkim olmuş iken 16 Temmuz 1921 tarihli cephe emrine göre; 3. 14. 5. Süvari tümenlerinden bir süvari grubu teşkil edilerek, kumandanlığına Fahrettin Bey tayin edildi. Süvari grubunun vazifesi ise düşmanın Bursa, Tavşanlı ve Kütahya gruplarının harekâtına karşı ordunun tahaşşüd mıntikasına olan hareketini kapatmaktı.<sup>244</sup> 17 Temmuz 1921'de 3. Süvari Tümeni, Yeşildağ-Karsak-Dıracı hattındaydı. 3.Süvari Tümeni'nin karargâhı ise Karaçayır'ın batısında idi.<sup>245</sup>

3. ve 14. Süvari tümenlerinden oluşan Beşinci Grup, ordu sol kanadını temin etmek üzere 19 Temmuz 1921'de, Eskişehir'den Seyitgazi'ye hareket etti.<sup>246</sup> Burada 3. Süvari Tümeni'nin vazifesi, ricat halinde bulunan fırkalarımıza zaman kazandırmak, düşmanın ileri hareketini, mümkün olduğu kadar ağırlaştırmak idi.<sup>247</sup> 20 Temmuz 1921 akşamı 3. Süvari Tümeni, Seyitgazi-Hacıbektaş-Virancık mıntıkasında idi.<sup>248</sup>

<sup>241</sup> Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912- 1922**, s. 272.

<sup>242</sup> **ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2478.

<sup>243</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 281-282.

<sup>244</sup> **ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2489.

<sup>245</sup> **ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2492.

<sup>246</sup> **ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2500.

<sup>247</sup> Yalkın, **a.g.e.**, s. 282.

<sup>248</sup> **ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2528.

5. Süvari Grup Komutanı'nın, 12. Grup Komutanı'na düşmanın Seyitgazi-Mahmudiye yönündeki harekâtı karşısında durumlarını bildiren 22 Temmuz 1921 tarihli grup emrine göre; 3. Süvari Tümeni, Sivritepe civarında kalarak Mecidiye çiftliği ve bunun kuzey ve güney istikametlerini keşfettirecektir.<sup>249</sup>

5. grup Komutanı'nın 3. Kafkas Tümeni'ne, geceleri yanılmaların önlenmesi için belirtilen parolanın kullanılması için verdiği grup emrine göre; 3. Süvari Tümeni, 23 Temmuz 1921 günü saat 20.00'da Mecidiye çiftliği şarkında Hayriye köyüne gidecek Malyabaşı-Çiçengiç-Cevizli istikametlerini keşfettirecektir.<sup>250</sup> Düşmanın Hamidiye-Mecidiye çiftliği istikametinde harekete başlaması üzerine 3. Süvari Tümeni, 25 Temmuz 1921 tarihinde aldığı emir gereğince Serçesivri Tepesi'ni savunacak düşmanın sıkıştırması halinde Çifteler-Belpınar istikametinde çekilecektir.<sup>251</sup>

3. Süvari Tümeni, Gırgır Dağı ile Çifteler çiftliği arasındaki boğazdan düşmanın gerilerine sarkarak çok faydalı bir baskın yaptı. Ancak bu baskın düşmanı durdurmadığı için 3. Süvari Tümeni, düşmanı taciz ederek Sakarya'ya doğru ilerledi. Düşmanın peşini bırakmayan 3. Süvari Tümeni, Sakarya'nın sol sahilini takip ederek ilerledi ve iki gün sonra Çifteler çiftliğine gitti. Çifteler çiftliğinden çıkan 3. Süvari Tümeni, Söğüt Dağı'nı tutarak düşmana ansızın taarruz etmek suretiyle cephelerimizdeki diğer kuvvetlere yardım etmeye çalıştı.<sup>252</sup>

#### **2.3.4. Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos 1921-13 Eylül 1921)**

Çolak İbrahim Bey, 3. Süvari Tümeni Komutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesi'ne katıldı.<sup>253</sup> 30 Ağustos 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni, 5. Grup emrine verildi.<sup>254</sup> 5. Grup Komutanı Fahreddin Bey'in Batı Cephesi Komutanı'na yazdığı grubun hareket tarzını belirten rapora göre; 3. Süvari Tümeni, 9 Eylül 1921 akşamı güneşin batmasına müteakip Çeltik-Kirfiç istikametinde hareket ve yarın

<sup>249</sup> ATBD, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2517.

<sup>250</sup> ATBD, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2520.

<sup>251</sup> ATBD, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2525.

<sup>252</sup> Yalkın, a.g.e., s. 282-283.

<sup>253</sup> Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912- 1922*, s. 282.

<sup>254</sup> ATBD, Eylül 1993, Yıl: 42, Sayı: 96, Belge No: 2541.

öğleden evvel Eskişehir civarında Mangal Dağı'nı işgal edecektir.<sup>255</sup> 100 kilometrelik bir genişlik ve 50 kilometrelik bir derinlik içerisinde gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi'nde büyük bir bozguna uğrayarak, Yunan ordusu geri çekildi.<sup>256</sup> Akabinde Çolak İbrahim Bey, 17 Eylül- 10 Ekim 1921 tarihleri içerisinde gerçekleşen Sakarya Zaferi'nden sonra yapılan takip harekâtına katıldı.<sup>257</sup> Çolak İbrahim Bey, Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra 12 Eylül 1921'de Yarbay rütbesini aldı.<sup>258</sup>

### 2.3.5. Büyük Taarruz (26 Ağustos- 9 Eylül 1922)

Çolak İbrahim Bey, 3. Süvari Tümeni Komutanı olarak Büyük Taarruz'a katıldı.<sup>259</sup> Taarruz öncesinde 3. Süvari Tümeni, müstakil müfrezeleriyle Ege Denizi'ne kadar Menderes Nehri kıyısında tertiplendi.<sup>260</sup> Batı cephesi ordularının 26 Ağustos 1922'de şafakla birlikte düşmana taarruza başlayacağını bildiren 23 numaralı ordu emrine göre; 3. Süvari Tümeni, emrindeki bir piyade taburu ile Ortaköy ile Güney arasındaki Menderes kısmından şimale geçerek süratle Göbek-Uşak istikametinden hareketle şimendifer hattını tahrip edecek, Uşak bölgesinde bulunan düşmanın şarka hareketine engel olmaya çalışacak; düşman mıntikasındaki telgraf ve telefon hatlarını tahrip ettirecek ve yapacağı baskınlarla düşmanın hizmetlerini bozacaktır.<sup>261</sup>

26 Ağustos 1922'de, Çal ve Akdere bölgesindeki alaylarını Kabalar dolaylarında toplayan 3. Süvari Tümeni, Köprüköy güneyinde Hamam Deresi'yle Menderes Çayı'nın birleştiği geçitten geçme kararı aldı. Bu karar ile hareket eden tümen, 27 Ağustos saat 06.00'da geçidi geçerek Kerimler'e yürüyüşe geçti. Bu

<sup>255</sup> ATBD, Eylül 1993, Yıl: 42, Sayı: 96, Belge No: 2554.

<sup>256</sup> Suat Ener, **Türk İstiklal Harbinin Ana Hatları**, Harp Okulu Basımevi, 1938, s. 62. **30 Ağustos Zaferi**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1970, s. 12.

<sup>257</sup> Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912- 1922**, s. 285.

<sup>258</sup> Süslü, **a.g.e.**, s. 86.

<sup>259</sup> Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912- 1922**, s. 291.

<sup>260</sup> İsmet Görgülü, **Büyük Taarruz**, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992, s. 9.

<sup>261</sup> ATBD, Ocak 1994, Yıl: 43, Sayı: 97, Belge No: 2591.

yürüyüş sırasında 3. Süvari Tümeni, göbek yolu üzerinde düşmanın muhafızlarını öldürerek, 30 fiçı zeytinyağı ve saire ele geçirdi.<sup>262</sup>

27/28 Ağustos 1922 gecesı, Alhanlar'ın garbındaki Çakaldamları civarında bulunan şımendifer köprüsünü tahrip etmek için giden 3. Süvari Tümeni, düşmanla yaptığı müsademe sonucunda düşmanı bozguna uğratarak telefon ve telgraf hatlarını tahrip etti. Ancak köprü tahrip edilemedi.<sup>263</sup> Yunan, demiryol birliğini takviye edince 3. Süvari Tümeni, Yeşilkavak batısındaki sırtlara çekildi. Akabinde 30 Ağustos günü, 24.00'da Konoklar-Killik istasyonları arasındaki 200 metrelik demiryol tahribini yaptı.<sup>264</sup> Ayrıca 3. Süvari Tümeni'ne bin beş yüz kadar gönüllü Resulzade Mehmet Efe öncülüğünde katılım gerçekleşti.<sup>265</sup>

31 Ağustos günü, Eskişehir bölgesindeki 3. Yunan Kolordu'sunun, Bursa istikametine çekilmeye başlaması ile 1 Eylül'de fiilen takip başladı. Nitekim Nazilli-Aydın-Söke istikametinde de 3. Süvari Tümeni ile Menderes Müfrezesi takip harekâtını yürüttü.<sup>266</sup> Bu takip harekâtı ile 5 Eylül günü 3. Süvari Tümeni, Ödemiş ve Tire'yi işgalden kurtardı.<sup>267</sup> 5 Eylül 1922 tarihli 37 numaralı ordu emri gereğince Salihli cenubundaki Bozdağı'nda bulunan 3. Süvari Tümeni, düşman köylerinde akın hareketine devam edecektir. Aynı zamanda kasaba ve köylerimizin düşman tarafından yakılmasına meydan vermeden kurtarılmasına çalışacaktır.<sup>268</sup>

6 Eylül günü Bayındır'ı kurtaran 3. Süvari Tümeni'nin, Bayındır'dan yazdığı raporda; 3. Süvari Tümeni'nin 6 Eylül 1922 saat 10.00'da Bayındır'ı işgal ettiği ve Torbalı istikametinde ricat eden düşman birlikleriyle akıncıların arasında Kıznek

<sup>262</sup> **ATBD**, Temmuz 2015, Yıl: 64, Sayı: 136, Belge No. 81 (1). Okay, **a.g.e.**, s. 88.

<sup>263</sup> **ATBD**, Temmuz 2015, Yıl: 64, Sayı: 136, Belge No. 87.

<sup>264</sup> Okay, **a.g.e.**, s. 88.

<sup>265</sup> **HTVD**, Yıl: 17, Mart 1968, Sayı: 63, Vesika No: 1422.

<sup>266</sup> İsmet Görgülü, **Büyük Taarruz**, s. 40. "Takip insanüstü bir hızla ilerledi. Türk askeri dinlenmek ve uyumak istemiyordu. Çünkü kurtardığı her kasabanın, köyün, şehrin Yunanlılar tarafından yakıldığını, bölgedeki Türklerin de vahşice katledildiğini görmekteydi. Bir dakikalık zaman kazanmasının, birçok yerleşim merkezinin ve birçok Türk'ün hayatını kurtaracağını anlamıştı. Bu nedenle Türk Piyadeleri, süvarilerle aynı günde İzmir'e girdiler." Bk. İsmet Görgülü, **Büyük Taarruz**, s. 40.

<sup>267</sup> İbrahim Artuç, **Büyük Taarruz Başkomutan Meydan Muharebesi**, Birinci Baskı, Kastaş A.Ş Yayınları, İstanbul, Mayıs 1986, s. 249.

<sup>268</sup> **ATBD**, Haziran 1994, Yıl:43, Sayı: 98, Belge No: 2632.

Çayı civarında muharebe devam etmekte olduğu bilgisi verilmektedir. Ayrıca 3. Süvari Tümeni'nin Torbalı istikametinde ileri harekâta başlayacağı bildirilmektedir.<sup>269</sup>

6 Eylül 1922 sabahı, düşmanın Söke'yi tahliye etmesi ve kasabanın kıtaatımız tarafından işgal edilmesinin akabinde “Söke'den Torbalı istikametinde ricat eden düşman piyade alayı ile dört toplu bir cebel bataryası Torbalı garbında 3. Süvari Tümeni, tarafından takip edildi.”<sup>270</sup> Bu takip sonrasında 7 Eylül günü, 3. Süvari Tümeni Torbalı'yı aldı.<sup>271</sup>

3. Süvari Tümeni, Menderes Nehri boyunca oradaki düşman unsurlarını yerlerinde tespit etmek ve bu kuvvetlerin kuzeye kaydırılmasını önlemek maksadı ile hareket etti.<sup>272</sup> Güney Menderes bölgesinden İzmir'i tehdit eden 3. Süvari Tümeni, 8 Eylül 1922'de Torbalı istikametinden İzmir'e doğru, karşısındaki düşmanı takiben ilerledi.<sup>273</sup> 3. Süvari Tümeni'nin Gaziemir'e gönderilen bir müfrezesi, 8 Eylül 1922 günü düşmanın tayyare hangarını bastığı ve sağlam üç tayyareyi yaktığı anlaşıldı.<sup>274</sup>

9 Eylül günü süvari kuvvetlerimiz İzmir'e girdiler.<sup>275</sup> 9 Eylül 1922 tarihli 43 numaralı ordu emrine göre; 3. Süvari Tümeni, Torbalı bölgesinin güneybatı sırtlarında muharebe edip geri püskürttüğü düşman alayıyla bataryasını şiddetle takibe devam edecektir. Ayrıca Urla, Bozburun, Çeşme, Seferihisar kazaları

<sup>269</sup> ATBD, Haziran 1994, Yıl: 43, Sayı: 98, Belge No: 2652. Artuç, a.g.e., s. 249.

<sup>270</sup> HTVD, Yıl: 17, Mart 1968, Sayı: 63, Vesika No: 1435.

<sup>271</sup> Artuç, a.g.e., s. 257. “7 Eylül 1922 sabahı Torbalı'ya giren milli ordunun başında bulunan Çolak İbrahim'in anıtı Torbalı Kent Arşivi'nin önünde açıldı. Açılışa Torbalı Kaymakamı Kadir Sertel Otcu, Belediye Başkanı Adnan Yaşar Görmez ve ilçe protokolü katıldı. Çolak İbrahim'in anıtını açmaktan dolayı mutlu olduklarını ifade eden Torbalı Belediye Başkanı Adnan Yaşar Görmez, “Kahramanlarımızı hatıralarıyla ilelebet yaşatmak istiyoruz. 95 yıl önce askeriyle Torbalı'yı düşmandan temizleyen Çolak İbrahim Paşa bu anıtları da halkımızın gönlünde yaşayacak” dedi.” Bk. <https://www.korfezdehaber.com/genel/torbalinin-kurtulusunun-95-yil-donumu-h20354.html> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.). Çolak İbrahim Bey'in anıtı için Bk. Ek: 23.

<sup>272</sup> İsmet Görgülü, **Büyük Taarruz**, s. 43.

<sup>273</sup> HTVD, Yıl: 17, Mart 1968, Sayı: 63, Vesika No: 1433. İzzettin Çalışlar, **Sakarya'dan İzmir'e kadar 1. Kolordu**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, Yayına Hazırlayan: Zekeriya Türkmen- Alev Keskin, s. 101.

<sup>274</sup> HTVD, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1453.

<sup>275</sup> **30 Ağustos Zaferi**, s. 35.

dâhilinde takibat yapacaktır.<sup>276</sup> 10 Eylül 1922 tarihli, ordu emrine göre ise 3. Süvari Tümeni, Beşinci Kolordu emrine verildi.<sup>277</sup>

10 Eylül günü, 3. Süvari Tümeni ile Yunan kuvvetleri arasında, kentin hemen güneyinde Buca-Gaziemir yöresinde meydana gelen şiddetli çarpışmada Yunan birliği imha ve esir edildi.<sup>278</sup> Neticede 3. Süvari Tümeni'nin 2'nci Alayı'nın şiddetli baskısı karşısında düşman teslim oldu. 3. Süvari Tümeni, 11 Eylül 1922 günü düşmandan geriye kalanların takibi için ordudan emir alınca harekete geçti.<sup>279</sup> Düşmana bıraktırılan 500'ü aşkın hayvan, eşya, binek ve deve kabileleri, 3. Süvari Tümeni tarafından toplandı.<sup>280</sup>

10 Eylül 1922 günü 3. Süvari Tümeni, karşısında Torbalı'dan çekilen 18. düşman alayı, vaziyetten habersiz İzmir'e gelmekte iken, kuzeyden yapılan tazyik üzerine ikisi miralay olmak üzere bütün zabitanıyla birlikte esir edilerek alay emrindeki bir batarya top ele geçirildi.<sup>281</sup> Akabinde 15. Fırka, Seydiköy civarında 3. Süvari Tümeni tarafından toplanan 630 piyade tüfeği ile 3 ağır makineli ve 200 kasaturayı teslim aldı.<sup>282</sup> 11 Eylül'de, düşman Urla batısındaki Yağcı Dağı'ndan sonra Alaçatı sırtlarından atıldı.<sup>283</sup> Kızılçullu yakınlarından hareket eden Çolak İbrahim Bey, Seferihisar'ın doğusundaki dağ geçitlerinden ilerleyerek 11 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra Seferihisar'a girdi.<sup>284</sup>

<sup>276</sup> **ATBD**, Haziran 1994, Yıl: 43, Sayı: 98, Belge No: 2658.

<sup>277</sup> **HTVD**, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1444.

<sup>278</sup> Artuç, **a.g.e.**, s. 274. "Esirler arasında ikisi albay olmak üzere 39 subay, 4200 er vardı. 4 top ve birçok silah ve araç ele geçirilmişti. 25 subay ve 750 Er Batı'ya doğru kaçmayı başarmıştı. Kaçanların peşine düşen 2. Kolordu Takip müfrezesi bunlardan 8 subay ve 150 eri daha esir aldı." Bk. Artuç, **a.g.e.**, s. 274.

<sup>279</sup> **ATBD**, Aralık 2007, Yıl: 56, Sayı: 121, s. 97.

<sup>280</sup> **ATBD**, Aralık 2007, Yıl: 56, Sayı: 121, s. 98.

<sup>281</sup> **HTVD**, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1444.

<sup>282</sup> **HTVD**, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1445.

<sup>283</sup> Fahri Belen, **Büyük Türk Zaferi: Afyon'dan İzmir'e: İstiklal Harbi Hatıraları, Tenkitler, Tahliller**, Doğu Ltd. Şirket Matbaası, Ankara, 1962, s. 97.

<sup>284</sup> <http://seferihisar.bel.tr/seferihisar-hakkinda/>, (Erişim tarihi: 24.04.2022.). "Çolak İbrahim Bey adı, Seferihisar'da eski Rum Mahallesi olan ve sonradan Rumeli göçmenlerinin yerleştirildiği mahalleye verilmiştir.1982 yılında bir tanesi Çolak İbrahim Bey Mahallesindeki parka, diğeri de Şehitler Çeşmesi karşısında olmak üzere 2 büstü dikilmiştir." Bk. <http://seferihisar.bel.tr/seferihisar-hakkinda/>, (Erişim tarihi: 24.04.2022.).

14 Eylül 1922’de, Bağcılar’dan hareketle Söğüt üzerinden Zeytinli garbına vasıl olan 3. Süvari Tümeni, Deveci Boğazı’nın bir alay piyade ve bir batarya kadar top tahmin edilen düşman tarafından işgal edildiğini keşfetti. Ayrıca 15 Eylül 1922 tarihli akşam raporunda, 3. Süvari Tümeni’nin Alaşehir-Aşağı göl-Yukarı göl istikametinde ilerleyeceği bildirildi.<sup>285</sup>

15/16 Eylül 1922’de, düşman donanması bütün gece Alaçatı ile Çeşme arasındaki mıntıkayı ateş altına almasına rağmen sabah erkenden 3. Süvari Tümeni, Çeşme kasabasına dâhil oldu. Düşman Çeşme yolu üzerinde, birçok otomobillerini tahrip ederek terk etmesine rağmen arkasında dolu cephane nakliye arabalarını bıraktı. Neticede 16 Eylül’e kadar İzmir civarındaki bölgeler Yunanlılardan kurtarıldı.<sup>286</sup>

Çolak İbrahim Bey, Büyük Taarruz’dan sonrasında 12 Eylül 1922’de Albay rütbesini aldı.<sup>287</sup> Ayrıca 17 Aralık 1922’de tümenin lağvedilmesi üzerine toplam 31 sene 9 ay 16 gün hizmet süresi karşılığında 2237 kuruş ile ikinci kez isteğiyle 6. dereceden malulen emekliye ayrıldı.<sup>288</sup> Nitekim cephelerdeki başarılarından dolayı TBMM tarafından bilfiil cephede ateş hattında hizmet edenlere verilen<sup>289</sup> Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.<sup>290</sup>

<sup>285</sup> HTVD, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1454.

<sup>286</sup> ATBD, Haziran 1994, Yıl: 43, Sayı: 98, Belge No: 2675.

<sup>287</sup> Süslü, a.g.e., s. 86.

<sup>288</sup> Milli Savunma Bakanlığı, İbrahim Çolak Şahsi Dosyası.

<sup>289</sup> Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor, Sel Yayınları, İstanbul, 20 Nisan 1955, s. 127.

<sup>290</sup> <https://www.bozuyuksehirmuzesi.com/albay-ibrahim-colak-kosku.php>, (Erişim tarihi: 25.04.2022.) **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, s. 142. “Türk tarihinin en onurlu madalyalarından biri de İstiklal Madalyasıdır. İstiklal uğruna gerek cephede gerekse cephe gerisinde mücadele ederek hamaset ve fedakârlık gösterenler için 66 Sayılı Kanun’la çıkartılmış ve bu kanuna Ek, 869 Sayılı Kanun ile madalyanın kimlere verileceği yeniden düzenlenmiştir. Buna göre 15 Mayıs 1919 ile 9 Eylül 1922 tarihleri arasında TBMM üyelerine, Milli Ordunun kuruluşunda görev alan ve bu hizmetleri Türk Silahlı Kuvvetleri Arşivlerinde kaydı olan ve bu durumu belgelenen Sivil, Asker şehit (Kanuni Mirasçılarına) ve gazilere verilmektedir. Bu görevlerin kıta ve geri teşkillerde yapılmış olması yeterli olup herhangi bir süreye bağlı değildir.” Bk. Cihat Göktepe, “İstiklal Madalyası Alan Karşılar (İstiklal Madalyası Kayıt Defterine Göre)”, **Atatürk Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 4, Yıl: 2003, s. 92.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ÇOLAK İBRAHİM BEY'İN SİYASİ HAYATI (1923-1944)

#### 3.1. Bilecik Milletvekili Çolak İbrahim Bey

TBMM 2. Dönem (1923-1927) seçimlerinde 398 oy alan Çolak İbrahim Bey, Ertuğrul (Bilecik) Milletvekili olarak Meclis'e girdi. 12 Ağustos 1923'te mazbatasını onaylandı.<sup>291</sup> 22.09.1923 günü Millî Mücadele'ye iştirak etmeyen ve millî sınırlar dışında kalan erkân ve ümera ve zabitan ve mensup askeriye hakkında yapılacak muameleye dair kanun layihası hakkında söz aldı. Konuşmasında Çolak İbrahim Bey, hududu millî haricinde kalan erkân ve ümera ve zabitan ve askeriyenin ahvalinin düşünülmesi gerektiği için kanun layihesindeki bu maddenin diğer maddeler gibi encümene havalisini ve sonra müzakeresini talep etti.<sup>292</sup>

18.11.1924 günü, memleket uğrunda yapılan hareketlerin suç sayılmayacağı hakkında kanundan yararlanmak isteyen eski Kuva-yı Milliye mensuplarından Arap oğlu Mehmet'in durumunun geçmişte, fırkasında hizmet ettiği fırka kumandanı Çolak İbrahim Bey'den Kuva-yı Milliye de olan hizmetleri hakkında bilgi alınması rica edildi.<sup>293</sup>

TBMM 3. Dönem (1927-1931) seçimlerinde 265 oy alan Çolak İbrahim Bey, Bilecik Milletvekili olarak Meclis'e girdi. 2 Kasım'da mazbatasını onaylanan Çolak İbrahim Bey, Millî Savunma Komisyonu'nda çalıştı.<sup>294</sup> Bursa vilayetinin İnegöl kazasında eski eser aramak için müsaade isteyen Ertuğrul Mebusu Çolak İbrahim Bey'e 25 Mayıs 1927 tarihli toplantıda kazı yapması için izin verildi.<sup>295</sup> Ancak Çolak

<sup>291</sup> **TBMM Arşivi**, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihal Dosyası. Ahmet Demirel, **Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset**, 1. Baskı, İletişim yayınları, İstanbul, 2013, s. 346. Işıl Çakan, **Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Haziran 1999, s. 68.

<sup>292</sup> **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Cilt: 4, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 262-264.

<sup>293</sup> **BCA**, 30-10-0-0 / 45-286-7.

<sup>294</sup> **TBMM Arşivi**, 3. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihal Dosyası. Cemal Avcı, **III: Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2000, s. 27. Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi (1927-1931)**, Cilt: III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, s. 117.

<sup>295</sup> **BCA**, 30-18-1-1 / 24-33-19.

İbrahim Bey, izin almasına rağmen kazı çalışmasını ekonomik nedenlerden dolayı gerçekleştiremedi.

TBMM 4. Dönem (1931-1935) seçimlerinde 276 oy alan Çolak İbrahim Bey, Bilecik Milletvekili olarak Meclis'e girdi. 4 Mayıs 1931'de Meclis'e katılan Çolak İbrahim Bey, dönem boyunca Millî Savunma Komisyonu'nda çalıştı.<sup>296</sup>

16.11.1931 günü, Muamele Vergisi Kanunu'nun ikinci muvakkat (geçici) maddesinin tefsiri hakkında önergesini verdi. Bu önerge, Bütçe Komisyonu'nda incelendi. Konunun yorum ile değil, geçici 2. Madde değiştirilmek suretiyle çözüme bağlanacağı görüşü ile hazırladığı tasarı 26 Aralık 1931'de, genel kurulda görüşülerek sonuçta reddedildi.<sup>297</sup>

TBMM 5. Dönem (1935-1939) seçimlerinde 300 oy alan Çolak İbrahim Bey, Bilecik Milletvekili olarak Meclis'e girdi.<sup>298</sup> 7 Mart 1935'te tutanağı onaylanan Çolak İbrahim Bey, dönem içinde Millî Müdafaa Encümeni üyeliğine seçildi. Ayrıca İskân Kanunu ile Orman Kanunu geçici encümenlerinde de görev yaptı.<sup>299</sup> 1939 tarihinde yapılan seçimlerde aday olmadı veya aday gösterilmedi. Bu durum İsmet İnönü'nün Mustafa Kemal Paşa'ya yakın şahsiyetleri siyasetten tasfiye etme politikasından ileri gelmekteydi.<sup>300</sup>

TBMM II. Dönem Ertuğrul mebusu; III, IV, V. Dönemlerinde ise Bilecik mebusu olan Çolak İbrahim Bey, 1923-1939 tarihleri arasında toplam 5.714 gün milletvekili olarak görev yaptı.<sup>301</sup>

<sup>296</sup> **TBMM Arşivi**, 3. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihal Dosyası. Demirel, **a.g.e.**, s. 366. Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi (1931- 1935)**, Cilt: II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, s. 105.

<sup>297</sup> [https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td\\_v2.sayfa\\_getir?sayfa=16&v\\_meclis=1&v\\_donem=4&v\\_yasama\\_yili=&v\\_cilt=4&v\\_birlesim=004](https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=16&v_meclis=1&v_donem=4&v_yasama_yili=&v_cilt=4&v_birlesim=004), (Erişim tarihi: 21.04.2022.). Çoker, **a.g.e.**, s. 105.

<sup>298</sup> **TBMM Arşivi**, 5. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihal Dosyası. Ahmet Demirel, **a.g.e.**, s. 378.

<sup>299</sup> İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi (1935-1937)**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Cilt: II, s. 105.

<sup>300</sup> Güngör Şahin, "Fedai-i Zabitan'dan İş Adamlığına: Halil İbrahim Çolak", **Bursa Defteri**, Sayı: 30, Ekim 2007, s. 107.

<sup>301</sup> Demirel, **a.g.e.**, s. 455. Ümit Yetik, **Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)**, Nilüfer Belediyesi Yayını, Bursa, Nisan 2019, s. 52.

### 3.2. Çolak İbrahim Bey ve Bozüyük Kereste Fabrikası

Ertuğrul milletvekili iken Bozüyük'te bir bıçkılıhan kuran Çolak İbrahim Bey'in yatırımı, kendisine 500.000 liraya mal oldu.<sup>302</sup> Ardından ticaretle ilgilenmeye devam eden Çolak İbrahim Bey, "Cumhuriyetin ilanından iki buçuk ay sonra 18 Ocak 1923 tarihinde oluşturulan bir mukavele ile Bozüyük Hususi Orman Şirketi'ni kurdu. Bu mukaveleden anlaşıldığına göre, başlangıçta oluşturulan Bozüyük Orman Şirketi'nin yüzde 45'i Çolak İbrahim Bey'e aitti. Geriye kalan yüzde 55'i ise Emin, Numan, İslam, Halit, Hacı Mehmet, Ömer ve Mehmet ağalarla Ormancı Süleyman Bey'e aitti."<sup>303</sup> Geçmişte sanayi ve ticaret ile ilgilenmeyen Çolak İbrahim Bey, Cumhuriyet'in ilk döneminde teşvik edilen girişimcilerin bir örneği idi. Ayrıca Çolak İbrahim Bey'in önderlik ettiği Hususi Orman Şirketi, bir bakıma millî burjuvazi yaratarak yerli üretimi teşvik etme planının cisimleşmiş hali idi.<sup>304</sup>

Çolak İbrahim Bey, "Bozüyük Hususi Orman Şirketi'ni kurduktan sonra 1923-1924 tarihlerinde, ilk olarak Güllüalan yöresine iki katraklı küçük bir fabrika yaptırdı. Bu fabrikada özel orman sayılan Yırce ve Bürmece ormanlarından istihsal edilen ürünler işlenmeye başlandı."<sup>305</sup> Güllüalan Tepesi'ndeki fabrikada ormandan kesilen ağaçlar dekoville buraya getirilir, havai hat vasıtası ile 3 saat mesafe kat edilerek Bozüyük'te bulunan fabrikaya giderdi.<sup>306</sup>

12.04.1925 günü, tasarrufunda bulunan taşınmazların hazine adına teminat göstermek suretiyle Bank-ı Osmani'den İki yüz bin lira borç almak isteyen Çolak İbrahim Bey'e hazinenin şahsi işler karşılığında kefil olamayacağı bildirildi.<sup>307</sup> Nitekim vazgeçmeyen Çolak İbrahim Bey, işleri büyütme için Türkiye İş Bankası'ndan 1.400.000 TL kredi aldı.<sup>308</sup> Bu kredi ile 1925 tarihinin Mart ayı içerisinde inşaata başlanan yeni fabrika Şubat 1926 tarihinde tamamlanarak

<sup>302</sup> Edhem Eldem, **Osmanlı Bankası Tarihi**, Osmanlı Bankası Tarih Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, Aralık 1999, s. 397.

<sup>303</sup> Erhan Kılıç-Cantürk Gümüş, **Bozüyük Ormancılık Tarihi**, Ogemvak Yayınları, 2020, s. 74-75.

<sup>304</sup> <https://www.trtizle.com/belgesel/tarihin-ruhu/tarihin-ruhu-or-ataturkun-bozuyuk-ziyareti-or-76-bolum-4416647>, (Erişim tarihi: 25.04.2022.).

<sup>305</sup> Kılıç, a.g.e., s. 76.

<sup>306</sup> **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1930, s. 2.

<sup>307</sup> **BCA**, 30-18-1-1 /13-23-1.

<sup>308</sup> Kılıç, a.g.e., s. 79.

işletmeye açıldı <sup>309</sup> Çolak İbrahim Bey'e ait fabrikaya, 20 km uzaklıktan hava hattı ile ve 14 km uzunluktaki buharlı dekovit hattı ile keresteler getirilmekte iken günde 250 metre küp üretim yapılmaktaydı. <sup>310</sup> Yırce-Bürmece özel ormanlarına ilaveten 20.12.1925 tarihinde, Kömürsu ve Sofular ormanlarında ihale yoluyla alan şirket hammadde kaynağını genişleterek çalışmalarını devam ettirdi. <sup>311</sup>

Bozüyük Kereste Fabrikası hakkında 23 Mayıs 1926 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi şu bilgileri vermektedir: Bozüyük Kereste Fabrikası'nda geceli gündüzlü faaliyeti sırasında 320 kişi, orman içindeki fabrika ve civarda 160 kişi, ormanda tomruk kesimi ve nakliyede 1000 kişi, havai hat ve dekovil hattında 120 kişi olmak üzere daimî ve geçici işçilerle birlikte toplam 1600 kişi istihdam edildi. Bozüyük Kereste Fabrikası'ndaki buhar makinesi vasıtasıyla ihtiyaç fazlası elektrik Bozüyük sokaklarını aydınlattı. Elektrik merkezi, fabrikadan başka tüm Bozüyük sokaklarını, resmi binaları ve kurumları, okulları, istasyonu aydınlatmakta ve elektrik ücretsiz verilmekteydi. Geceleyn Bozüyük, elektrik sayesinde bir Avrupa şehri manzarasına sahip idi. <sup>312</sup>

Mustafa Kemal Paşa, 7 Mayıs 1926'da Konya'dan başlayarak bir Güney Anadolu gezisine çıktı. Bu gezi sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın Bozüyük Kereste Fabrikası'nı ziyaret edeceğini 17 Mayıs günü telgrafla haber alan Çolak İbrahim Bey, 18 Mayıs akşamı Ankara'dan Bozüyük'e geldi. Çolak İbrahim Bey ile Bozok Mebusu Salih, Sinop Mebusu Recep Zühtü, Canik Mebusu Talat ve fotoğrafçı Ferit İbrahim Bey de Bozüyük'e geldi. <sup>313</sup>

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs günü gelmesi beklenirken Konya ziyaretinin uzaması sebebi ile 20 Mayıs günü saat 9.45'te Bozüyük İstasyonu'na geldi. <sup>314</sup> Mustafa Kemal Paşa, ilk önce Bozüyük Kereste Fabrikası'nı ziyaret etti. Bu

<sup>309</sup> *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Mayıs 1926, s. 4.

<sup>310</sup> Kurulay Yılmaz, *Geçmişten Günümüze Bozüyük*, 1.Baskı, Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Bozüyük, 2004, s.99.

<sup>311</sup> *BCA*, 30-18-1-1/16-78-20.

<sup>312</sup> *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Mayıs 1926, s. 4.

<sup>313</sup> Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 1975, s. 74. Yılmaz, *a.g.e.*, s. 92. <https://www.trtizle.com/belgesel/tarihin-ruhu/tarihin-ruhu-or-ataturkun-bozuyuk-ziyareti-or-76-bolum-4416647> , (Erişim tarihi: 25.04.2022.)

<sup>314</sup> Yılmaz, *a.g.e.*, s. 92. Önder, *a.g.e.*, s. 74.

ziyaret fotoğrafçı ve sinemacı Ferit İbrahim Bey tarafından 46 dakikalık kayda alındı.<sup>315</sup>

20 Mayıs 1926 tarihinde, Bozüyük Kereste Fabrikası'nın açılış törenine Mustafa Kemal Paşa'da katıldı.<sup>316</sup> Mustafa Kemal Paşa, Bozüyük halkı tarafından coşkuyla karşılandı. Bu coşkuyla kayıtsız kalamayan Mustafa Kemal Paşa, açılış konuşmasında Çolak İbrahim Bey hakkında şu önemli değerlendirmeleri yaptı:

*“Efendiler! İbrahim Bey arkadaşımızın geçmişteki hayatının ne kadar vatansever ve kahramanca olduğunu bilmeyen yoktur. Millî savaşımızın başlangıcında da ortak maksadın elde edilmesi için; çok eksik vasıtalarla, çok elverişsiz şartlar içinde benimle beraber çırpındığını ve fakat başarılı olduğunu iftihar duyarak anmak isterim.”*

Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, memleket ve millet için faydalı bir teşebbüs olan Bozüyük Kereste Fabrikası'nın açılmasında öncü olduğu için Çolak İbrahim Bey'i tebrik etti. Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasının ardından Çolak İbrahim Bey de şu sözlerle Mustafa Kemal Paşa'ya teşekkür etti:

*“Hakkımda gösterilmiş bulunan bu sevgi ve övgülere karşı arz-ı şükran eylerim. Bu kurum, Zat-ı devletleri başta olmak üzere Cumhuriyet Hükümetimizin ve en kuvvetli müessesemiz olan İş Bankası'nın büyük yardımlarıyla meydana gelmiştir. Bunu siz bizzat vücuda getirmiş gibi gurur duyabilirsiniz. Gösterilmiş bulunan yardımlara karşı şükranlarımı tekrar ederim.”<sup>317</sup>*

Çolak İbrahim Bey, İnegöl ilçesi sınırları içerisinde bulunan Karaburun ve Ortaburun ormanlarının 25 yıl süreliğine işletilmesi konusunda sözleşmeyi 19

<sup>315</sup> <https://www.trtizle.com/belgesel/tbarihin-ruhu/tarih-in-ruhu-or-ataturkun-bozuyuk-ziyareti-or-76-bolum-4416647> , (Erişim tarihi: 25.04.2022.).

<sup>316</sup> **Hâkimiyet-i Milliye**, 22 Mayıs 1926. s. 1 Atatürk 27 Ocak'ta İzmir'e gitti. Kısa bir sürede 17 Şubat'ta da Birinci İktisat Kongresi toplandı. Kongredeki konuşmalar Türkiye'nin 1930'lara kadar olan Ekonomik Siyasetinde belirleyici oldu. Kalkınma için ihracat bağımlılığından kurtulmak, yerli üretimi artırmak bunun için alt yapıda üretim için eğitime pek çok konuda adımlar atmak gerekiyordu. Hükümet kapitülasyonların kaldırılmasında kararlıydı. Yabancı sermayeye kapılar kapanmıyordu. Ancak ayrıcalıklar iptal edilecekti. Bu durumda yapılacak tüm işler için ülke içinde bir sermayedar sınıfının yaratılması ve harekete geçirilmesi gerekiyordu. Devlet girişimcileri destekleyecek vergi arazi, vb. konularda kolaylık sağlayacaktır. Savaşın ve o sıralarda karar verilen Türk- Yunan Nüfus Mübadelesinin üretken yerli gayrimüslim nüfusta büyük bir düşüşe yol açtığı kesindi. Dolayısıyla yaratılacak olan milli burjuvazide Müslüman Türk unsur merkezde olacaktı. Bozüyük'teki fabrika işte birebir bu anlayışın bir ürünüdür. Bk. <https://www.trtizle.com/belgesel/tarih-in-ruhu/tarih-in-ruhu-or-ataturkun-bozuyuk-ziyareti-or-76-bolum-4416647> , (Erişim tarihi: 25.04.2022.).

<sup>317</sup> **Hâkimiyet-i Milliye**, 23 Mayıs 1926, s. 4.

Temmuz 1928 tarihinde imzaladı.<sup>318</sup> Bu sözleşme ile üretimde arttı. Ancak 1929 krizi bütün dengeleri değiştirdi. Dünyada yaşanmış olan en büyük ekonomik kriz 1929 kriziydi.<sup>319</sup> Bu ekonomik krizden Bozüyük Kereste Fabrikası da etkilendi. Neticede Çolak İbrahim Bey, 1930 yılı temmuz ayında şirketi feshederek ortaklarından ayrıldı.

30 Eylül 1931 tarihli noter belgesine göre, ormanın Bürmece kısmı müstakillen ve tamamen Çolak İbrahim Bey'e verildi; Yırce kısmı da Numan, Emin, İslam, Halit ve ortaklarına bırakıldı.<sup>320</sup> Ekonomik krizin etkileri sürerken Bozüyük Kereste Fabrikası'nda 27 Aralık 1932 günü yangın çıktı. Yangın sırasında Bozüyük Kereste Fabrikası'nın makine dairesi kâmilen yandı, zarar miktarı 250 bin liradan fazlaydı.<sup>321</sup> Maddi açıdan zor zamanlar geçiren Bozüyük Kereste Fabrikası, kendini toplamak için elinden gelen her şeyi yaptı. Ancak 1937'de fabrikayı etkileyecek diğer bir konu olan, ormanların devletleştirilmesi gündeme geldi.

Nitekim 1937 yılı 3116 sayılı Kanun ile "başta orman tanımı ve orman kadastro olmak üzere, muhafaza ormanları ve ormanların korunması, ağaçlandırma, tüm ormanlar üzerine kamu denetimi, orman yangınlarının söndürülmesi konusunda yeni mükellefiyetler gibi birçok alanda yenilikler söz konusudur."<sup>322</sup> Artık ormanların işletilmesi devlet eliyle gerçekleşecekti. Nitekim Sofular-Kömürsu ve Ortaburun-Karaburun işletme sözleşmeleri bitince, işletme hakkı devlete geçti. Nitekim Çolak İbrahim Bey'in 1943 tarihinde işleyebileceği tek orman Bürmece ormanları olacaktı.

Bozüyük Kereste Fabrikası, birçok kişiye iş imkânı sağladı. Nitekim Bozüyük Kereste Fabrikası'nda çalışan Bedri Yaz, bu konuda şu bilgileri vermektedir: "*Fabrikanın paydos düdüğü köşkten öttürülürdü. 12 olduğunda paydos olurdu. O zaman sigorta yoktu, herkes yemeğini sefer tasında götürürdü. Takdire şayandır ki Türkiye'de tek büyük kereste fabrikası, hatta istasyonda keresteleri*

<sup>318</sup> BCA, 30-18-1-1/25-49-11.

<sup>319</sup> Cantürk Gümüş, **Türk Orman Devrimi**, Türkiye Ormanlılar Derneği, Ankara, 2018, s. 94.

<sup>320</sup> Belgenin aslı için Bk. Ek: 25.

<sup>321</sup> **Cumhuriyet**, 27 Aralık 1932, s. 1.

<sup>322</sup> Gümüş, **a.g.e.**, s. 116.

*döşemek için hat döşenmişti fabrikaya. Allah razı olsun çok kişiye ekmek verdiler.*"<sup>323</sup>

Bozüyük ilçesine 22 kilometre, Muratdere köyüne 10 km uzaklıkta Güllüalan Tepesi'nde 1930 tarihinde, Çolak İbrahim Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa için çamlar arasında iki katlı güzel bir köşk yaptırıldı. Mustafa Kemal Paşa için yapılmasından dolayı köşk, "*Atatürk Köşkü*" olarak adlandırıldı. İlk hali ahşap olan köşk Bulgar mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Köşk, orman dokusu içerisinde güzel bir sivil mimari örneği sergilemektedir.<sup>324</sup>

Mustafa Kemal Paşa, 10 Haziran 1930'da Bozüyük'ü ikinci kez ziyaret etti. Bu ziyaret hakkında 11 Haziran 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi şu bilgileri vermektedir: İnönü istasyonunda Çolak İbrahim Bey tarafından karşılandı. Çolak İbrahim Bey'in davetine icabetle mahiyetiyle beraber kereste fabrikasına teşrif ettiler. Çolak İbrahim Bey'in tepedeki köşkünde bir müddet istirahatle kahvaltı ettikten sonra Güllüalan Tepesi'ne gittiler. Bu mevkide kereste fabrikası vardı. Gazi hazretlerinin teşrifleri, fabrika düdüğü ile selamlandı. Güllüalan Tepesi'ne Çolak İbrahim Bey tarafından gazi hazretleri için yaptırılan köşkte öğle yemeği köşkün alt salonunda yenildi. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, köşkü beğendiğini dile getirdi.<sup>325</sup>

Çolak İbrahim Bey tarafından 1930'da ailesi için, konut olarak Bozüyük'ün İstanbul istikameti girişinde solda bir tepenin üzerine bir köşk yaptırıldı. Yapımında Macar ve Bulgar ustaların çalıştığı köşk, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılmış ilk sivil mimari yapılardan biridir.<sup>326</sup> Zamanla "*İbrahim Çolak Köşkü*"<sup>327</sup> olarak adlandırılan bu yapı Çolak İbrahim Bey'in ve ailesinin ikametgâhı oldu.

<sup>323</sup> Bozüyük Hafızasından Anılar- Şehir Müzesi Sözlü Tarih Çalışması-2016, **Anlatan: Bedri Yaz, D.1936, Matbaacı / 35 Yıllık Muhtar.**

<sup>324</sup> *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1930, s. 2. Gümüş, **a.g.e.**, s. 133. <http://www.bozuyuk.gov.tr/tarihi-mekanlar>, (Erişim tarihi: 26.04.2022.). Atatürk Köşkü, günümüzde ziyaretçilerin gezip görebileceği önemli tarihi mekânlardandır. Bk. Ek: 24.

<sup>325</sup> *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1930, s. 2.

<sup>326</sup> <https://www.bozuyuksehirmuzesi.com/muze-hakkinda.php>, (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<sup>327</sup> "Köşk, Albay İbrahim Çolak'ın oğlu Ertuğrul Çolak tarafından 2002 yılında 33 dönüm arazi ile Bozüyük Belediyesi'ne hibe olarak bağışlanmıştır. Çolak ailesinin 1960 yıllarında İstanbul'a taşınması ile yalnızlığına terk edilmiş olan yapı uzun yıllar atıl ve harabe durumda kalmıştır.2013-2014 yılları arasında Albay İbrahim Çolak köşkü Restorasyon ve Çevre düzenleme çalışmaları, Bozüyük Belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Tarihi köşk, özellikle iç duvar bezemeleri açısından sanat tarihine ışık tutacak niteliktedir. Restorasyon çalışmaları ile korunma altına alınmaları sağlanmıştır. Orijinaline uygun restore edilen tarihi yapı bu sayede sahip olduğu mimari değerleri geleceğe taşıma imkânı kazanmıştır." Bk. <https://www.bozuyuksehirmuzesi.com/muze-hakkinda.php>,

Orman ürünlerinde yaşanan sorunların çözümü için orman işletmekte olan 40 fabrika mümessili 11 Temmuz 1938 günü saat 17.00'da Ziraat vekâletinde bir toplantı yaptı. Toplantının amacı; kereste ve diğer orman hasılatı imalatını bugünün imkânları içinde planlaştırmak, millî piyasa ihtiyaçlarını fabrikalara vazife vermek sureti ile temin etmek, bir taraftan da fiyatları mümkün olan asgarî tutara indirmek. Konunun müzakeresi için üç komite teşkil edilmesinin ardından, gerçekleşen toplantıya Çolak İbrahim Bey de katıldı.<sup>328</sup> Toplantının sonunda ihtiyaç olan orman ürünleri tespit edilerek çalışmalara başlandı.

### 3.3. Çolak İbrahim Bey ve Alpullu Şeker Fabrikası

Cumhuriyet'in ilanının akabinde başlayan ekonomik seferberlikte şeker sanayinin gelişmesi, öncelik verilen konuların başında geldi. Nitekim yerli sanayiye geniş teşviklerle geliştirilmek amacıyla, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de ilk Türk İktisat Kongresi düzenlendi. Bu kongrede, anlaşıldı ki sanayileşmenin önündeki en önemli engellerden birisi, kurulacak fabrikalara maddi kaynak sağlayacak finans kuruluşları ve yeterli sermayenin olmamasıydı. Bu nedenle, İzmir İktisat Kongresi'nde temelleri atılan ilk ulusal banka olan Türkiye İş Bankası, 26 Ağustos 1924 tarihinde Mustafa Kemal Paşa tarafından kuruldu. Akabinde Teşvik-i Sanayi Kanunu'nda düzenlemeler yapıldı.<sup>329</sup>

Bakanlar Kurulu tarafından 25 Ocak 1925 tarihinde, "601 Sayılı Şeker Fabrikalarının Tesisinin Teşvikine Dair Kanun" teklifi hazırlanarak TBMM'ne sunuldu.<sup>330</sup> Bu 601 sayılı "kanunda şeker fabrikası kuracaklara büyük oranda vergi indirimleri ve muafiyetler sağlanarak şeker sanayinin kuruluşu teşvik edildi."<sup>331</sup>

---

(Erişim tarihi: 26.04.2022.). Albay İbrahim Çolak Köşkü günümüzde "Bozüyük Şehir Müzesi" olarak hizmet vermektedir. Bk. Ek: 24.

<sup>328</sup> **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1938, s. 3.

<sup>329</sup> Mehmet Karayaman, "Atatürk Döneminde Şeker Sanayi ve İzlenen Politikalar", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 82, Mart 2012, s. 56. Selahattin Önder- Necmettin Oğur, "Eskişehir Şeker Fabrikası", **Esogü Tarih Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Kasım 2019, s. 32. Ali Mülayim-Timur Kaprol, "İşçi Sınıfı İçin Modern Yaşamın Kodları: Alpullu Şeker Fabrikası", **Electronic Journal of Vocational Colleges**, Cilt: 6, Sayı: 1, Mayıs 2016, s. 26. Özlem Özdemir, "Kurumsal İletişim Açısından Türkiye İş Bankası'nın Kurumsal Reklamları: 1924-1928", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, Haziran 2018, s. 358.

<sup>330</sup> **BCA**, 30.18.1.1./12.72.9.

<sup>331</sup> Sedat Avcı, "Türk Şeker Sanayinin Kuruluş ve Gelişmesinde Devletin Etkisi", **Coğrafya Dergisi**, Cilt: 0, Sayı: 4, Yıl: 1996, s. 296.

1925 yılında Uşak Şeker Fabrikası'nın temeli atıldıktan sonra<sup>332</sup> Alpullu Şeker Fabrikası da İTŞFTAŞ 21 Haziran 1925 tarihinde çıkan bir kararname ile resmen kuruldu.<sup>333</sup> İTŞFTAŞ'IN Dâhili Nizamname'sinin kabulü hakkındaki 21 Haziran (1) 341 tarihli ve 2141 numaralı kararnameye ek olarak bir kararnamede çıkarıldı.<sup>334</sup> Şirketin kurulmasına öncülük edenler arasında Bilecik Milletvekili olarak Çolak İbrahim Bey de yer aldı. 22 Aralık 1925'te salı günü, temeli atılan Alpullu Şeker Fabrikası, 11 ay gibi kısa bir sürede tamamlandı.<sup>335</sup>

Alpullu Şeker Fabrikası, tecrübe deneyimleri sonucunda 16 Kasım 1926 tarihinde ilk şeker mahsulünü çıkardı. İlk şeker mahsulünün rengi sarımtırak ve kokusu az idi.<sup>336</sup> İlk mahsulden 9 gün sonra, açılış töreni için Edirne'den hareket eden mebus heyeti, saat 14.00'da otomobillerle Alpullu Şeker Fabrikası'na geldi. Yarım saat sonra ise İstanbul'dan hareket eden hususi trenle diğer davetlileri geldi. Akabinde 26 Kasım 1926 cuma günü Alpullu Şeker Fabrikası'nın açılış töreni büyük bir coşku ile gerçekleşti. Açılış töreninde, sırası ile Çatalca mebusu Şakir Bey, ticaret vekili Mustafa Rahmi Bey ve Edirne'den gelen Heyet-i Mebusa Reisi ve Millet Meclis Reis vekillerinden Hasan Bey de açılış konuşmalarını gerçekleştirdi. Bu konuşmalardan anlaşıldığı üzere Alpullu Şeker Fabrikası, Türk'ün sanayi ve iktisadi sahadaki teşebbüs ve faaliyetinin ilk büyük eseri idi.<sup>337</sup>

Alpullu Şeker Fabrikası'nın açılmasından sonra gözler Uşak Şeker Fabrikası'na çevrildi.<sup>338</sup> Çünkü Türk'ün sanayi sahada gerçekleştirdiği bu muazzam eser medeniyet yolundaki Trakya'mızın canlı bir ifadesi idi.<sup>339</sup> Nitekim Teşvik-i Sanayi Kanununun 12. Maddesi gereğince, devlet; özel idareye ve belediyelere ait kurumlara lazım olan, memleketin içerisinde yeterli miktarda imal edilebilen

<sup>332</sup> Tuğba Gücenmez, Türkiye'de 1920-1960 Döneminde Şeker Sanayii'nde İşgücü Sorunu, **Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, Ankara, 2018, s. 20.

<sup>333</sup> **BCA**, 30-18-1-1/14-40-13.

<sup>334</sup> **BCA**, 30-18-1-1/ 14-41-5.

<sup>335</sup> Mülâyim, **a.g.m.**, s. 27. Hüsnu Tekeşin, Alpullu Şeker Fabrikası Tarihi, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2012, s. 32.

<sup>336</sup> **İkdam**, "Türk Şekeri", 19 Kasım 1926. **Vakit**, "İlk Şeker", 18 Kasım 1926.

<sup>337</sup> **Hâkimiyet-i Milliye**, "Alpullu Şeker Fabrikası Küşad Olundu", 28 Kasım 1926, s. 1. **İkdam**, "Alpullu Şeker Fabrikası Resmi Küşadı", 27 Kasım 1926, s. 1. **Cumhuriyet**, "Şeker Fabrikasının Küşad-ı İntiba'ları", 28 Kasım 1926, s. 1-2.

<sup>338</sup> **Vakit**, "İktisad Siyasetimizin İkinci Mevki Semeresi", 27 Kasım 1926, s. 1.

<sup>339</sup> **İkdam**, "Türk Sanayi ve Fenni Sahadaki Kudreti", 28 Kasım 1926, s. 1.

ürünlerin ve mahsulatın hariçten getirilecek maddelere tercih ederek ve zikredilen kurumların ihtiyacının dışarıdan %10 pahalı dahi olsa yerli üretimi ile temini lazım gelmekte olduğundan şeker ihtiyaçlarının, Alpullu ve Uşak Şeker Fabrikaları üretiminde sağlamaya yönelik kararlar alındı.<sup>340</sup>

Uşak ve Alpullu Şeker Fabrikaları, ülkenin şeker gereksinimini 1930 tarihine kadar karşıladı.<sup>341</sup> Mustafa Kemal Paşa, 20.12.1930 günü Alpullu Şeker Fabrikası'nı ziyaret ederek fabrikanın başarısını bizzat tahlil etti.<sup>342</sup> 1930 tarihinden sonra ise Eskişehir Şeker Fabrikası ve Turhal Şeker Fabrikası kurularak şeker sanayinin temelleri atıldı.<sup>343</sup> Başlangıçta kurulan Alpullu Şeker Fabrikası, şeker sanayinin temelini oluşturan yapı taşı idi. Nitekim Bilecik Milletvekili Çolak İbrahim Bey, Alpullu Şeker Fabrikası'nın kurulmasına öncülük ederek Türk ekonomisinin gelişmesine katkı sağladı.

#### 3.4. Çolak İbrahim Bey'in Vefatı (24 Ocak 1944)

Çolak İbrahim Bey, 24 Şubat 1944 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Cenazesi, ertesi gün Teşvikiye Camii'nde kılınan öğle namazını müteakip askerî törenle Zincirlikuyu Asrî Mezarlığı'na defnedildi.<sup>344</sup> Gazi Mustafa Kemal'in yakın silah arkadaşı, Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası sahibi olmasından dolayı<sup>345</sup> naaşı, İstiklal Harbi komutanlarının naaşlarının Devlet Mezarlığı'na taşınmasını öngören "2549 Sayılı Devlet Mezarlığı Hakkında Kanun" gereği, 29 Kasım 1988'de Ankara Devlet Mezarlığına nakledildi.<sup>346</sup>

<sup>340</sup> BCA, 180-9-0-0 / 243-1215-7.

<sup>341</sup> Önder, a.g.m., s. 32.

<sup>342</sup> BCA, 30-10-0-0 / 2-9-40.

<sup>343</sup> Karayaman, a.g.m., s. 58.

<sup>344</sup> TBMM Albümü (1920-1991), s. 56. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halil-ibrahim-colak/>, (Erişim tarihi: 25.04.2022.). Şahin, a.g.m., s. 107.

<sup>345</sup> <https://www.bozuyuksehirmuzesi.com/albay-ibrahim-colak-kosku.php>, (Erişim tarihi: 25.04.2022.).

<sup>346</sup> Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, s. 141.

## SONUÇ

Çolak İbrahim Bey, 1881 ile 1944 tarihleri içerisinde hem Osmanlı Devleti'nin yıkılışına hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuna şahitlik etti. Bu şahitlik durumu Çolak İbrahim Bey'in birçok önemli olayda yer alması ile gerçekleşti. Her bir olay özelde Çolak İbrahim Bey'in hayatını genelde ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerini şekillendirdi.

Çolak İbrahim Bey'in İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üyesi olarak icra ettiği faaliyetler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Manastır Fedai Şubesi'nde görev yaptığı süreçte gerçekleşti. En önemli faaliyeti, Manastır Polis Müfettişi Sami Bey'e 7 Haziran 1908'de düzenlediği suikast olayı idi. Başarılı olan bu suikast olayı 1908 İhtilali'ni hızlandıran faaliyetlerin başlangıcını teşkil etti. Bu suikast sonrası fedailer, birden fazla suikast gerçekleştirerek 2. Meşrutiyet'in ilanını hızlandırdılar. Aynı zamanda suikast sırasında Çolak İbrahim Bey, beklenmeyen bir kurşun sebebiyle sağ elinden yaralandı. Zaman içerisinde tedavi edilemeyen ve çolak kalan eli sebebiyle "Çolak İbrahim" adıyla anıldı. Nitekim Çolak İbrahim Bey, soyadı kanunu ile "Çolak" kelimesini soyadı olarak kabul etti.

Çolak İbrahim Bey'in Teşkilat-ı Mahsusa'nın üyesi olarak icra ettiği faaliyetler Teşkilat-ı Mahsusa'nın Makedonya ve Trakya Türk Çeteleri Müfettişi Umumisi görevinde iken gerçekleşti. Bu görevde iken amacı Teşkilat-ı Mahsusa için istihbarat toplamak, Makedonya ve Trakya Türk çetelerinin müsademelerini koordine ederek faaliyetlerini sürdürmek idi. Neticede Teşkilat-ı Mahsusa'daki başarısından dolayı Çolak İbrahim Bey, Harp Madalyası ile ödüllendirildi. Çolak İbrahim Bey, Karakol Cemiyeti'nin üyesi olup en önemli faaliyeti Yahya Kaptan ile Bekirağa Bölüğünde tutuklu bulunan Halil Paşa ve Küçük Talat Paşa'nın kaçmasına yardım etmesi idi.

Ali Fuat Paşa'nın isteği üzerine Çolak İbrahim Bey, 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nin Kumandanlığına getirildi. Çerkes Ethem'in 1. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi ile karıştırılmaması için Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine, "2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi" ismi verildi. 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı olarak Çolak İbrahim Bey'in Millî Mücadele'ye olan katkısı genel anlamda iç isyanların

bastırılmasını sağlayarak isyanların Ankara'ya ulaşmasını engellemesi idi. İç isyanların Ankara'ya ulaşması Millî Mücadele'nin sonlanması anlamına gelmekte idi. Bu sebeple Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi ile yapmış olduğu faaliyetler önemlidir. Ayrıca 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı olarak Çolak İbrahim Bey, Düzce ve Yozgat bölgelerinde, bölge halkı ile isyancılara karşı mücadele etti. Nitekim Mudurnu'lu Kuva-yı Milliye gönüllüleri, 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi'nin temelini oluşturdu. Ayrıca Çolak İbrahim Bey, Millî Mücadele döneminde Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ne üye oldu.

Düzenli ordunun oluşturulması aşamasında 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi, "3. Süvari Tümeni" adı altında mücadeleye devam etti. 3. Süvari Tümeni ile Çolak İbrahim Bey, sırası ile II. İnönü Muharebesi, Kütahya Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi, Sakarya Zaferi'nden sonra yapılan takip harekâtı ve Büyük Taarruz'a katıldı. Her bir mücadelede önemli başarılar kazandı. Nitekim Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra, 12 Eylül 1921'de Yarbay rütbesini aldı. Ayrıca cephelerdeki başarılarından dolayı TBMM tarafından bilfiil cephede ateş hattında hizmet edenlere verilen Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi. 17 Aralık 1922'de tümenin lağvedilmesi üzerine 6. dereceden malulen emekliye ayrıldı.

Çolak İbrahim Bey, 397 oy alarak 11 Ağustos 1923'te Ertuğrul Milletvekili olarak meclise girdi. Akabinde 1927, 1931, 1935 tarihlerinde yapılan seçimle Bilecik Milletvekili olarak III, IV, V. Dönem meclislerinde görev yaptı. Çolak İbrahim Bey, siyasi olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna destek verip meclisteki çalışmalarını bu destek doğrultusunda devam ettirdi.

Çolak İbrahim Bey'in, ekonomik olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne katkıları ise Bozüyük Hususi Orman Şirketi'ni kurması ve Alpullu Şeker Fabrikası'nın kurucuları arasında yer alması idi. Bozüyük Hususi Orman Şirketi, yerli girişimcilerin desteklenmesi ve yerli üretimin artması amacıyla kurulan yatırımlardan birisidir. Nitekim Bozüyük Hususi Orman Şirketi'ni kuran Çolak İbrahim Bey, Cumhuriyet'in ilk döneminde girişimciliğe teşvik edilen Millî Mücadele komutanlarından. Askeri ve siyasi olarak birden fazla başarılarla imza atan Çolak İbrahim Bey, 24 Şubat 1944

günü İstanbul'da vefat etti. Önce İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığı'na gömüldü. Akabinde kabri 1988 tarihinde Ankara'da bulunan Devlet Mezarlığı'na nakledildi.



## KAYNAKÇA

### ARŞİV BELGELERİ

#### 1. Devlet Arşivleri Başkanlığı

##### 1.1. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

**Bâbîâli Evrak Odası: (BEO)** 4601-345068.

**Dâhiliye Nezareti Asayiş Şubesi: (DH. EUM. AYŞ.)** 39-37.

**Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi: (DH. ŞFR.)** 102-246.

**Teftişat-ı Rumeli Evrakı Manastır Evrakı: (TFR.I. MN.)** 160-15960.

##### 1.2. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

30-18-1-1 /16-78-20.

30-18-1-1 /25-49-11.

30.18.1.1 /12.72.9.

30-18-1-1 /14-40-13.

30-18-1-1 / 14-41-5.

180-9-0-0 / 243-1215-7.

30-18-1-1 /1-5-10.

30-18-1-1 / 24-33-19.

30-18-1-1 /13-23-1.

30-10-0-0/ 45-286-7.

**2. MSB KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi,** 27 Nolu Künye Defteri.

**3. MSB KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi,** 18 Nolu Numara Defteri.

**4. Milli Savunma Bakanlığı,** İbrahim Çolak Şahsi Dosyası.

#### 5. Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

**ATBD,** Eylül: 1991, Yıl: 40, Sayı: 91, Belge No: 2272.

**ATBD,** Eylül: 1991, Yıl: 40, Sayı: 91, Belge No: 2266.

**ATBD,** Haziran: 2011, Yıl: 60, Sayı: 127, Belge Nu.37.

**ATBD,** Eylül: 1991, Yıl: 40, Sayı: 91, Belge No: 2271.

**ATBD,** Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2316.

**ATBD,** Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 40.

- ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 41.
- ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2322.
- ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 41-1.
- ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 42, 42-1.
- ATBD**, Ocak: 2021, Yıl: 70, Sayı: 149, Belge No. 44.
- ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2325.
- ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2337.
- ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2341.
- ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2345.
- ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2352.
- ATBD**, Kasım: 1991, Yıl: 40, Sayı: 92, Belge No: 2359.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2478.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2489.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2492.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2500.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2528.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2517.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2520.
- ATBD**, Ocak 1993, Yıl: 42, Sayı: 95, Belge No: 2525.
- ATBD**, Eylül 1993, Yıl: 42, Sayı: 96, Belge No: 2541.
- ATBD**, Eylül 1993, Yıl: 42, Sayı: 96, Belge No: 2554.
- ATBD**, Ocak 1994, Yıl: 43, Sayı: 97, Belge No: 2591.
- ATBD**, Temmuz 2015, Yıl: 64, Sayı: 136, Belge No. 81 (1).
- ATBD**, Temmuz 2015, Yıl: 64, Sayı: 136, Belge No. 87.
- ATBD**, Haziran 1994, Yıl:43, Sayı: 98, Belge No: 2632.

**ATBD**, Haziran 1994, Yıl: 43, Sayı: 98, Belge No: 2652.

**ATBD**, Haziran 1994, Yıl: 43, Sayı: 98, Belge No: 2658.

**ATBD**, Aralık 2007, Yıl: 56, Sayı: 121, s. 97.

**ATBD**, Aralık 2007, Yıl: 56, Sayı: 121, s. 97.

**ATBD**, Aralık 2007, Yıl: 56, Sayı: 121, s. 98.

**ATBD**, Haziran 1994, Yıl: 43, Sayı: 98, Belge No: 2675.

**Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi**, Albay İbrahim Çolak Odası.

**HTVD**, Yıl: 17, Mart 1968, Sayı: 63, Vesika No: 1422.

**HTVD**, Yıl: 17, Mart 1968, Sayı: 63, Vesika No: 1435.

**HTVD**, Yıl: 17, Mart 1968, Sayı: 63, Vesika No: 1433.

**HTVD**, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1453.

**HTVD**, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1444.

**HTVD**, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1445.

**HTVD**, Yıl: 17, Haziran 1968, Sayı: 64, Vesika No: 1454.

**HTBD**, Yıl: 24, Sayı: 72, Vesika No: 1563.

**HTBD**, Yıl: 24, Sayı: 73, Vesika No: 1585.

**HTBD**, Yıl: 25, Sayı: 74, Vesika No: 1597.

**HTBD**, yıl: 24, Sayı: 72, Vesika No: 1564.

**TBMM Arşivi**, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihali; 3.4.5.

Dönem Bilecik Mebusu İbrahim Çolak Tercümeihal Dosyaları.

### **GAZETELER**

**Cumhuriyet**, 27 Aralık 1932.

**Cumhuriyet**, 11 Haziran 1930.

**Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1938.

**Cumhuriyet**, “Şeker Fabrikasının Küşad-ı İntiba’ları”, 28 Kasım 1926.

**Hâkimiyet-i Milliye**, “Asilere Karşı”, 14 Haziran 1920.

**Hâkimiyet-i Milliye**, “İdam”, 16 Haziran 1921.

**Hâkimiyet-i Milliye**, “Alpullu Şeker Fabrikası Küşad Olundu”, 28 Kasım 1926.

**Hâkimiyet-i Milliye**, 23 Mayıs 1926.

**Hâkimiyet-i Milliye**, 22 Mayıs 1926.

**İkdam**, “Türk Şekeri”, 19 Kasım 1926.

**İkdam**, “Alpullu Şeker Fabrikası Resmi Küşadı”, 27 Kasım 1926.

**İkdam**, “Türk Sanayi ve Fenni Sahadaki Kudreti”, 28 Kasım 1926.

**Vakit**, “İlk Şeker”, 18 Kasım 1926.

**Vakit**, “İktisad Siyasetimizin İkinci Mevki Semeresi”, 27 Kasım 1926.

### KİTAPLAR

AKANDERE, Osman – Hasan Ali Polat, **Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Millî Mücadele Karşıtı Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2011.

ARTUÇ, İbrahim (1986). **Büyük Taarruz Başkomutan Meydan Muharebesi**, Birinci Baskı, Kastaş A.Ş Yayınları, İstanbul, Mayıs 1986.

AVCI, Cemal, **III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2000.

APAK, Rahmi, **Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

APAK, Rahmi, **İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk (1919-1927)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz.

AKKILIÇ, Yılmaz, **Kurtuluş Savaşı'nda Bursa**, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Birinci Kitap, Bursa, 2008.

ATEŞ, Toktamış, **Türk Devrim Tarihi**, Kardeş Matbaası, Ankara, 1967.

AKŞİN, Sina, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987.

Arif Cemil, **1. Dünya Savaşı'nda Teşkilatı Mahsusa**, Birinci Baskı, Arba Yayınları, İstanbul, Kasım 1997.

AKSU, Şener, **Bireyin Tarihteki Rolü Açısından Yahya Kaptan**, Birinci Baskı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, Mart 2007.

AKAL, Emel, **Milli Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal İttihat Terakki ve Bolşevizm**, Birinci Basım, Türkiye Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı Yayını, Mayıs 2002.

BARDAKÇI, Cemal, **Anadolu İsyancıları**, Koşkun Basımevi, İstanbul, 1940.

BALCIOĞLU, Talia, **Adapazarı Tarihi ve Coğrafyası**, Işıl Matbaası, İstanbul, 1952.

BAL, Mehmet Akif, **Milli Mücadele Döneminde Bekirağa ve Malta Anıları (1919-1921)**, Özgü Yayınları, Mayıs 2003.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, 2. Baskı, Cilt: 1, Kısım: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1963.

BLEDA, Mithat Şükrü, **İmparatorluğun Çöküşü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Gidiş**, Cilt: 1, Baha Matbaası, İstanbul, 1965.

**Bahaddin Şakir Bey'in Bıraktığı Vesikalara Göre İttihat ve Terakki**, 1. Baskı, Alternatif Yayınları, Ankara, Şubat 2004, Hazırlayan: Erdal Aydoğan- İsmail Eyyüpoğlu.

BELEN, Fahri, **Büyük Türk Zaferi: Afyon'dan İzmir'e: İstiklal Harbi Hatıraları, Tenkitler, Tahliller**, Doğu Ltd. Şirket Matbaası, Ankara, 1962.

BALCIOĞLU, Mustafa, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete**, 1. Baskı, NOBEL Yayınları, Ankara, Mayıs 2001.

BALCIOĞLU, Mustafa, **Belgelerle Milli Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu**, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 1991.

CEBESOY, Ali Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları**, Temel Yayınları, İstanbul, 2000.

ÇOLAK, İbrahim, **Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım**, Emre Yayınları, İstanbul, Eylül 1996.

ÇALIŞLAR, İzzettin, **Sakarya'dan İzmir'e kadar 1. Kolordu**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, Yayına Hazırlayan: Zekeriya Türkmen- Alev Keskin.

**Çerkez Ethem'in Ele Geçen Hatıratları**, 1. Baskı, Dorlion Yayınları, Mart 2020, Derleyen ve Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Şirin Gürkan.

ÇAKAN, Işıl, **Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Haziran 1999.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi (1931-1935)**, Cilt. II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.

ÇAM, Yusuf, **Milli Mücadelede İzmit Sancağı**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayını, Kocaeli, 2014.

DİNAMO, Hasan İzzettin, **Kutsal İsyân**, Cilt: 4, Tekin Yayınevi, Mayıs 1986.

DURU, Kazım Nami, **Hatıralar -İttihat ve Terakki / Cumhuriyet Devri / Makedonya**, 1. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara, 2017.

DEMİREL, Ahmet, **Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset**, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

ESENGİN, Kenan, **Milli Mücadelede Ayaklanmalar**, 3. Baskı, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998.

ELDEM, Edhem, **Osmanlı Bankası Tarihi**, Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, Aralık 1999.

**Enver Paşa'nın Anıları (1881-1908)**, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, Yayına Hazırlayan: Halil Erdoğan Cengiz.

ERTÜRK, Hüsamettin, **İki Devrin Perde Arkası**, Birinci Basım, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996, Hatıratı Kaleme Alan: Samih Nafiz Tansu.

ERHAN, Kılıç –Cantürk Gümüş, **Bozüyük Ormancılık Tarihi**, Ogemvak Yayınları, 2020.

ENER, Suat, **Türk İstiklal Harbinin Ana Hatları**, Harp Okulu Basımevi, 1938.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi (1935-1937)**, Cilt: II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.

GÜMÜŞ, Cantürk, **Türk Orman Devrimi**, Türkiye Ormancılar Derneği, Ankara, 2018.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1993.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **Büyük Taarruz**, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992.

GÜNEŞ, Gönül, “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 85, Mart 2013.

GÜRALP, Şerif, **İstiklal Savaşı'nın İçyüzü**, Polatlı Belediyesi Yayını, Ankara, 2007.

HOŞGÖR, Gül Buse, **Türk Kurtuluş Savaşı İçinde Gediz Taarruzu (24 Ekim 1920- 6 Ocak 1921)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2021.

**Hüsrev Gerede'nin Anıları**, 4. Basım, Literatür Yayıncılık, Mart 2003, Yayına Hazırlayan: Sami Önal.

**Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Hatıratı**, Birinci Baskı, Panama Yayıncılık, Şubat 2017.

HİÇYILMAZ, Ergun, **Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1996.

İRTEM, Süleyman Kani, **Yıldız ve Jön Türkler (İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Gizli Tarihi)**, Temel Yayınları, İstanbul, 1999, Yayına Hazırlayan: Osman Selim Kocahanoğlu.

İDİKUT, İhsan **İdeal Komutanlarımızdan 4. Fırka Kumandanı Miralay Şehit Nazım Bey**, İstanbul Şirketi Mürettibiye Basımevi, 1952.

**İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları**, 1. Baskı, Arma Yayınları, İstanbul, 1998, Yayına Hazırlayan: Metin Martı.

İNCEDAYI, Cevdet Kerim, **İstiklal Harbi (Garp Cephesi)**, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 2007.

KONRAPA, M. Zekai, **Bolu Tarihi**, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu, 1964.

**Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor**, Sel Yayınları, İstanbul, 20 Nisan 1955.

KARABEKİR, Kazım, **İttihat ve Terakki Cemiyeti (1896-1909)**, TÜRDAV Ofset Tesisleri, İstanbul, 1982.

KURAN, Ahmet Bedevi, **İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler**, Tan Matbaası, İstanbul, 1945.

KILIÇ, Erhan -Cantürk Gümüş, **Bozüyük Ormancılık Tarihi**, Ogemvak Yayınları, 2020.

KUTAY, Cemal, **Çerkez Ethem Dosyası**, Cilt: 1, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973.

LÜLE, Zeynel, **Mustafa Kemal'in Can Yoldaşı Ali Çavuş**, 1. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, Kasım 2008.

Mustafa Ragıp, **İttihat ve Terakki'nin Son Günleri**, Birinci Basım, Bengi Yayınlar, Kasım 2007, Hazırlayan: İsmail Dervişoğlu.

Mehmet Arif, **Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)**, 2. Basım, Arba Araştırma Basım Yayını, İstanbul, 1992.

NADİ, Yunus, **Birinci Büyük Millet Meclisinin açılışı ve isyanlar**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

OKAY, Şenay Sezen- M. Vedat Okay, **Büyük Taarruz' da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri**, Yönetici Yayınları, İstanbul, 1983.

**30 Ağustos Zaferi**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1970.

ÖNDER, Mehmet, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Birinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975.

ÖZTÜRK, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi (1927-1931)**, Cilt: III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.

ÖZEL, Sabahattin, **Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele (1919-1922)**, Birinci Baskı, Türkiyat Matbaacılık, İstanbul, 1987.

ÖZEL, Sabahattin, **Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk**, 2. Basım, Derin Yayınları, İstanbul, 2009.

PETROSYAN, Yuriy Aşatoviç, **Sosyalist Açından Jöntürk Hareketi**, Birinci Basım, Yordam Kitap, Aralık 2015.

SARI, Hüseyin, **Milli Mücadele'de Bolu**, Kemal Matbaacılık, Bolu, 1995.

SOFUOĞLU, Adnan, **Milli Mücadele Döneminde Kocaeli**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.

SOFUOĞLU, Adnan, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)**, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1994.

SORGUN, Taylan, **Halil Paşa, İttihat ve Terakki'den Cumhuriyet'e Bitmeyen Savaş**, 2. Baskı, Kemer Yayınları, İstanbul.

SERTOĞLU, Murat, **Bulgar Sadık**, İtimat Kitabevi, İstanbul, 1966.

SOYSAL, İlhami, **Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler**, Birinci Baskı, Gür Yayınları, İstanbul, Aralık, 1985.

SARIKOYUNCU, Ali, **Milli Mücadele'de Söğüt ve Çevresi**, T.C. Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999.

SARIBAY, Selim, **İstiklal Savaşın da Mudurnu, Bolu, Düzce**, 2. Baskı, Mudurnulular Derneği Yayını, Mayıs 2016.

SÜSLÜ, Azmi- Mustafa Balcıoğlu, **Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

SARI, Hüseyin, **Milli Mücadele'de Bolu**, Kemal Matbaacılık, Bolu, 1995.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1995.

ŞİMŞEK, Nurettin, **Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi Süleyman Askeri Bey-Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, 1.Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara, 2018.

**TBMM Albümü (1920-1991)**, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara, 1994.

**Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, İkinci Baskı, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1989.

**Türk İstiklal Harbi**, Cilt: VI, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

**Türk İstiklal Harbi**, Cilt: II, Batı Cephesi, 3. Kısım, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.

TÜMERDEM, İ. Hakkı, **Türk İstiklal Savaşı- Yunan Cephesi**, 9. Basım, Yd. Sb. Okulu Matbaası, Ankara, 1944.

TOKAY, Gül, **Makedonya Sorunu- Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)**, Afa yayınları, İstanbul, Ocak 1996.

TEMEL, Mehmet, **İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu**, Birinci Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1998.

**TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Cilt:4 Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.

TAŞ, Necati Fahri, **Milli Mücadele Döneminde Yozgat**, Birinci Baskı Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

ÜNLÜ, Talha Burak, **İttihatçı Bir Fedai Mülazım Atıf Kamçıl**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2021.

ÜNAL, Muhittin, **Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları**, Birinci Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, Kasım 1994.

VARDAR, Galip, **İttihat ve Terakki İçinde Dönerler**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1960.

**Yüzbaşı Cemal'in Anıları**, Kebikeç Yayınları, Ankara, Mayıs 1996,  
Hazırlayan: Kudret Emiroğlu.

YETİK, Ümit, **Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)**, Nilüfer Belediyesi Yayını, Bursa, Nisan 2019.

YILMAZ, Kurulay, **Geçmişten Günümüze Bozüyük**, Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Bozüyük, 2004.

YÜCE, Rıfat, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, Türk Yolu Matbaası, İzmit, 1945.

YALKIN, M. Razi, **Bulgar Sadık-Yakın Tarihin En Esrarlı Çehresi**, Gün Basımevi, İstanbul, 1944, Anlatan: M. Sadık Poğda.

**Yüzbaşı Cemal'in Anıları**, Kebikeç Yayınları, Ankara, Mayıs 1996,  
Hazırlayan: Kudret Emiroğlu.

YILMAZ, Kurulay, **Geçmişten Günümüze Bozüyük**, 1.Baskı, Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Bozüyük, 2004,

YETİK, Ümit, **Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)**, Nilüfer Belediyesi Yayını, Bursa, Nisan 2019.

## MAKALELER

AKANDERE, Osman, “Milli Mücadele’de Çapanoğulları (Yozgat) İsyanının Bastırılmasında Çerkez Ethem ve Kuvayı Seyyarenin Rolü”, **I. Uluslararası Bozok Sempozyumu**, 05-07 Mayıs 2016, ss.201-218.

AVCI, Sedat, “Türk Şeker Sanayinin Kuruluş ve Gelişmesinde Devletin Etkisi”, **Coğrafya Dergisi**, Cilt: 0, Sayı: 4, Yıl: 1996, ss. 291-302.

ÇELİK, Kemal, “Milli Mücadele’de İç İsyandar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 40, Kasım 2007, ss. 569-613.

DEMİREL, Demokaan, “Milli Mücadele Döneminde İç İsyandar: Yozgat Örneği”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, Yıl: 2016, ss. 351-362.

GÖKTEPE, Cihat, “İstiklal Madalyası Alan Karşılıklar (İstiklal Madalyası Kayıt Defterine Göre)”, **Atatürk Dergisi**, Cilt:3, Sayı:4, Yıl:2003, ss. 91-98.

HANİOĞLU, M. Şükrü, “İttihat ve Terakki Cemiyeti”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:23, ss. 476-484.

HAYTOĞLU, Ercan, “Bekirağa Bölüğünden Malta’ya: Limni Sürgünleri”, **Route Educational and Social Science Journal**, Sayı:17, Ağustos 2017, ss. 98-115.

KOÇ, Nurgün, “Milli Mücadele’de Yozgat (Çapanoğulları) Ayaklanması ve Çerkez Ethem Güçleri Tarafından Bastırılması”, **I. Uluslararası Bozok Sempozyumu**, 05-07 Mayıs 2016, ss. 219-244.

KARAYAMAN, Mehmet, “Atatürk Döneminde Şeker Sanayi ve İzlenen Politikalar”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 28, Sayı:82, Mart- 2012, ss. 53-96.

MÜLAYİM, Ali –Timur Kaprol, “İşçi Sınıfı İçin Modern Yaşamın Kodları: Alpullu Şeker Fabrikası”, **Electronic Journal of Vocational Colleges**, Cilt:6, Sayı:1, Mayıs-2016, ss. 25-32.

ÖNDER, Selahattin – Necmettin Oğur, “Eskişehir Şeker Fabrikası”, **Esogü Tarih Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Kasım-2019, ss. 25-54.

ÖZKAYA, Yücel, “Kuva-yı Milliye”, **Atatürk Araştırma Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 24, Yıl: 1992, ss: 451-480.

ÖZDEMİR, Özlem, “Kurumsal İletişim Açısından Türkiye İş Bankası’nın Kurumsal Reklamları: 1924-1928”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, Haziran-2018, ss. 358- 378.

SÜRMEİ, Serpil, “Malta Sürgünlerinin Yurda Dönüşü”, **Atatürk Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 4, Yıl: 2003, ss. 63-89.

ŞAHİN, Güngör, “Fedai-i Zabitan’dan İş Adamlığına: Halil İbrahim Çolak”, **Bursa Defteri**, Sayı:30, Ekim 2007, ss: 99-109.

TUNÇKOL, Mehmet, “Mudurnu’nun Kurtarıcısı Çolak İbrahim Bey”, **Mudurnulular Derneği Bülteni**, Sayı: 4, Haziran 2009, ss. 64-73.

TUNÇKOL, Mehmet, “Mudurnu’da Kuvayi Milliye Örgütlenmesi”, **Mudurnulular Derneği Bülteni**, Sayı: 1, Kasım 2016, ss. 13-15.

TUNÇKOL, Mehmet, “Balkanlar’ın ve Anadolu’nun Efsane Çete Lideri – Bulgar Sadık (Yüzbaşı Mehmet Sadık Poğda) Mudurnu’da”, **Mudurnu Belediyesi Tarih Kültür Bülteni**, Yıl: 2010, ss. 34-41.

YÜKSEL, Çağdaş, “Teşkilat-ı Mahsusa ve Çete Savaşı”, **Ulakbilge**, Cilt: 6, Sayı: 31, 2018, ss: 1742- 1747.

YETİM, Fahri, “Milli Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 13 (Bahar 2011), Yıl:7, ss. 54-69.

#### TEZLER

ARSLAN, Gürbüz, Milli Mücadele yıllarında Yozgat, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, İstanbul, 2007.

GÜCENMEZ, Tuğba, Türkiye’de 1920-1960 Döneminde Şeker Sanayi’nde İşgücü Sorunu, **Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

GAMSIZ, Abdullah, Milli Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mayıs, 2002.

KAYA, Halit, Refet Bele’nin Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963), **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Ankara, 2008.

ÖZDEMİR, Mehmet, Refet Bele, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 1992.

ÖZEL, Turgut, Kocaeli Yarımadası’nda Milli Mücadele ve Yahya Kaptan, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, İstanbul, 1996.

ÖZKAN, Mehmet Ali, Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyandar ve Bu İsyanlarda Çerkez Ethem'in Rolü (1919-1922), **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Bingöl, 2019.

POLAT, Hasan Ali, "Millî Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesinde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Milis Kuvvetleri ve Çeteler (1918-1922)", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

ŞİŞMAN, Muhammed Emre, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde İsyandar (1920-1921), **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

TEKEŞİN, Hüsnü, Alpullu Şeker Fabrikası Tarihi, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Eylül, 2012.

UZUN, Zübeyir, Milli Mücadele'de Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

ÜNSAL, Mesut, Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Haziran 2004.

YÜKSEL, Çağdaş, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Denizli, Mart 2019.

### İNTERNET VE SÖZLÜ KAYNAKLAR

Bozüyük Hafızasından Anılar- Şehir Müzesi Sözlü Tarih Çalışması-2016, **Anlatan: Bedri Yaz, D.1936, Matbaacı/35 Yıllık Muhtar.**

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/126218> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halil-ibrahim-colak/> , (Erişim tarihi: 30.08.2022.)

<https://www.bozuyuksehirmuzesi.com/albay-ibrahim-colak-kosku.php> ,  
(Erişim tarihi: 30.08.2022.)

<https://www.trtizle.com/belgesel/tarihin-ruhu/tarihin-ruhu-or-ataturkun-bozuyuk-ziyareti-or-76-bolum-4416647> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<https://www.korfezdehaber.com/genel/torbalinin-kurtulusunun-95-yil-donumu-h20354.html> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<http://seferihisar.bel.tr/seferihisar-hakkinda/> , (Erişim tarihi: 24.04.2022.)

[https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td\\_v2.sayfa\\_getir?sayfa=16&v\\_mecelis=1&v\\_donem=4&v\\_yasama\\_yili=&v\\_cilt=4&v\\_birlesim=004](https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=16&v_mecelis=1&v_donem=4&v_yasama_yili=&v_cilt=4&v_birlesim=004) , (Erişim tarihi: 21.04.2022.)

<http://www.bozuyuk.gov.tr/tarihi-mekanlar> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<https://www.bozuyuksehirmuzesi.com/muze-hakkinda.php> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<https://torbali.meb.gov.tr/www/torbalinin-dusman-iskalinden-kurtulusunun-95-yildonumu-torenlerle-kutlaniyor/icerik/872 - gallery-18> , (Erişim tarihi: 26.04.2022.)

<https://otelleri.net/bozuyukde-gezilecek-yerler.htm> , (Erişim tarihi: 30.08.2022.)

<https://isteaturk.com/Kronolojik/Tarih/1921/6/4/Mustafa-Kemal-Cankayada-Ismet-Inonu-ve-Suvari-Tumeni-Komutanlarindan-Colak-Ibrahim-ile-beraber-04061921/2> , (Erişim tarihi: 01.09.2022.)

**EKLER****EK: 1**

**Çolak İbrahim Bey (1881-24 Ocak 1944)** (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası)



**EK: 2**

**Çolak İbrahim Bey, Askerlik Yıllarından (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim  
Çolak Odası)**



**EK: 3**

**Çolak İbrahim Bey (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 4**

**Çolak İbrahim Bey (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 5**

**Çolak İbrahim Bey'e Ait Kalem Seti (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay  
İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 6**

**Çolak İbrahim Bey'e Ait Tabanca ve Kol Saati (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi,  
Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 7**

**Çolak İbrahim Bey'e Ait Fıçı (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 8****Çolak İbrahim Bey'e Ait Bakır Kapaklı Tabaklar (Bozüyük Şehir Müzesi  
Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**

**EK: 9**

**Çolak İbrahim Bey'in Oğlu Ertuğrul Çolak (Bozuyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay  
İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 10**

**Çolak İbrahim Bey Ailesi ile Birlikte (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**Ertuğrul Çolak ve Eşi Sabahat Hanım (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 11**

**Nurhan, Beyhan ve İbrahim Çolak (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**

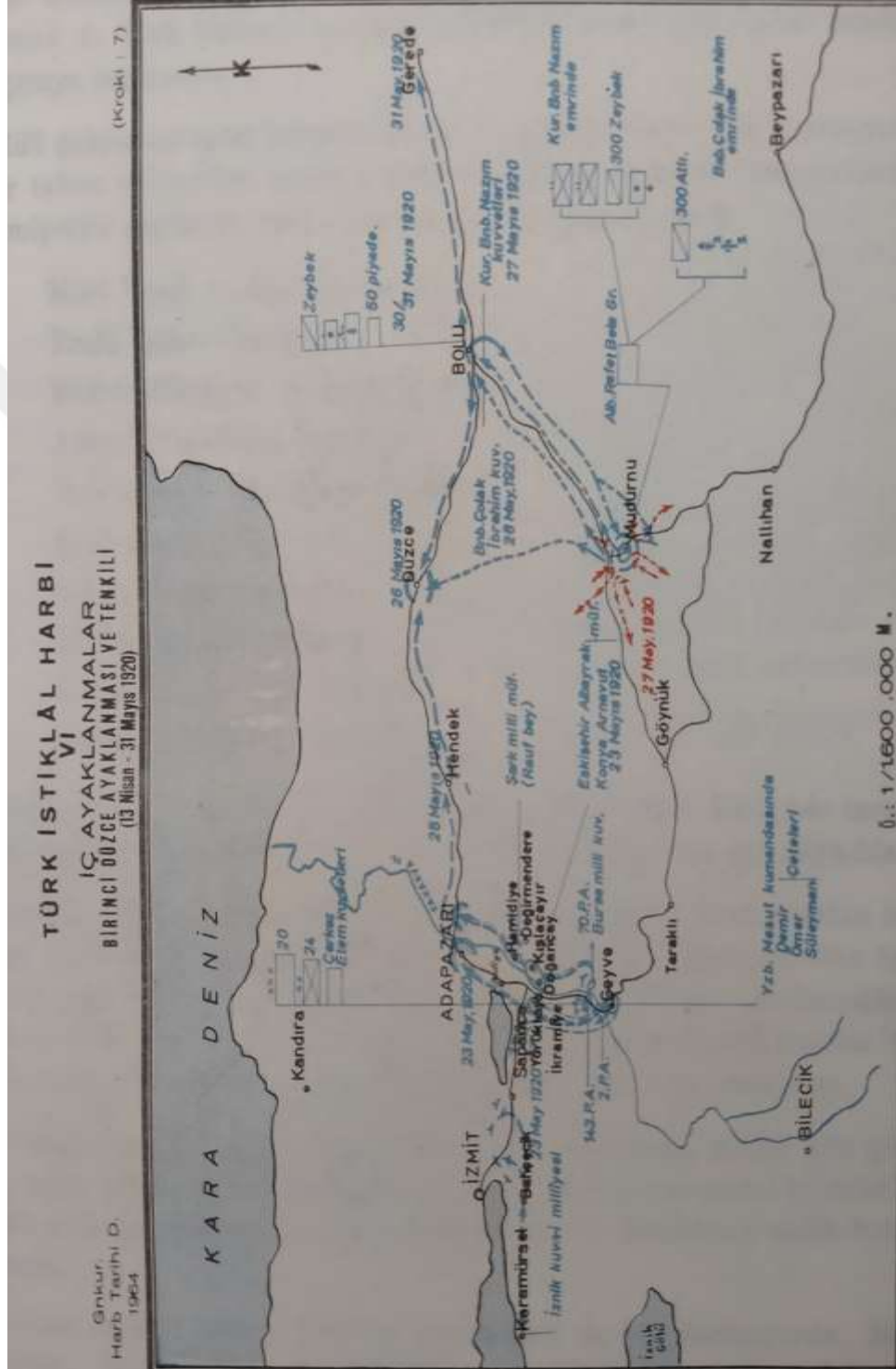


**Ertuğrul Çolak, eşi Sabahat, Kızları Nurhan ve Beyhan Çolak (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



## EK: 12

## Birinci Düzce Ayaklanması ve Tenkili (Türk İstiklal Harbi, Cilt: VI, s. 42.)



## EK: 13

Mudurnu Kuva-yı Milliye Neferleri (Sarıbay, a.g.e., s. 206.)



**EK: 14****Mudurnu Kuva-yı Milliye Neferleri** (Sarbay, a.g.e., s. 205)

**EK: 15**

**1924. Mudurnu. Mudurnu'nun Halaskarı Çolak İbrahim Bey  
Mudurnu'da (Sarıbay, a.g.e., s. 177.)**



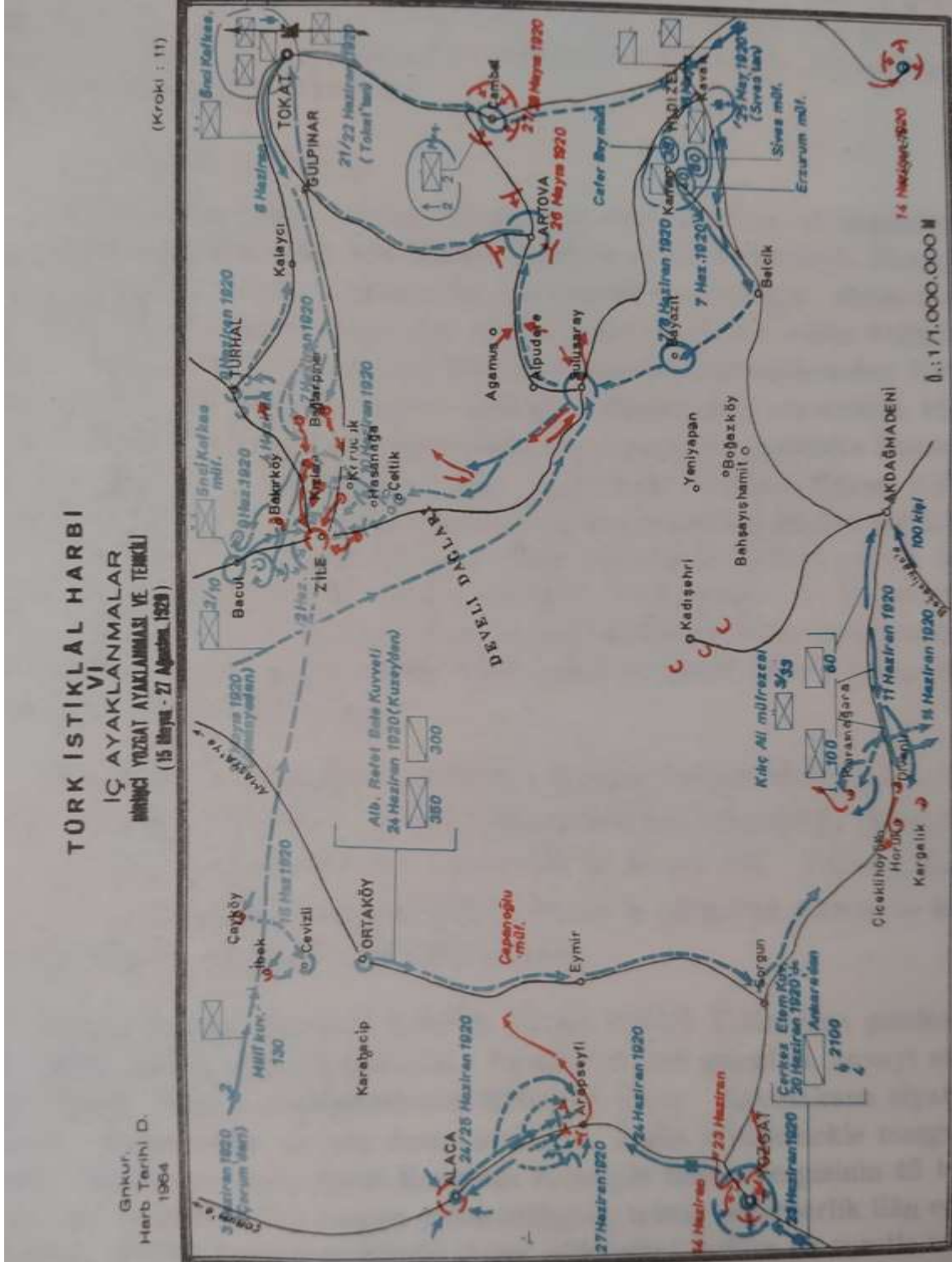
## EK: 16

**Çolak İbrahim Bey'in Mudurnu'da Kurduğu II: Kuva-yı Seyyare Birliği'nden  
Nizamların Haydar Bey (Pekel) ve Arkadaşları. (Sarıbay, a.g.e., s. 204.)**



## EK: 17

## Birinci Yozgat Ayaklanması ve Tenkili (Türk İstiklal Harbi, Cilt: VI, s. 90.)







EK: 20

**Mustafa Kemal, Çankaya'da İsmet İnönü ve Süvari Tümeni Komutanlarından  
Çolak İbrahim ile Beraber. (04.06.1921)**

(<https://isteaturk.com/Kronolojik/Tarih/1921/6/4/Mustafa-Kemal-Cankayada-Ismet-Inonu-ve-Suvari-Tumeni-Komutanlarindan-Colak-Ibrahim-ile-beraber-04061921/2> , Erişim tarihi: 01.09.2022.)



**EK: 21**

**1925 Yılında Bozüyük Kereste Fabrikası (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**Bozüyük'te Çolak İbrahim Bey'in Kereste Fabrikasını Ziyareti Sırasında.  
(20.05.1926) (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)**



**EK: 22****Çolak İbrahim Bey'in Cenaze Töreni, Şubat 1944 Mete Caddesi, Taksim-İstanbul'daki Evinin Önünde Düzenlenen Askeri Törene Ait Fotoğraflar.**

(Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi, Albay İbrahim Çolak Odası.)



**EK: 23****Çolak İbrahim'in Anıtı Torbalı Kent Arşivi'nin Önünde**

(<https://torbali.meb.gov.tr/www/torbalinin-dusman-iskalinden-kurtulusunun-95-yildonumu-torenlerle-kutlaniyor/icerik/872-gallery-18> , Erişim tarihi: 26.04.2022.)



**EK: 24**

**Atatürk Köşkü** (<https://otelleri.net/bozuyukde-gezilecek-yerler.htm> , Erişim tarihi: 30.08.2022.)

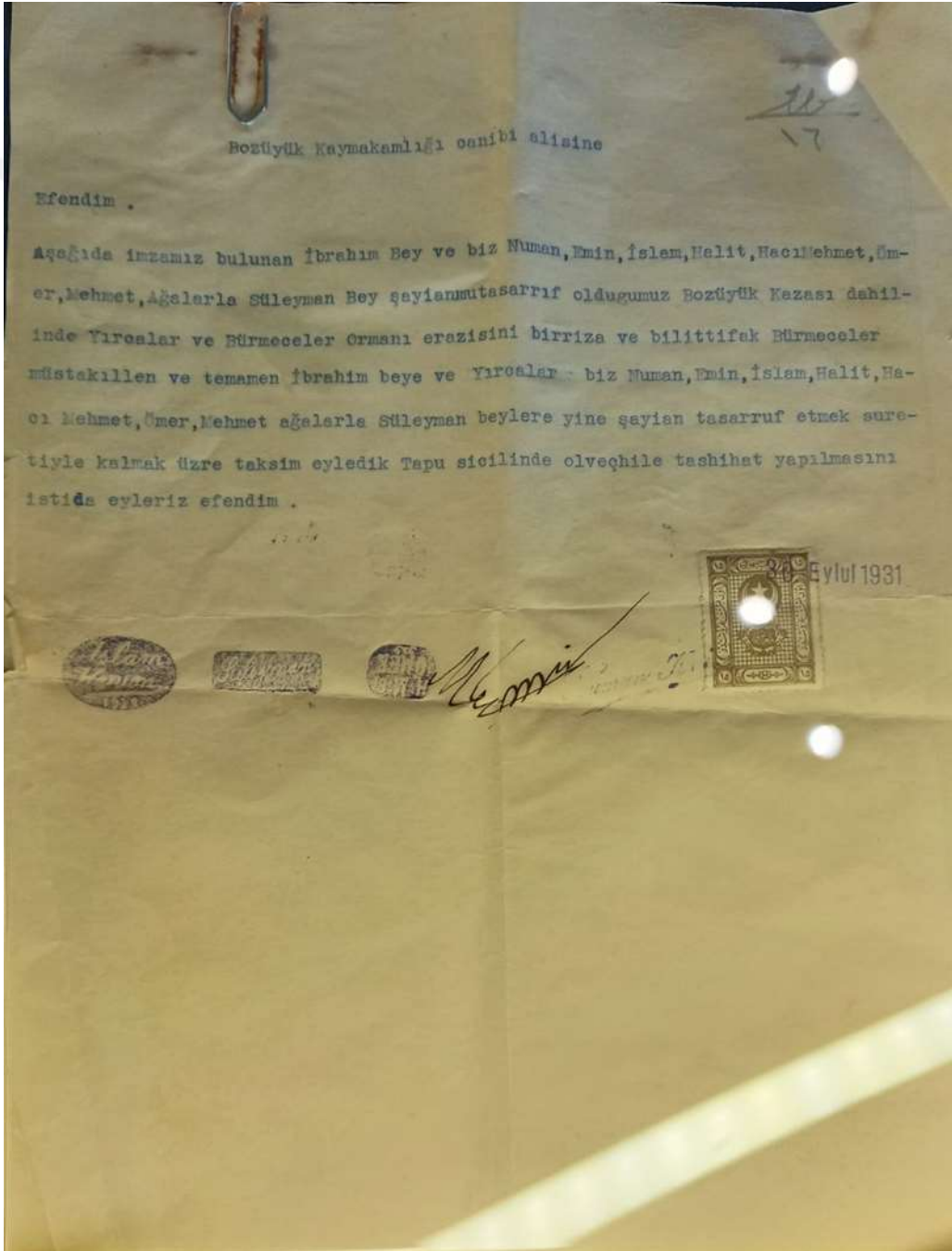


**Bozüyük Şehir Müzesi** (<https://otelleri.net/bozuyukde-gezilecek-yerler.htm> , Erişim tarihi: 30.08.2022.)



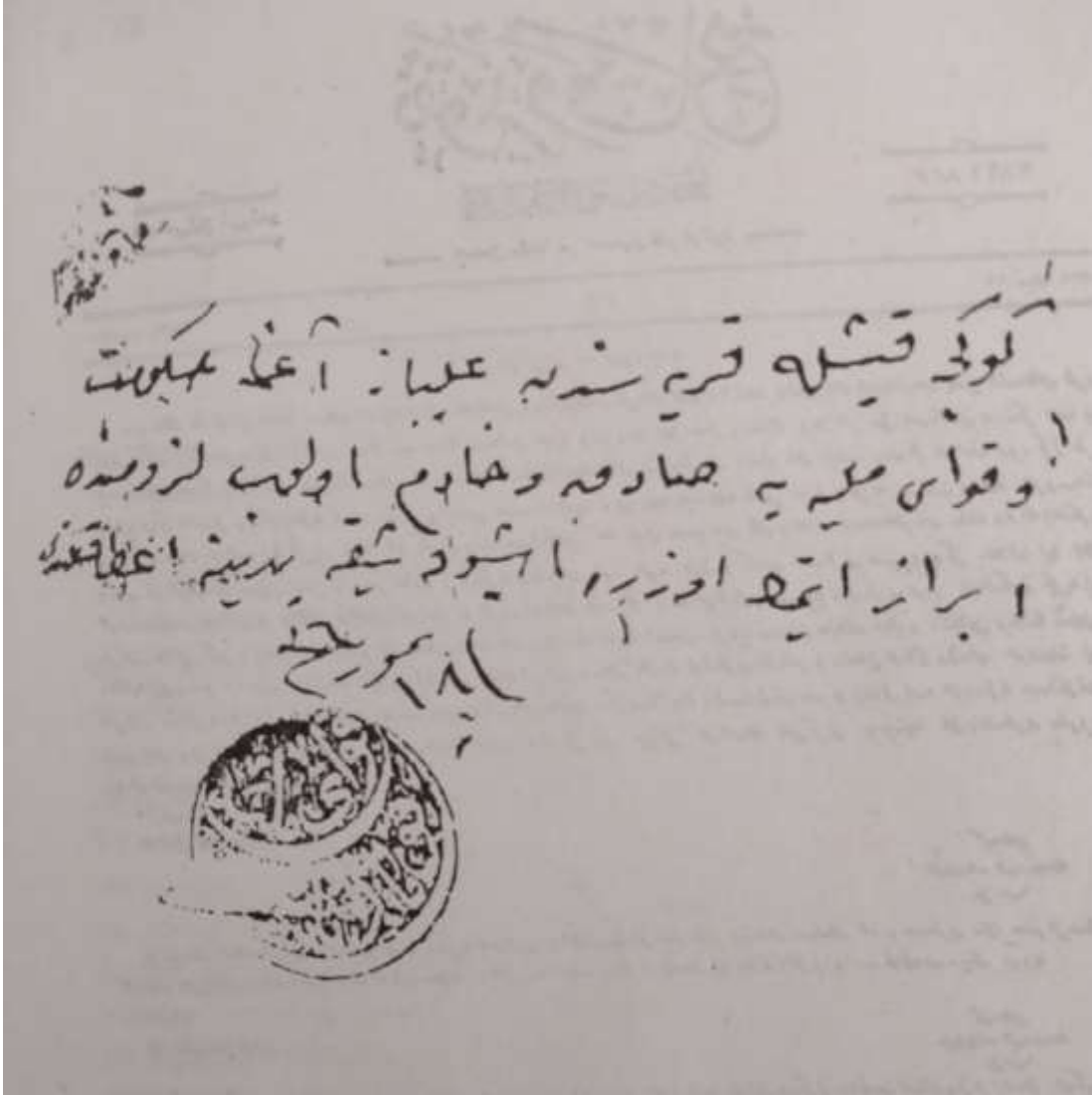
EK: 25

**30 Eylül 1931 Tarihli Noter Belgesine Göre Ormanın Bürmece Kısmı  
Müstakillen ve Tamamen Çolak İbrahim Bey'e Verilmiş, Yirce Kısmı Da  
Numan, Emin, İslam, Halit ve Ortaklarına Bırakıldı. (Bozüyük Şehir Müzesi Arşivi,  
Albay İbrahim Çolak Odası.)**



## EK: 26

**2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey, Yozgat Halkının İsyana Katılmadığını Gösteren Bu Belgeyi Halktan Bir Kısım Kişilere Verdi.** (Taş, a.g.e., s. 89.) Bu Belgenin Sureti: “Gökçekışla Karyesinden Alibaz Ağa, hükümet ve Kuva-yı Milliye’ye sadık ve hadim olup, lüzumundan ibraz etmek üzere işbu vesika yedine i’ta kılındı.”



EK: 27

**Çolak İbrahim Bey'in Tekaüt Maaş Belgesi (Milli Savunma Bakanlığı, İbrahim Çolak Şahsi Dosyası.)**

Handwritten notes at the top of the page include: "Maaş Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası", "Maaş", "Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası".

Handwritten notes on the left side of the page include: "Maaş Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası", "Maaş", "Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası".

Handwritten notes at the bottom of the page include: "Maaş Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası", "Maaş", "Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası".

Adı Soyadı	Unvanı	Yerleşim Yeri	İstihdam Durumu	Emeklilik Durumu	Emeklilik Türü	Emeklilik Tarihi	Emeklilik Maaşı	Emeklilik Maaşın %10'u	Emeklilik Maaşın %20'si	Emeklilik Maaşın %30'u	Emeklilik Maaşın %40'u	Emeklilik Maaşın %50'si	Emeklilik Maaşın %60'ı	Emeklilik Maaşın %70'i	Emeklilik Maaşın %80'i	Emeklilik Maaşın %90'u	Emeklilik Maaşın %100'ü
Çolak İbrahim Bey	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

Handwritten notes in the table include: "Maaş", "Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası", "Maaş", "Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası".

Handwritten notes at the bottom of the page include: "Maaş Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası", "Maaş", "Belgesi", "Tekrühen", "Maaş", "Belgesi", "İbrahim Çolak", "Şahsi Dosyası".

## EK: 28

2. Dönem Ertuğrul Mebusu Çolak İbrahim Bey'in Tercümeihali (TBMM Arşivi, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu Çolak İbrahim Bey'in Tercümeihali.)

498

☪

توکلی بوردک مان عاقلنه ایکنجه دوزده اقلایده انجا اعلای اولان زوات کرانه معدوس عاقلنه ارجاه حال ورتکینده .

قوت :

دوره اقلایده	ایر شکر استخار	اقلاید اول حوک دامور	ایر عیوضواره فرقه سه قوت اقلایده
ایس	ایبراهیم	ایر ورتکینه اقلاید اول مسوک و شکر	
یازده اقلاید	مصطفی بیک	مدرسه اقلاید کورن	۹ - قوت ۲۲۹
کارج تولدی	۲۲۶	قاجرای ایسپوت اقلاید اول	۲۲۸
من تولدی	بر...	مطبعه کجس و کتبه مریه - کارج تصدی (*)	۲۲۹/۱/۱۱
سایر	ع...	کارج اقلاید	۱۱ اقلاید ۲۲۸

تصیر زمان (۳)

حکری مشیم - اعلایه - حیدر کیشینه قیو ایکنک دیرینا اقلاید - قوت سه قوت اقلاید  
 برانیم ، قفاده اول - [مصلحت اقلاید] تجارته سهله ایکنیم . ۲۲۶ - قفاده انا طرف  
 حرکات اقلاید ایبراهیم اقلاید اول فرقه قفاده اقلاید ایضا ایکنیم

ایبراهیم

۲۲۹/۱/۱۱

۲۲۹/۱/۱۱

۲۲۹/۱/۱۱

